65.3

GUACANAGARI
MONTEZUMA
GUATIMOTZIN
POWHATAN
POCAHONTAS
SAMOSET
MASSASOIT
KING PHILIP
UNCAS
TEDYUSKUNG

PONTIAC
CAPTAIN PIPE
LOGAN
CORNPLANTER
JOSEPH BRANT
RED JACKET
LITTLE TURTLE
TECUMSEH
OSCEOLA
SEQUOYA
SHABONEE

BLACK HAWK
KEOKUK
SACAGAWEA
BENITO JUAREZ
MANGUS
COLORADAS
LITTLE CROW
SITTING BULL
CHIEF JOSEPH
GERONIMO

TO PERPETUATE THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF THE PEOPLE REPRESENTED BY THE ABOVE CHIEFS AND WISE MEN THIS COLLECTION HAS BEEN GATHERED BY THEIR FRIEND

EDWARD EVERETT AYER

AND PRESENTED BY HIM
TO
THE NEWBERRY LIBRARY
1911

'In Paradise the Tree
Of Knowledge was the pride;
By God's supreme decree,
The man who eat, then died.

But Heaven in mercy since
Does him who tastes forgive;
To know is no offence:
Now, he who eats, shall live.'

HENRY STEVENS of Vermont, FSA,
4 Trafalgar Square, London.
1882.

BOUND BY F. BEDFORD

E. E. Auger *65,3

Série
N.

NOVÆ SVECIÆ
Seu
PENSYLVANIÆ
IN AMERICA
DESCRIPTIO
Th.C.H. fr

THE NEWBERRY LIBRARY
CHICAGO

Kort Beskrifning
Om
PROVINCIEN
Nya Swerige
uti
AMERICA,
Som nu förtjden af the Engelske kallas
PENSYLVANIA.

Af lärde och trowärdige Mäns skrifter och berättelser ihopaletad och sammanstrefwen/ samt med åthskillige Figurer utzirad af

THOMAS CAMPANIUS HOLM.

Stockholm/ Tryckt uti Kongl. Boktr. hos Sal. Waukijfs Änkia med egen bekostnad/ af J. H. Werner. Åhr MDCCII.

Den Stormächtigste

Konung och Herre/

Herr CARL

den XII.

Sweriges / Riöthes och Wändes Konung / Stor-Förste til Finland / Härtig uti Skåne / Estland / Lifland / Carelen / Brehmen / Werden / Stetin-Pommern / Cassuben och Wenden: Förste til Rügen / Herre öfwer Ingermanland och Wißmar; Så ock Pfaltz-Grefwe wid Rhein i Beyern / til Gülich / Cleve och Bergen Härtig / &c.

Min Allernädigste Konung och Herre.

Stormächtigste Konung/
Allernädigste Herre!

Huruwäl Eders Konglige May:t/ i deße oroliga krigz-tider/ lärer wara uti många otalige andra högst angelägnare och wichtigare wärff inlåten/ så at det ey ringa dristighet synnes wara/ med en så litet/ i förſta påſeende/ angelägen materia, in för Eders Kongl.

May:ts Höga och Majestetelige Thron at framträda; Doch i betrachtande så wäl der af / at detta Landet / som kallas Nya Swerige och deß Inwånare / om hwilka denne Tractat handlar / äro gode Swenske / och the der til med Eders Kongl. May:t och Sweriges Crono / ey så länge sedan med undersåtlig plicht och lydna förbundne warit: Såsom ock den höga och i ewigt Minne blifwande Kongl. Nåd och Ynnest / som icke allenast Eders Kongl. Majestets Högst-Salige Herr Fader / Konung CARL den XI. Glorwyrdigst i åminnelse / utan ock Eders Kongl. May:t dem åfwen wäl allernådigst med omfattat / och theras ewiga Salighet / lika som ännu warande theras Nådigste Öfwerhet / högst-berömligen befrämiat hafwer: Är jag der af bewekt worden / denne korta Relationen,

Eders

Eders Kongl. May:t allerunderdånigst at dedicera. Ty då Hans Högst-Salige Kongl. May:t / uppå deße sine gamle Undersåtares i America giorde allra underdånigste ansökning / om några andelige Böcker och skickelige Präst-mån / dem alt sådant i Nåder förunte / och af en ogemeen och oförlikelig nijst om Budz åhra / och de wilde der kring wistande Hedningars omwändelse til Bud och Saligheten / på egen Kongl. bekostnad / igenom trycket lät utgå / min sal. Farfaders och Kyrkioherdens Mag. Joh. Campanii på deße Barbarers språk öfwersatte Lutheri Catechilmum, och den samma tilljka med de andra gudeliga böcker nådigast öfwersände; är icke allenast the Swenskas Christendom / som nästan aldeles war förfallen / å nyo uprättat / och ifrån wilfarelsens mörker befriad / det

de allena näst Bud / Eders Kongl. May:ts Högst-Sal. Herr Fader och Eders Kongl. May:t tilskrifwa / och med tusendefalts lyckönskningar uphöja och berömma : utan ock de wilde Barbarer äro der igenom / medelst HErrans tilhielp så rörde / at de med stor förnöijelse och undran / helt gärna höra den samma / af de Swenske sig förelästas / ja en del der utinnan sina barn af de Christne underwisa låta. Hwilket som det är ett stort HErrans wärk / så lärer det ock framdeles genom Buds wälsignelse / winna widare framgång / Hedningarna ewig Salighet / och Eders Kongl. May:t ewärdelig åhra / lof och åminnelse tilföra. Hwilket jemte den höga Kongl. Råd / af Hans Högst-Sal. Kongl. May:t allernådigst bewist / fördristar mig i försäkran om Eders Kongl. May:ts emot allom

högst-

högstbeprisliga Råd / detta såsom en wälment Gåfwa / in för Eders Kongl. May:ts fötter / uti allerdjupesta wördnad underdånigst at nederlägga.

Bud den Aldrahögste / som böijer Konungars och sine Smordas hiertan / til sådane gudelige wärks förfrämjande / han som ock utkorat Eders Kongl. May:t til en Konung och Förste öfwer sin Israel / och så underligen genom Eders Kongl. May:ts stora Hieltemod och kring hela wärlden kunnige glorieuse actioner, nederslagit sitt folks fiender: Han beskydde och beware än widare / för sitt helga namn skul Eders Kongl. May:t / på hwilken näst Bud så otaligas Sällhet hänger / ifrån all skada och fahrlighet / kröne Eders Kongl. May:t alt mer och mer med lycka och seger / stadfäste Eder Kongl. May:t den höga Kongl. Thronen / samt hela det

Kongl.

Kongl. Huset uti all önskelig trefnad och wälsignelse/ samt odödelig åhra och berömmelse; hwilket med alla/ både gamla och nya Sweriges undersåtare och inbyggiare/ af innersta hug och sinne önskar

Eders Kongl. May:ts

Allerunderdånigste och troplichtigste Tienare
Thomas C. Holm.

Företal
til den gunstige Läsaren.

DEt torde til äfwentyrs någrom / såsom en sällsam och onödig sysla förekomma / det jag mig företagit denne Tractaten om Provincien Nya Swerige / som nu kallas Pensylvania uti America, at sammanskrifwa ; hälst jag det samma Landet / som så fierran ifrån detta wårt Swea Rijke är belägit / aldrig med mine ögon besedt / och det der til med nu aldeles ifrån Sweriges Crono afhändt är / torde ock derföre synas wara lika angelägit / om wij derom någon underrättelse hade / eller icke : Men här til hafwer mig icke deß mindre wiße skiäl och orsaker drifwit och upmuntrat. ty fast än detta Landet nu under de Engelskas Jurisdiction hörer / blifwer det likwäl af många Geographis och Historicis kallat Nya Swerige : det warder ock ännu af den gamle Swenske Colonien bebodt / wårt språk klart och fullkomligt der talt / samt den rena Evangeliska Läran / så rent och oförfalskat som hos oß / genom Guds försyn och nitälskande Konungars / högloft. i åminnelse / samt hederlige Prästmäns försorg och osparde möda fortplantat och bibehållit ; Så at icke oanständigt synes / oß med rätta någon kunskap åt minstone där om hafwa böra / hwilket likwäl nu synes / såsom på ytterste brädden ligga / at falla uthur manna minnet / så at rätt fåå finnas / som här om / något wist weta til at berätte. Hwarföre ock i anledning der af / när jag för några åhr sedan / begynte at igenomse de Paper och skrifter / som ännu kunde finnas qwar /

efter min sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s, fordom Pastor i Frösthult och Herenwij / och der ibland / förutan D. M. Lutheri Catechismum / som han uppå det där i orten gängse Americaniske språket / den tijd han war der Prädikant hos den Swenska Colonien, öfwersatt / och med Dedication til Hans Högst-Salige Kongl. May:t Konung CARL den XI:tes Herr-Fader / Konung CARL GUSTAF glorwyrdigst i åminnelse förfärdigat / fann jämwäl åtskillige rara märkwärdigheter / angående så wäl det sielfwa Americaniska Landets Situation och beskaffenhet / deß Inwånare samt theras språk &c. Ty på det sådant icke aldeles måtte förfaras och i förgätenhet komma / begynte jag det samma / wid ledige stunder at tilhopa leta; hwilket / sedan jag det jämfört / icke allenast med min sal. Fader Mr. Johan C. Holm, som ock den tijden därsammastädes warit / utan ock med andra lärde och trowärdige Mäns skrifter och berättelser / och det i någon ordning bracht / låto straxt wid deß åskådande några förnäme och curieuse Män sit goda behag och omdöme der til förmärka. I synnerhet må jag här billigt nämna / Hans Hög-Grfl. Excell. Kongl. Rådet och Præsidenten Gref **Bengt Oxenstierna** / wåre Förfäders och Fädernes Lands Antiquiteters och berömlige ihogkommelses / högaälskare och befordrare / som ibland sine förnäme och högwichtige Ämbetes beställningar / icke allenast bewärdigade mitt förstaProject där uppå / med nådgunstige ögon bese / utan ock / til större delen igenomläsa / ochsi n höga ynnest der wid höra låta. Der til med som jag några åhr bort åt / haft någon beställning wid Kongelige Antiquitets Archivum, hwarest besynnerligen för händer hafwes / til at sammansöka och ifrån glömskones mörker befrija / alt

hwad

hwad som hälst kan lända / til wära Förfäders och Fädernes Lands heder och ihogkommelse / så har jag ock detta / utom mine ordinarie syssor / wid ledige stunder sammanhämtat / hwilket ock icke utan skäl förmodeligen der ibland lärer kunna räknas : särdeles som här utinnan icke allenast (fast än korteligen) berättas / om the Swears och Göthers af urgamla tider här ifrån til America giorde utfärder / huru de sig der sedermera nedersatt och bygdt / samt Hedningarna uti den Christna Tron / der å orten först underwisat / jemte sielfwa Landets och des Inwånares art och beskaffenhet : utan ock / åtskillige Konungar och andra förnäme och hederlige Personer / warda här nämde / som nu äre wäl igenom döden afgångne / men doch hos efterkomanderna / för sine berömlige gärningar och wäl förde lefwerne / en högloflig åminnelse och lofwärdig ihogkomelse förtient hafwa : hwilket alt / med flere andre orsaker / mig än widare styrkte til Fädernes-Landsens tienst / denne korta Tractaten at omskrifwa och sedan til trycket befordra. Jag förser mig färdenskul til den gunstige Läsaren / at der han något sig til nöije här utinnan finnandes warder / behagade han det tillskrifwa / icke så mycket min ringa flijt / som jag här wid kunnat anlägggia ; utan fast mera de åtskillige lärde / förnäme och hederlige Män / hwars skrifter och berättelser / jag til deß större fullkomlighet och wißhet / här wid kunnat mig afbetiena / och på sine ställen tilbörligen nämde warda : allenast det förmodar jag / at hwad jag uti en god mening / enfaldigt upteknat / den til ynnest benägne Läsaren / lärer med gunstige ögon åskåda / och til det bästa uttyda ; hwar med jag honom Gud almächtig troligen anbefaller.

efter min sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s, fordom Pastor i Frösthult och Herenwij / och der ibland / förutan D. M. Lutheri Catechismum / som han uppå det där i orten gängse Americaniske språket / den tijd han war der Prädikant hos den Swenska Colonien, öfwersatt / och med Dedication til Hans Högst-Salige Kongl. May:t Konung CARL den XI:tes Herr-Fader / Konung CARL GUSTAF glorwyrdigst i åminnelse förfärdigat / fann jämwäl åtskillige rara märkwärdigheter / angående så wäl det sielfwa Americaniska Landets Situation och beskaffenhet / deß Inwånare samt theras språk ꝛc. Ty på det sådant icke aldeles måtte förfaras och i förgätenhet komma / begynte jag det samma / wid ledige stunder at tilhopa leta; hwilket / sedan jag det jämfört / icke allenast med min sal. Fader Mr. Johan C. Holm, som ock den tijden därsammastädes warit / utan ock med andra lärde och trowärdige Mäns skrifter och berättelser / och det i någon ordning bracht / låto straxt wid deß åstådande några förnäme och curieuse Män sit goda behag och omdöme der til förmärka. I synnerhet må jag här billigt nämna / Hans Hög-Grfl. Excell. Kongl. Rådet och Præsidenten Gref **Bengt Oxenstierna** / wåre Förfäders och Fädernes Lands Antiquiteters och berömlige ihogkommelses / höga älskare och befordrare / som ibland sine förnäme och högwichtige Ämbetes beställningar / icke allenast bewärdigade mitt första Project där uppå / med nådgunstige ögon bese / utan ock / til större delen igenomläsa / ochsi n höga ynnest der wid höra låta. Der til med som jag några åhr bort åt / haft någon beställning wid Kongelige Antiquitets Archivum, hwarest besynnerligen för händer hafwes / til at sammansöka och ifrån glömskones mörker befria / alt

hwad

hwad som hälst kan lända / til wåra Förfäders och Fädernes Lands heder och ihogkommelse / så har jag ock detta / utom mine ordinarie syslor / wid ledige stunder sammanhämtat / hwilket ock icke utan skäl förmodeligen der ibland lärer kunna räknas : särdeles som här utinnan icke allenast (fast än korteligen) berättas / om the Swears och Göthers af urgamla tider här ifrån til America giorde utfärder / huru de sig der sedermera nedersatt och bygdt / samt Hedningarna uti den Christna Tron / der å orten först underwisat / jemte sielfwa Landets och des Inwånares art och beskaffenhet : utan ock / åtskillige Konungar och andra förnäme och hederlige Personer / warda här nämde / som nu äre wäl igenom döden afgångne / men doch hos efterkomanderna / för sine berömlige gärningar och wäl förde lefwerne / en högloflig åminnelse och lofwärdig ihogkomelse förtient hafwa : hwilket alt / med flere andre orsaker / mig än widare styrkte til Fädernes-Landsens tienst / denne korta Tractaten at omskrifwa och sedan til trycket befordra. Jag förser mig färdenskul til den gunstige Läsaren / at der han något sig til nöije här utinnan finnandes warder / behagade han det tillskrifwa / icke så mycket min ringa flijt / som jag här wid kunnat anlägggia ; utan fast mera de åtskillige lärde / förnäme och hederlige Män / hwars skrifter och berättelser / jag til deß större fullkomlighet och wißhet / här wid kunnat mig afbetiena / och på sine ställen tilbörligen nämde warda : allenast det förmodar jag / at hwad jag uti en god mening / enfaldigt upteknat / den til ynnest benägne Läsaren / lärer med gunstige ögon åskåda / och til det bästa uttyda ; hwar med jag honom Gud almächtig troligen anbefaller.

Denne Tractatens innehåld.

Then Förſta Boken.

Om America igemen.

CAP. Pag.

1. Om America igemen / deß belägenhet / fördelning / och huru den ſamma af the Europeer är bebygd / ſamt hwad för Regements form the der föra. 1

2. Huru / på hwad tijd / och utaf hwilka Europeer America förſt är uptäkt. 12

3. Om the Americaners härkomſt / på hwad ſätt / och igenom hwad wägar / ſå wäl the ſom diuren / äre i den nya Wärlden / eller America komne. 21

4. Om the Americaniſke Länders fruchtbarhet 25

*** *** ***

Then Andra Boken.

Om Provincien Nya Swerige / eller

ler som den nu kallas Pensylvania, uti America.

CAP. Pag.

1. Om Provincien Nya Swerige wid Virginien, deras belägenhet och frnchtbarhet 27

2. Om Nya Swerige / til alla de förnämsta orter och namn / som på des bifogade afritning finnes / korteligen beskrifwit 36

3. Om wäderleken och åhrsens tjder / uti Virginien och Nya Swerige. 46

4. Om Virginien och der wid gränsande Provincier Nya Engeland / N. Holland och N. Swerige / på hwad tijd / och huru de af the Christne blifwa upfundne. 52

5. Om Nya Swerige / på hwad tijd / och af hwad tilfälle / det wardt utaf the Swenske först beseglat och bebygdt. 55

6. Om Gouverneuren Johan Printz Resa til Nya Swerige åhr 1642. 63

7. Om Folket i gemen som reste til Virginien, och huru de Americaner hafwa sig emot dem förhållit. 66

6. Huru

CAP. Pag.

8. Huru the Swenska hafwa bebygdt Nya Swerige/ och hwad för skanſar och befäſtningar the der uprättat. 72

9. Huru the Swenska bortmiſte Nya Swerige/ och hwilka ſom der öfwer ſedan warit rådande. 78

10. Om the Swenskas tilſtånd uti Nya Swerige / ſedan det kom ifrån Sweriges Crona : Huru högloflig i åminnelſe Konung CARL XI. öfwerſkickar till dem Präſter med Gudeliga böcker / och wid hwad tilſtånd the dem / wid theras ankomſt funnit ꝛc. 84

11. Om the Swenſka Präſt-män / ſom förſt planterat Guds Förſamling uti America och Nya Swerige. 106

*** *** ***

Then Tredie Boken.

Om the Americaner wid Nya Swerige eller Penſylvania.

1. Om

CAP. Pag.

1. Om the Americaners härkomst och språk/ wid Virginien och Nya Swerige. 110

2. Om the Americaners art och beskaffenhet/ der sammastädes. 120

3. Om samme Americaners klädebonad. 124

4. Om theras maat och dryck/ och huru the den samma tilreda. 125

5. Om theras huus och boningar/ samt hus-geråd. 127

6. Om theras Gifftermål och Barns upfostrande. 131

7. Om theras exercitier och hantering. 133

8. Om theras köpenskap och handel/ samt penningar. 137

9. Om theras Öfwerhet och Regemente/ samt Lag och Rätt som hos dem föröfwas. 139

10. Om theras krig och wapn/ samt grymhet emot sina fiender. 144

CAP. Pag.

11. Om theras Tro och Gudztienst / samt hwad för hinder dem äre i wägen/ at the swårligen warda til den Christna Religion omwände. 146

12. Om the Americaners död och begrafningar/ samt sorg öfwer de döda. 150

*** *** ***

Then Fierde Boken.

En Orde- och Samtals-bok på ofwan:de Americaners språk/ bestående af åthskillige små Capitel och Delar. 153

ADDENDA.

1. Om the Myncqueſſer eller Mynckuſſar, och theras Språk. 180

2. Om några märkwärdige och sällsamme ting uti America. 185

Then

pag. I
TAB. I
Grœnlandia Nova
Islandia
Grœnlan Vetus
AME
RICA
Dania
Nova
N. Wallis
Fret. Hudsonis
OCEANUS
Asores Ins.
S. Wallis
NOV. BRITAN NIA
TERRA LABORADO
Laurentii
SEP
Mare Glacial
CA NADA
Terra Nova
R. de Canada vel
al. Flandriæ
NO VA
FRANC ia
Royal
ATLANTICUS.
TEN
N. Anglia
TRI
N. Hollandia
N. Svecia
VIR GINIA
N. Mexico
FLORI DA
Ins. Bermudas
California
Fret. Pubrecht
NAL
IS.
S. Augustin
MAR DEL
Sinus MEXICANUS
MEXI CO
Spagnolu
An. P. Rico
Cuba
Domingo
S. Christofel
Barlovento
Jamaica
Ins. Martin
Tabaco
Guatimala
N. Hispania
P. Belo
Sottovento
NORT.
MAR DEL
TERRA FIRM
Panama
A. Caribona
ZVR.
Amasonum Regio
GVIANA
BRASILIA
AMERICA
Lima vel Los Reyes
MERI
Salvador
MARE PACIFICUM.
PARAGUAY
DIO
C. de S. Thome
NA
LIS.
CHILI
Tucumania
PATAGONUM REGIO
Rio de la Plata
Ter Magellanica.
Fret. Magellanicum
Totius AMERICÆ Descriptio.
T CH sc

I. N. J.

Then första Boken

1. Capitel.

Om America i gemen / deß belägenhet / fördelning / och huru den samma af the Europeer är bebygd / samt hwad för regements form the der föra.

Sela Jordenes runda Klot / bestående af watn och jord / warder utaf the Lärda och jordennes beskrifware uti den gamla och nya Werlden fördelat. Den gamla Werlden är den i hwilken wij boo / och begriper uti sig Europam, som ligger norr ut / Asiam öster / och Africam, söder ut; Den nya Werlden kallas America, och är belägen wäster ut / hwilken äfwen så wäl hafwer warit til ifrån wärldenes skapelse / som den gamla; Men oß som beboo den gamla Werlden / är den samma senare bekant blefwen. Och ehuru wäl man här allenast tänkt wisa en liten Relation eller Beskrifning om den Americaniske Provincien Nya Swerige wid Virginien: så sy-

nes doch wid detta tilfället ey otienligt/ at man först om America, eller (som den af the Siöfarande kallas) Westindien/ i gemen något förmåla måtte. Hwad fördenskull deß belägenhet widkommer/ så hafwer den/ efter then lärde Philippi Cluverii afritning/ öster ifrån/ Oceanum Atlanticum och Æthiopicum, wäster/ Mare del Zur eller Pacificum, söder/ Fretum Magellanicum och Terram Magellanicam, norr/ Mare Glaciale och de land under Polo Arctico belägne: fördelandes mäst alle Geographi och Lärde/ hwilka den beskrifwit hafwa/ uti Americam Septentrionalem och Meridionalem, samt des tilhörige öar; efter såsom sielfwa naturen hafwer den samma således igenom ett Nääs wid paß 15. mijl bredt fördelt/ som kallas Isthmus Panamæ eller Panamicus, så at hwad ofwan emot norden ligger/ kallas den Nordre- och nedanföre mot söder/ den Södre America.

Nordre America belangande/ så är der at märka/ först/ Sinus Mexicanus. stora floden/ S. Laurentii, och Fretum Hudsonis: sedan deß hufwud Provincier som the Europeer sig där bemächtigat och bebygt hafwa/ af hwilka deße äre the förnämsta.

Mexico, eller Nya Spanien: denne är den förnämsta som the Spanier beſittia uti America, och är af Ferdinando Corteſio, en Spanior Anno Chr. 1521. intagen och under them bracht: Här uti är en skiön stad/ i hwilken the Spanskas Vice-Roy hafwer sit Residens: jämwäl och Ärkiebiskops säte och Universitet.

Nya Mexico, eller som somlige det kalla Nova Granada, ligger ofwan före Nya Spanien och består af åtskillige Konunga-Riken/ hwilka the Spanier först Anno 1508. hafwa upfunnit: här finnes Gull och Silfwer/ Mineralier samt åtskillige slags dyrbara stenar.

Florida,

Florida, är ock af de Spanier uptächt/ ock derföre således kallad/ efter the den uppå en Palmsöndag upfunno/ hwilken the kalla Pascua de Flores: The hafwa här af allenast en dehl inne/ med Städerna S. Matheo och S. Augustino; Men hwad som widare emot Virginien ligger/ in till Staden Carolina, det hörer the Engelska til: the hafwa tagit det ifrån Fransosen Anno 1600. hwilka först 1564. begynt det at bebyggia: här finnes ock metaller, särdeles Koppar och Bly.

Canada, under detta/ begripes i gemen alt det öfriga emot norden/ in til Fretum Hudsonis, och är jämwäl af the Spanier först uptächt; men efter the intet der funno något särdeles som dem anstod/ hafwa the det samma igen öfwergifwit/ kallandes det Capo di Nada, eller Cap von nichts: här til höra åtskillige Provincier, ibland hwilka äre the förnämsta/ Nova Francia, wid floden S. Laurentii, är uti förra Seculo af the Fransoser/ uti Francisci I. regementz tijd/ först uptächt och bebodd: här finnes Koppar och bly. Qvebec, är hufwudstaden der uti/ hwareft the Fransöskas Vice-Roy hafwer haft sitt Residens/ men år åhr 1629. af de Engelska eröfrad och intagen.

Louisiana denne är wid Virginien belägen/ och af Fransosen Anno 1678 först uptächt/ och sedan deras Konung til åra således kallad/ hela Provincien warder räknat til Novam Franciam.

Estotiland, Terra Laborador eller Nova Britannia, ligger ofwanföre Nya Frankrike/ wid Sinum Hudsonis/ och skal jämwäl der finnas Gull och Silfwer/ samt kostbara stenar/ såsom Marmor/ Jaspis och Smaragder.

Virginia, här wid äre the Europeeske Colonierne, såsom, Nya Swerige/ Nya Engeland och Nya Holland:

om hwilka på sit rum/ uti den andra boken i denne Tractaten/ widare förmåles.

Ett stycke af Virginien, kallas ock Maryland/ eller Terra Mariæ, hwar ifrån the Europeer bekomma det bästa Virginiska Tobak. Twärt öfwer wäster uth / åre och några nyligen upfundne Länder belägne/ ibland hwilka äro Nort-Walles, Sud-Walles och Nya Danemark: Hafwet som der til ligger/ kallas Mare Christianum; men hwad som widare sträcker sig emot Polum Arcticum, det hörer til Terram Incognitam.

Uti denne Nordre delen af America, åre jämwäl wid slutet af nästförflutit Seculo, neml. åhr 1680. och tölliande/ åtskillige Nya Länder och Landskaper/ som tilförene intet hafwa warit the Europeer bekante/ af en wid namn Ludovicus Hennepin, Missionar: Recollect: Notar: Apostol. uptäkte: hwilka emillan Nya Mexico och Jshafwet skola wara belägne/ och wida öfwergå hela Europa uti storlek/ sträckande sig öfwer 800. mijl i längden/ och warda af 200. Nationer folk [som alle hwar för sig hafwa sine särskilte språk] bebodde: blifwande der til med af en stor flod som löper igenom landet bewattnade/ &c. Han beskrifwer der jämte et öfwermåttan stort wattufall/ wid floden Niagara och emillan siön Ontario eller Frontenac och Eriè belåget/ (se Tab. VI.) hwars like neppeligen i hela werlden skal finnas/ Det skal wara öfwer 600. foth högt/ och nederfalla utföre et stort berg/ hwilket det samma i tu fördelar/ så at det på bägge sidor nederfaller: Watnet ifrån den skräckeliga högden/ skal brusa så starkt/ och gifwa ett sådant don ifrån sig/ at det wid sunnan wåder 15. mijl wäg höras kan: och är wid Herr Hennepins beskrifning där om/ sålunda afritat som det här bifogat finnes.

Han

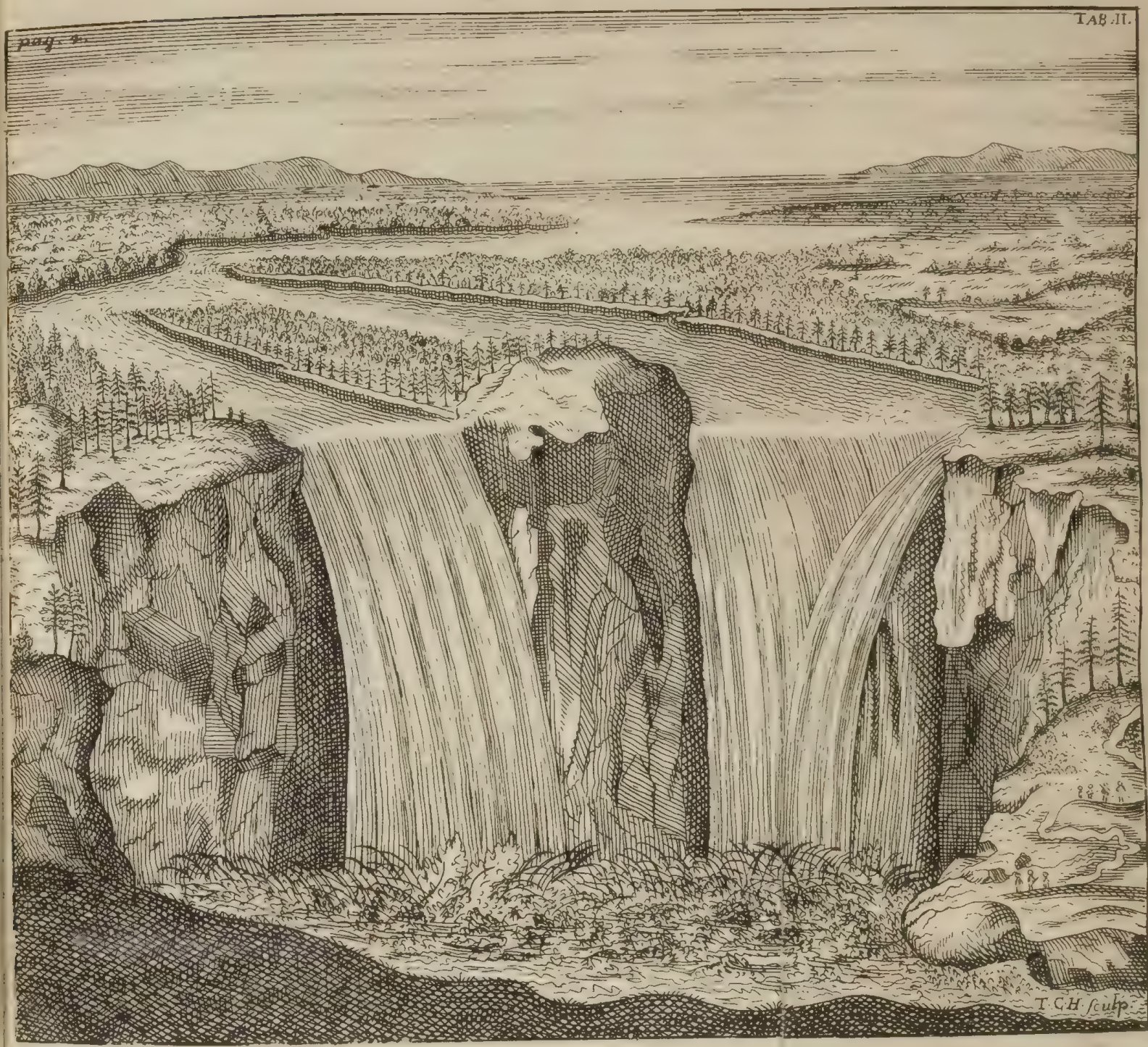
T. C. H. sculp.

Han är der til med i den meningen/ at den norre delen af America och Iapan skola sträcka sig tilsammans/ och gifwer anwißning/ huru man en kortare wäg än tilförende/ och utan at 2:ne gånger paßera Æquinoctial linien, skal kunna resa til China och Japan; Hwar om bem:te Hennepin, hwilken i 11:wa åhrs tid skal hafwa bewandrat Americam, uti sine 3:ne Resebeskrifningar der om widtlöfteligare förmåler: den Första kallar han/ Descriptiön de la Loviciane, nouvellement decouverté au Sud-Oüest de la Nouvelle France &c. den Andra Nouvelle Decouverte d' un tres grand Pays, situé dans l' Amerique entre nouveau Mexique & la Mer glaciale &c. Tredie Nouveau voyage d'un Pays plus grand, que l' Europe &c. Nu nyligast igenom trycket utgifne.

Södre America belangande/ så är der wid at taga i Acht/ först/ Fluvius Amazonum, som flyter öster ifrån under linien, uti det Atlantiske hafwet/ och Fluvius Platæ eller Argenteus, hwilken flyter mot söder uti Oceanum: sedan deß förnämsta Landskaper/ som äro följjande.

Terra firma, ligger till Sinum Mexicanum, mit emot Isthmum Panamicum, och kommer the Spanier til/ warandes der uti åtskillige Provincier, såsom Terra firma in specie, som och kallas Castilia Aurea. Panama är en braf handelsstad. Porto Belo, eller Portus Pulcher, är en skiön hamn wid Sinum Mexicanum belägen. Widare äre/ Carthagena, S. Martha, Venezuela, Nova Andalusia, Carabana, Paria och Nova Granada, &c.

Peru eller Regnum Peruanum, är den mächtigaste Provintz, näst Mexico uti America, och är Anno 1529. i Kon: Carl V. tid uptächt af en Spanjor Franciscus Pizarus wid namn/ ifrån hwilken tid/ han stadigt hafwer hört the

Spanske til. Sielfwa Landet warder uti try Audientias eller Præfecturas fördelt: Quito eller Præfectura Quiti, ligger iust under linien: åfwen så hufwudstaden Quitum, uti hwilken är Kongl. Rätt och Universitet.

LosReijes, eller Præfectura Regum, ligger der under och är altså mit uti Peru, Lima, Los-Reyes eller Civitas Regum wid hafwet: denne är den skiönesta stad uti America, och först uptächt af the Spanier Anno 1535. Här hafwer den Kongl. Vice-Roy öfwer den södre delen af America sitt Residens.

Lolcharcas, eller Præfectura Charcarum, här uti är hufwudstaden La Plata, eller Argentea, hwarrest ock är Erkiebiskops säte. Potosi eller Potosium, i denne Provins är det bästa bärgwärk uti hela America.

Chili, detta landskapet är Anno 1535 af the Spanier uptächt och intagit/ och är der temmeligen kalt: S. Jago eller fanum S. Jacobi, är hufwudstaden der uti/ hwarest Gouverneuren residerar.

Terra Magellanica, hafwer sit namn bekommit af Ferdinando Magellano, en Portugisk man/ hwilken den samma Anno 1520. hafwer intagit. Efter des belägenhet skal der wara temmelig kalt: the Spanier hafwa der bygt 2:ne Städer/ S. Philippe och Nombre de Jesus; men efter der war så kalt hafwa the dem igen öfwergifwit.

Tucumannia, the Spanier hafwa mästa delen här af iñe/ och är S. Miguel eller Fanum S. Michaelis bästa staden der uti: S. Jago del Estero, eller fanum S. Jacobi de Storea, der uti är Gouverneurens residens.

Paragaij, detta landet kommer ock de Spanier till.

Brasilien, är Anno 1501. af the Portugiser uptäkt/ hwilka

hwilka den samma ock ännu hafwa i besittning (oansedt Holländerne hafwa fuller understundom budit til at drifwa them dådan) giörandes sig ther god profit/ besynnerligen af Socker: S. Salvator eller fanum S. Salvatoris, är hufwudstaden der sammanstädes/ hwarest är Erkiebiskops säte/ en god hamn och 2:ne fasta befästningar. Här uti Brasilien, är ock nyligen en mycket rik gullmina upfunnen / hwilken förmenes åhrligen här efter skola kasta af sig en stor skatt och inkomst/ emedan det skrifwes at ju diupare och längre man gräfwit in åt landet/ ju mera och rikare malm skal der finnas. Här skal och wara ormar utan förgift/ och altså till math tienlige.

Amazonen, är en stor hop med små Landskaper/ som liggia under floden Amazonen, och äre intet stort af the utländska bebodde.

Öarne som äre belägne omkring America angående/ så äre deße the förnämsta som af the Europer beboos/ neml.

Azores eller Insulæ Accipitrum, liggia rätt når Europa, så at man intet wäl wet/ om de rättare til Americam. eller Europam räknas skola: tilförende/ medan de hörde the Nederländske til/ kallades de ock Insulæ Flandriæ; men nu komma de Kongen i Portugall till/ och äre til tahlet IX. Hwilka alla äro mycket fruchtbara; Tercera är den förnämsta ibland dem/ på hwilken hufwudstaden Angra är belägen.

Insulæ Antillæ, hafwa detta nampet bekommit af the Spanier/ efter de äro Insulæ ante Americam, det är sådana öar som äro belägne fram före America, når man tijt ifrån Europa seglar. Och efter deße Antiliske öar/ äre temmelig många/ fördelas de uti fyra Classer: 1. Antillæ Majores, eller de stora Antiliske öar. 2. Insulæ Barlo vento. 3. Ins. Sottovento. 4. The Lucaijske öar. Antillæ Majores äre deße fyra.

Hi-

Hiſpaniola, hörer mästedelen the Spanier til; och är Domingo den förnämsta Hufwudstaden der uppå/ och äldst ibland alla uti America som the Spanska hafwa bygdt: på norr sidan hafwa ock the Fransoser sig nedersatt.

Cuba, ligger widare bort/ och hörer heel och hållen the Spanier til: här uppå är den stora handels staden Havana, wid hwilken den Spanske Silfwerflottan församlas.

Jamaica, är en god del mindre/ och kom tilförende the Spanier til/ hwilka der hafwa bygdt en stad som the kalla Sevilla del Ora; men blefwo Anno 1655. utaf the Engelska der ifrån drefne. Anno 1692. är denne ön förmedelst en Jordbäfning heel ruinerad worden/ hwilket de Fransoser noga i acht tagit/ och sökt sig at blifwa mästare öfwer den samma; Men the Engelske hafwa sig doch lyckeligen förswarat: der finnes det bästa Säcker.

Porto-Ricco, eller Inſ. Portus Davidis, är än då mindre och hörer the Spanske til/ hwilka där uppå hafwa bygt en stad som the kalla S. Juan de Porto Ricco. Uti alle deße öar finnes Gull och Silfwer/ besynnerligen här uti Porto Ricco.

Inſulæ Barlovento eller Adventuū, ligga öster emot den stora Antiliske ön/ hwilka och Inſ. Caribes warda kallade/ och hafwa åtskillige Nationer af Europa dehl der uti. The Fransöske hafwa deße inne/ Guadelupia, Martinica, S. Crucis, S. Bartholomæi, S. Luciæ och Inſ. Teſtudinis. The Engelske deße/ Inſ. montis Serrati, Antigoa, Inſ. Nivium, Angilla och S. Chriſtopher, af hwilken en dehl kommer the Engelske och en dehl the Fransöske til.

The Danske hafwa Inſ. S Thomæ.

The Holländske/ Inſ. S. Euſtachii.

Hertigen af Curland/ Inſ. Tabaci, hwilken är honom af Kong Carl II. uti Engeland förärad.

Inſ.

Inſ: Sottovento, eller infraventum, ligga ofwan före Terra Firma, och ſöder emot den ſtora Antiliſke Ön.

Inſ: Trinitatis och Margaritæ komma the Spanier til/ hwareſt the hafwa mycket rijkt Pärlefång. Curaſſoa kommer the Holländſke til.

Lycayſke Öarna/ ligga under Florida och norr emot den ſtora Antiliſke Ön/ och åre deſſe der under de bekanteſte: Bahama, Lucayoneca och Guanahamia; denne är den förſta Ö ſom Ch: Columbus upfann/ och kallades af honom S. Salvator; förnenes ock af ſomliga/ wara den förſta ſom the Europeer hafwa ſedt utaf America.

The Öar ſom ligga på ſidan emot Africa, åre deſſe/ Terra Nova, ligger wid Canada, der ſom floden S. Laurentii faller uti Hafwet/ öfwer hwilka the Engelſka måſt hafwa at ſäya: doch kommer en dehl/ the Franſöſke och Holländſke til/ der är ett öfwermåttan rijkt fiſkefänge.

Inſula Aſſumptionis, S. Johannis, och andre ſom åre belägne wid Terram Novam, höra alla Franſoſen til. Inſ: Bermudes åre ſmå/ och ligga rätt när ihoop/ och komma alla the Engelſka til/ hwilka kalla dem Inſulas Æſtivas eller Dæmonum: på deſſe Öar är godt Pärlefång.

The Öar ſom åre belägne näſt til Braſilien, åre ſmå/ och komma the Portugiſer til.

The Americaniſke Öar uti Mari Pacifico åre deſſe.

California, ligger ofwan före wid Nya Mexico, och warder igenom Mare purpureum eller rubrum ifrån America afſkild: denne är den störſta Ö uti hela America, och af the Spanier uptächt. Här ifrån California, ſträcker ſig ock ett Land alt in til Aſien, hwilket kallas Terre de Ieſſo, eller Terra Eſonis: det warder allenaſt igenom Fretum

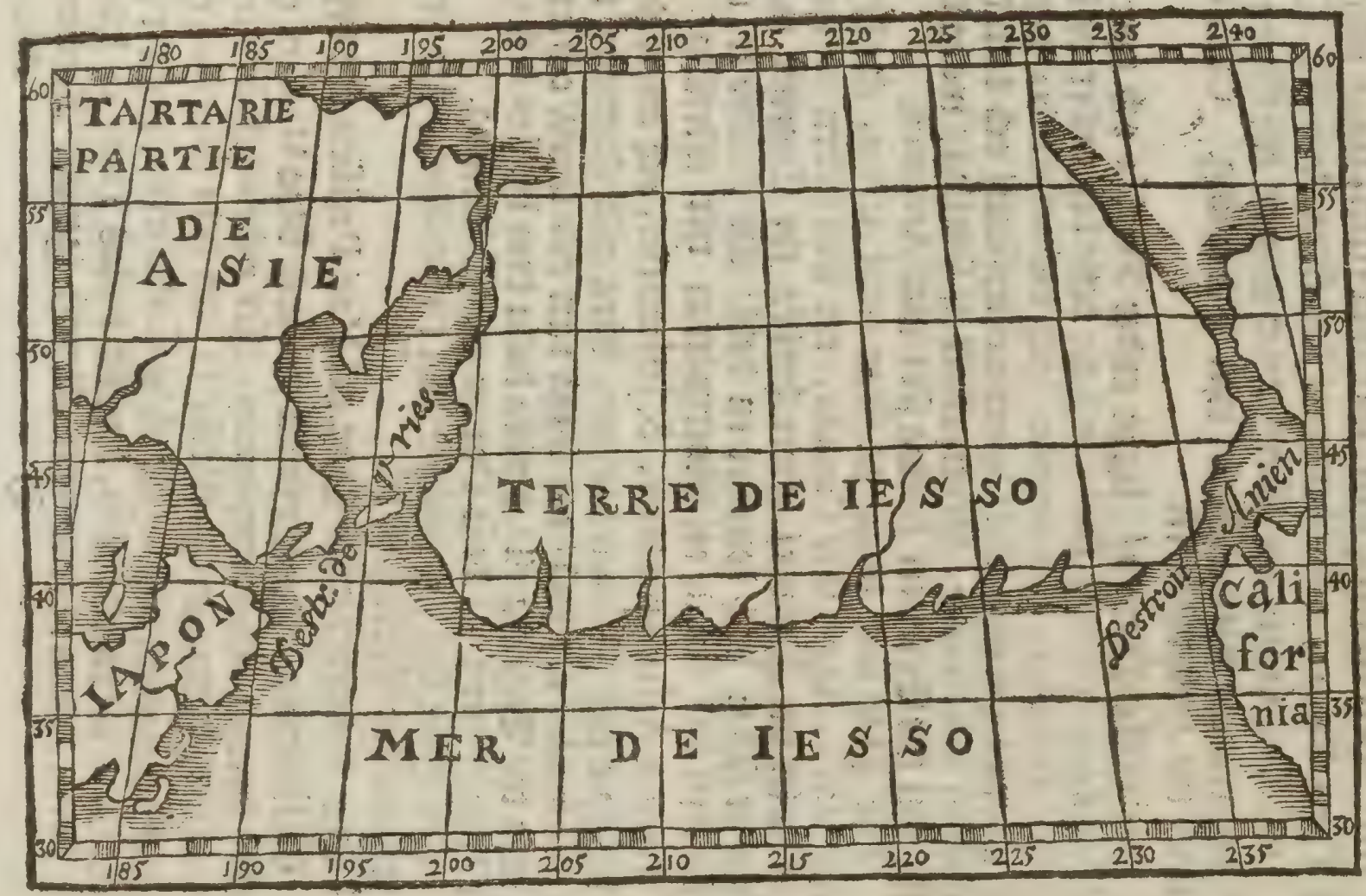
TARTARIE
PARTIE
DE
ASIE
TERRE DE IESSO
MER DE IESSO
IAPON
Detr. de Anian
Destroit Anian
Cali
for
nia
180 185 190 195 200 205 210 215 220 225 230 235 240
60 55 50 45 40 35 30

Tab. III.

Anian, der ifrån skilt/ och hafwer hår til intet warit bekant/ hwarföre det ey heller på Land-Charterne finnes wara utsatt/ men wid Lud: Hennepins Amerianiske beskrifning år det således som hår ses afteckнat.

Mit öfwer Peru och Tropicum Capricorni, liggia stoor myckenhet med små Öar/ som af the Holländske åre uptächte/ ibland hwilka the förnämsta åre/ Ins. Muscarum. Principis Guilhelmi, Canum, och Inf. Bonæ Spei &c.

Inf: Salomonis, ligga emot Asien, rätt under linien, och åre af the Spanier Anno 1567. föst uptäkte: hwilka i forstone hafwa der bekommit stor rikedom/ derföre de ock kallade åre Salomonis Öar; men skola nu wara temmelig uthödde/ the åro 20. tilsammans/ ibland hwilka S. Isabella år den förnämsta.

Insulæ Latronum, åre belägne når in til Asien, och warda af somliga räknade til Asiam/ och af somlige til Americam: the höra alle the Spanier til/ och hafwa åtskillige namn/ såsom Insulæ Velarum, Ins. Sapanæ, och i näst förflutit Seculo, åre de efter Drottningen uti Spanien kallade Insulæ Mariæ Annæ: på somlige Land-Chartor nämnas de Archipelagus S. Lasari. The andra små Öar/ som ligga hår och der omkring/ koma mäst alle the Spanier til.

Således år nu America, eller den Nya Werlden/ belägen/ och af the Europeer bebygd: Hwad theras regements form och republique der sammastädes widkommer: så hafwa the Spanier som bebo Peru och Mexico, sina Pro-Reges; hwilka the mäst efter hwart tredie åhrs förlopp kalla tilbaka/ och för den kunskap the der/ förmedelst sit förde regemente och regerande hafwa erhållit/ tillåggas the til det Indianiske rådet/ the regera folket både med Wapn och Lag. Uti andeliga saker/ hafwa the Ärkebiskopar och Bi-

skopar ifrån Hispanien tijt sände / ia / och många af de Dominicaners och Franciscaners Klöster.

Civile saker angående / så hafwa the uti hwar Provins sine Tings och Domställen / hwarest sådant afgiöres och dömmes / såsom uti Regno Mexicano, Gvadalajarense och Gvatimalense. Uti Hispaniola, hwar under ligga Antille Majores, Peru och Quito, wänies folket alt ifrån Barndomen wid andeliga och civile lagar: der hafwa the ock upråttat Academier, hwar uti både andelige och wårldzlige studier föröfwas.

The andra Europeer hafwa uti sine Colonier Gouverneurer och Landzhöfdingar / utaf hwilka somlige foreståå Militien och somlige Handelen / regerandes mest efter sin egen rått och godtfinnande.

Ellest år ratio status hoos alle som hafwa Colonier uti America, at hwad som the inne hafwa / söka wål at bewara och emot fienden försware / hwarföre the ock sine Städer och Befästningar emot fiendens hastiga anlopp / med Murar och Wallar wål befästa.

2. Capitel.

Huru / på hwad tijd / och utaf hwilka Europeer / America först år uptäkt och påfunnen.

PÅ hwad tijd / och utaf Hwilka / America först skal wara uptäkt och påfunnen / finnes ibland the Lärde åtskillige meningar: En stoor dehl hålla före at the Gamla intet hafwa wetat af America, utan skal allenast för 200. Åhr sedan / wid paß / wara först upfnnnen / då Christopher Columbus, och efter honom Americus Vesputius, den först uptäkte: fördenskul the och den

den samma Orbem Novum, eller den Nya Werlden/ kallat hafwa. Om Columbo och Americo, huru the först upfunno Americam, finnes detta förnemligast uti Historierne.

Chr. Columbus, bördig af det Genuesiska Härskapet Nervi uti Italien, hafwer wänt sig alt ifrån barndomen at fara til siös/ och warit en förfaren och lärd Naturkunnig: När han uti Spanske Wästersiön ofta seglade/ och blef warse/ at på wiſſa tijder om åhret/ upkom på Hafwet wästan ifrån starcke och långwarachtige wäder; skal han giordt sig aldeles försäkrad/ efter han wiste at alle wäder hade sina första uhrsprung af Jorden/ at wäster ut/ öfwer den stora siön måste äntl. wara ett Land/ hwar ifrån sådant wäder komme. Hafwer fördenskul sig företagit et sådant obekant land at upsökia; Och på det han måtte der til nödwändige medel bekomma/ hafwer han rest til åtskillige Konungars och Potentaters Hoff/ och detta sitt upsåt tilkänna gifwit: der jämte begärandes der til Skepp/ Folk och annat som kunde tarfwas; Men är af alle/ i förstone blefwen förachtad och förskuten: til des äntl. Konungen uti Castilien Ferdinandus V. och des Drottning Isabella, låta sig öfwertala/ och tilrede åt Columbo både Skepp och andra nödwändigheter/ som der til kunde fordras. Begaf sig altså Columbus åhr 1492. den 3. Augusti, at upsoka Americam med 3. Skepp och 120. Man Spaniorer. När nu the efter 30/ och några dagars seglande/ intet funno något Land/ och i medler tjd theras Prowiant och lifs medel begynte mangla för dem/ begynte Skepsfolket på at knorra emot honom/ skylländes honom för en förförare/ och befalte at han straxt skulle

wända om tilbaka igen/ ellieſt wille the kaſta honom öf-
wer bord i ſtön; Men han förmåtte dock åntel. igenom
mycken bön hos them/ at the ännu ſkulle wänta uti 3.
dagar/ och funno the intet i medler tijd Land/ wille han
då wända om igen; Hände altſå innan deße dagar wordo
förbij/ at the fingo ſee Land/ och kommo omſider til den
Lucaiſke Ön Guanahami; Hwareſt Columbus ſtrax lät
giöra ett Kors/ den korsfäſte Chriſtum til åtanka/ och
upråttade det ſamma på den orten ſom the förſt kommo
til landz/ kallandes den ſamma St. Salvator. Sedan ſe-
glade the til Ön Cubam, på norre ſidan/ och ſå til Hi-
ſpaniolam, hwareſt the funno mycket Gull; Här på Hi-
ſpaniola fick han förlof af Konungen der ſammaſtädes/ at
bygga en Skantz/ hwilken han med 38. wäl bewäpnade
Spaniorer beſatte/ begifwandes ſig ſedan åhret der efter/
med ſtoor ſkatt af Gull/ Silfwer och ädla Stenar åt Spa-
nien igen/ och berättade huru denne theras reſa hade för
ſig gåt: Hwareſt han då med ſtoor Näde af Konungen
blef unfägnad/ och derföre med Admirals titul behedrad.
Andra gången ſeglade han tijt 1498. med 17. Skiepp/ och
1500. Man ſtark/ då han wid ſin ankomſt fann/ at alle woro
förmördade af the Indianer/ ſom han der förſta gån-
gen lemnade. Här hafwer han låtit bygga Staden Iſabel-
la och S. Domingo, ſamt Fäſtningen S. Thomas: uptäc-
kandes ſedan Anno 1490. Cubam och Iamaicam: och 1504.
andre der omkring liggande Öar/ iämwäl en dehl af fa-
ſta Landet på America.

Americus Veſputius, war en Florentiner/ och an-
ſtälte ſin reſa til Americam Anno 1502 med ſtort anthal
af Folk och Skiepp/ på Emanuelis Konungens i Portu-
gal befalning: då han reſte under Æquinoctial linien, och

uptäk-

nptäkte Kûsten af Guinia och Brasilia, in til Tropicum Capricorni, af 32. grad: lat: austr: och widare åt floden Dela plata, til 32. Grader.

Andra gången stälte han sin resa til Ön Real, på wägen åt Brasilien, och når han kom wid Capo Verde och Sierra Liona, fick han olycka wid Guinea, i det at skeppet som förde theras Prowiant / förgicks / och måste fördenskul begifwa sig til baka igen. Hafwer altså Americus Vesputius icke allenast besedt deße ofwannämde Oar / utan ock sielfwa fasta Landet af America påfunnit; Fördenskul och hela Landet sedan efter honom är kallat wordet America.

Widare om Columbo och Americo see Joh: Lud: Gottfr: historia Antipodum, de 2:ne Spanske historie skribenterne Gomara och Mariana samt Seb: Munste i Cosmographia &c.

Andra Lärde / åre i den meningen / at America längt för detta och redan uti de äldsta tjder skal hafwa warit dem gamlom bekant; hwilket the först af den H. Skrift bewisa willia / och af det som läses 2. Paralip: 8. och 9. at den Högwise Konungen Salomon utskickade Skiepp till Ophir, hwilka alla 3. åhr kommo tilbaka med fijnt Gull af 450. Centener, samt Silfwer / Elphenben / Apor och Påfoglar. Detta Ophir som deße Skiep hafwa seglat til / menа the warit America [särdeles Insulæ Salomonis eller Hispaniola och Peru] och det för deße orsaker: först / efter skieppen alle 3. åhr kommo tilbaka / så måste ju theras resa til längt bort belägne Orter warit giord: Ostindien hafwer warit Salomon när / och åth norr och söder / hade the intet kunnat anställa någon läng resa til siös: Wore altså här utaf at sluta / det skieppen måtte då gått wäster ut / til den Nya Wärlden / som längre bort ifrån K. Salomons

Rijke

Rijke wore belägen. För det andra kunde ey heller någon orth i wärlden/ wara rikare och öfwerflödigare af Gull/ Silfwer/ Apor/ kosteliga Trän och Stenar [som Salomon har låtit hemta] än äfwen the Americaniske Länder; Men detta ogillas doch af andra som hålla före/ at detta Ophir intet annat Land hafwer warit än Ostjndien/ och det för deße orsaker. Först emedan det war Kon: Salomon när wid handen/ och at alle deße dyrbare saker/ kunde der wäl nog bekommas: der til med står intet uti ofwanmände rum/ at skieppen hade giort så lång resa/ at der til fordrades 3. åhrs tijd/ utan i hwart 3:die åhr hafwa the sådant fördt med sig. För det andra/ så wore fuller America med Gull/ Silfwer och andra sådane kostbare saker wäl försedd/ men Ostjndien/ besynnerligen China i K. Salomons tid/ mycket mera: skulle fördenskul warit tåfångt (som man i Ordspråket talar) at gå öfwer Än efter watn och hemta the ting ifrån så wida bort belägne orter/ som man bättre och öfwerflödigare/ närmare bekoña kunde.

Näst den H. Skrifft/ willia the utaf den wise Platone och Diodoro Siculo bewisa/ at America redan uti de äldsta tjder skal hafwa warit the Europeer bekant; emedan the beskrifwa en Ö/ hwilken the kalla Atlantidem Insulam, wid fretum Herculeum belägen/ som skulle wara en dhel större än Asia och Africa eller Lybia; Men at Plato och Diodorus Siculus, intet der igenom förstå Americam utan den rätta Atlantiske Ön Swea-Rijket/ det wisar klarligen och widlöfteligen then Höglärde Professoren D. O. Rudbeckius, uti sin Atlantica Tom. I. Cap. VII. och Tom. II. Cap. I.

Andra återigen hålla före/ at några skiepp hafwa fuller kun-

ler kunnat uti deße tjder blefne til Americam, utaf owäder eller annat tilfälle drefne/ och således på somlige orter wordet med Inwånare besatt; Men at någon skulle hafwa kommit tilbaka der ifrån igen/ och om sin resa berättat/ willja the intet förmoda:

Doch åre några Engeländare/ som wilja bewisa/ at America allaredo Anno Christi 1190. skal wara upfunnen af Mandoc, Oven Guisneths Son/Printzen af Wallis; hwilken twenne resor skal hafwa begifwit sig tjt/ och år omsider der sammastädes död blefwen: skolandes han jämwäl hafwa lätit der bygga en fästning uppå Florida, eller Virginia, eller ock som somlige mena på Mexico; fördenskul det och skal wara härkommit) at uti det Mexicaniske Språket så många Britaniske Ord inmängde åre/ som ock/ at the Spanier wid sin ankomst tjt/ några Christelige plägseder hoos samma folk förmärkt hafwa.

Men förutan detta kan ock wisas/ at America ändå tilförene/ år af deße Nordiske Länders Inwånare fem särskilte gånger beseglat och bebodt: Anno Christi 996. wid paß/ af hwilkom den ock warit kallat **Winland det goda**/ och **Skrälingaland**; som på gammal Göthska i 6. särskilta Capitel beskrifwit finnes/ uti den stora Konung Olof Trygwasons Historia/ eller Snorre Sturlesons siette dehl/ Tom. I. ifrån pag. 329. til 348. af den berömlige Antiquarien Wälborne Herr Joh: Peringskiöld Anno 1697. igenom trycket utgifwen: hwar utaf man för korthet skul allenast wil här införa/ först theras namn som detta **Winland det goda** uptäkt och besökt hafwa; sedan the omständigheter/ hwar med det samma afmålas och be-

skrifwes; på det man der utaf må skönna huru wida America der af kan igenkännas.

1. Som hafwer anstält sin resa til detta Landet/ läses hafwa warit en wid namn Leif Erikson/ hwilken ock något tilförende wart af Konung Olof Trygwason uti Norrige/ skickad til Grönland/ at der förkunna den Christna Läran/ han hafwer rest dit 35. Man stark/ bygt der hus och bodt der öfwer winteren.

2. War Thorwald Erikson/ Leifs broder/ han hafwer begifwit sig åt samma Orth med 30. Mån och warit der öfwer Winteren.

3. War Torsten Erikson/ hwilken reste tjt tillika med sin Hustru Gudrid/ efter sin Broders Thorwalds Ljk med 50. Mån af utwalt/ starkt och stort folk.

4. War Karlsemne/ som begifwit sig tjt tillika med sin Hustru Gudrid/ med 60. Karlar och 5. Qwinnor/ samt allehanda slags Boskap/ efter the der då ärnade at bebygga Landet.

5. War Freidis Eriks dotter och bröderna Helge och Finboga/ hwardera med 30. wiga Mån/ förutan Qwinnor: warandes alle deße/ först reste åt Grönland/ och sedan der ifrån til den Nya Werlden/ eller som the den kallat Winland det goda.

De omständigheter som detta utaf them upfundne Landet beskrifwes med/ angående; så läses der/

1. At Landet war fagert/ skogwuxit och intet långt emillan skogar och siöar.

2. At der war många Åar och grund siö/ när siön föll ut/ samt hwit sand.

3. At der i siön eller Ån war Lax och allehanda slags annor fisk.

4. At

4. At der war Ebbaflod/ och at Hwalfisken wräktes up med Floden.

5. At der war god och kostelig Landzfrucht/ samt sielfsådde Hweteåkrar.

6. Daggen som föll på Gräset om Morgonen/ war mycket söt.

7. At Landet war mycket fruchtbärande af allehanda ymnoga saker både af Wjnträn/ Wjndrufwor/ alskons fiskerj/ samt andra rikedomar.

8. At der war ingen stark frost/ så at gräset litet förwisnade om winteren/ skulle ey heller Boskapen då derföre behöfwa Foder.

9. At der war längre dag än på Grönland och Island/ och at Solen gek up frukost dags/ när kortaste dag war.

10. At Landsens Inwånare/ brukade Pjlar och Bogar til Wapn/ med hwilka the förde Krig och stridde emot the Norska med.

11. At the foro öfwer sjön med bark-båtar.

12. At the boro bördor och byltor med sig/ som woro/ Gråwärk/ Sablar och allehanda slags skinnwaror/ hwilka the tilbödo them Norskom at tilhandla sig af them.

13. At the hälst wille hafwa Wapn för sina Hwaror/ men efter som the fingo Miölk/ wille the då häller hafwa den/ än något annat.

14. At the woro mycket redde och luppo undan för Tiurens Wrålande/ som the Norske hade med sig.

15. At the förundrade sig och fruchtade för the Norskas Wapn/ &c.

Huru alt detta stämmer öfwerens med the skrifter och

reseböcker/ som om America skrefne finnes/ och särdeles med Virginien och där wid gränsande provincier, warder den curieuse Läsaren/ utan någon widare jämförelse framdeles uti denne korte Tractaten finnandes.

At detta **Winland det goda**/ intet annat land är än America/ det håller jämnwäl den Höglärde Professoren O. Werelius före/ som sees kan af hans Notis til Hervoræ Sagan pag. 27. Warandes det så mycket troligare / som ock detta **Grönland**/ hwar ifrån ofwannämde hafwa stält sin resa/ och America, mycket när skola gränsa tilsammans/ hwilket läsas kan så wäl af förenemde Sturlesonii rum/ som af Jöns Larssons Wolffs Norrigia illustrata, på Danska tryckt i Köpenhafn Anno 1651. Och af berömd. Assessor Antiquitatum Herr El. Brenner ibland annat mig communicerat; Hwar uti beskrifwes några resor som Kon: Fredrich den II. och Christian den IV. i Danmark/ hafwa låtit anställa til Grönland; då the jämnwäl oförwarandes hafwa kommit til Americam, wetandes intet annat/ än at det skulle warit Grönland; hwar om der sammanstädes särdeles P: 273. läsas kan. Detta **Grönland** är nu förtiden obekant / så at man intet wägen der til finna kann/ af orsak/ mena somlige/ at en stor hop med Is som igenom storm drifwitz utur det Tartariske Hafwet/ skal hafwa wräktz tjt/ och således tilloppet och ingången/ der af igenstängd blifwit: skolandes Folket som der bodt sedan öfwergifwit sine boställen / och (som den Höglärde Hugo Grotius menar) begifwit sig länger in i landet/ och omsider til the Americaniske Länder/ af hwilka sedan/ utan twifwel / en del af Americæ Inwånare/ jämnwäl lärer hafwa sit uhrsprung bekommit.

3. Cap.

3. Capitel.

Om the Americaners härkomst/ på hwad sätt och igenom hwad wägar/ så wäl the som Diuren/ äre i den Nya Wärlden/ eller America komne.

När til hafwer man Korteligen handlat om/ huru som den Nya delen af Werlden/ eller America, är utaf the Europeer bebygd och besegglad worden; följer altså nu med rätta om deß infödde Inwånare/ the Americaner, något at förmäla: aldraförst tilseendes theras härkomst och uhrsprong/ sedan på hwad sätt och igenom hwad wägar/ så wäl the som Diuren/ äre i den Nya Werlden komne.

Utaf den H. Skrift är kunnigt/ at alle Menniskiobarn på Jordenne/ hafwa sit uhrspräng utaf Adam: der til med/ at alle lefwande på Jordenne/ äre igenom Syndafloden omkomne och drunknade/ undantagandes Noah och the som med honom woro uti Arken. Följer altså här af/ at alle Menniskior och Diur på Jordene/ äre härkomne och förplantade utaf them som woro uti Noe Ark; hwilken i denne wår gamla Werld/ uppå bärget Ararat, uti Armenien, är stadnat worden/ som är til at läsa 1. Mosis B. 8. Cap. Måste derföre/ the Nya Werldenes Inwånare/ så wäl Menniskior som diur/ jämwäl wara utaf Noe Ark härkomne. Efter nu så är/ frågar Man fördenskul intet obilligt/ igenom hwad wägar? och på hwad sätt icke allenast Menniskiorna utan och the oförnuftige Diuren

måtte wara tjt komne? Intet kan det wara troligt/ at någon ny/ eller särdeles Noe Ark skulle der/ efter Syndafloden blifwit stadnad/ hwar utaf the Americáner skulle sit ursprung bekommit: ey heller synes det ljkt/ at den hafwer undsluppit Syndaflodsens Watn/ emedan det ju öfwerflödade och betäkte hela Jorden: mycket mindre/ at Gud skulle på något särdeles/ och omedelbart sätt/ fört them der in/ som det skedde med Propheten Habacuc til Leyonkulan i Babel; utan om man wil följa förnuftet efter/ så måste både Menniskior och Diur uti America, wara antingen til Watns med Skiep/ eller til Landz och igenom några wågar tjt komne; och det antingen oförwarandes af en händelse/ eller ock med willja och af wål betänkt sinne. Oförwarandes til siös kunde en snart tänka; efter thet ofta händer/ at skiep warda igenom storm och owäder drefne uti wida hafwet/ til den Ort som man aldrig tänkt eller wetat af: warandes och til äfwentyrs många Americaniske Öar på detta sättet oförmodeligen uptäkte; Men huru diuren skulle kommit öfwer stora hafwet/ som äfwen så wål äro komne af Noe Ark som Menniskiorna/ det är underligare. Men det kunde någon säja! the måste sielfwa hafwa simmat öfwer/ såsom man ser än i dag Oxar öfwer temmeliga stora siöar simma: såsom ock Hiortar/ hwilka skola wål et helt dygn kunnat simma. Men sådant hafwer intet låtit göra sig uppå stora wilda Hafwet/ som flyter omkring America, ey heller lärer någon Fogel wara så snäll och oförtruten i flygandet/ at han der öfwer hinna kunde.

Widare kunde någon inwända! man hafwer til äfwentyrs fördt Diuren med sig på skiep/ som än i dag skier med Apinior och Papegojor! men det lärer ey heller gått an;

an; ty/ huru kunde the föra med sig sådana willa och grymma Diur/ såsom Leijon/ Biörnar/ Wildswin/ Tigerdiur/ Wargar och andra förgiftige och skadelige Diur/ som uti America finnas? och omskönt et skiep eller annat skulle der oförmodeligen stadnat/ huru skulle the just haft med sig så många slags diur/ efter the intet wiste/ om the skulle kommit tit eller ej? Der til med hafwer segel konsten och siöfarten uti de ålsta tider/ warit mycket slått och ringa hos the Gamla/ hwilka intet andra skiep brukat/ än hel små/ som omöjeligt hade warit at fara öfwer så stora haf med/ och om the än skönt skulle haft så stora/ som the kunde giort sådan resa med/ så hafwa the sig doch intet wågat långt ifrån landet/ efter the då intet wiste af någon Compaß/ hwilken först allenast något mera än för 300. åhr sedan är upfunnen/ som Ciezius lib. 2. Histor. Indicar. Cap. 9. & Gomara lib. 1. Hist: Gen: Ind: nogsamt betyga. Ja/ huru skulle the kunnat tagit sig före en sådan resa/ emedan the intet en gång wiste af America, at den war til/ eller och intet? Hålles fördenskul före/ denne meningen wara den rättaste/ at både Menniskior och Diur skola efter Syndafloden wara Landwägen til Americam komne.

Efter nu så är/ frågas derföre med rätta/ på hwad sätt och ort sådan öfwerfart måtte hafwa skiedt? det förmenes/ ingen annorstädes/ än emot Norden/ hwareft Europa och en dehl af Asia sträcker sig emot Polen/ däreft ock otwifwelachtigt den Gamla och Nya Werlden stöta tilsamman/ så at ganska ringa eller ock ingen större siöfart lärer wara der emillan/ än diuren hafwa der öfwer kunnat swimma och foglarna flyga/ eller ock om Wintertjd på Isen

öfwer-

öfwerkommit; hwilket ock Skieppare samt lärde och förfarne Mån betyga: ja/ mäst alle Geographi stämma jämwäl der utinnan öfwerens/ at Nya Werlden/ wid Norden hänger tilsammans med den Gambla/ genom hwilken Wäg/ alle lefwande hafwa kunnat/ ur den Gambla i den Nya Werlden kommit.

Och hafwer det intet skiedt på en gång/ eller et åhr/ utan då och då/ efter handen/ och på åtskillige tjder: I förstone åre the förskingrade/ nödgade at sökia andra Orter/ och begifwa sig til det Land/ som wore ifrån andra afsöndrat/ och sig der med tjden förökt. Saműaledes och Diuren som hafwa farit wilse och kommit ifrån folket/ til deß omsider hela den Nya Werlden/ är både med Menniskior och Diur full blefwen.

I förstone hafwe the kunnat warit tilfredz med bara Landet/ men Lag/ Gudztienst och Årbarhet intet stort bekymrat sig om/ utan efter sin medfödde naturliga Lag lefwat. Och fast än the warit ifrån sådane Orter komne/ hwarest politie, Ordningar/ Dygder och Konster woro i bruk/ så hade doch igenom tjdsens långwarachtighet kuñat skiet/ at the sådant/ som the förr wetat/ så småningen förgätit och aldeles förglömt hafwa.

Widare/ finnes ock om the Americaners/ härkomst åtskillige meningar: somlige hålla före at the först skola wara komne ifrån Asien/ igenom det sundet Anian, och altså utaf the Schyter eller Tartare härkomne/ andra mena/ af the Chinenser somlige åter af the Phænecier och Athenienser &c. Men aldenstund the åre mycket olike/ så wäl til wärt och skapnad/ som seder/ bruk och språk/ synes ey olikt/ them intet wara utaf något särdeles wist/

wist/ utan snarare af åtskillige slags folck afkomne; ty på omlige Orter/ skola the wara til wärten stora ochlånga såsom Jättar/ på somlige/ medelmåttige/ annorstädes igen hel små; der til med åre the til färgen/ somlige städes swarta/ somlige stans bruna och golachtige: på somlige Orter lefwa the utan någon Lag/ Religion och Regements form/ förandes ett sådant lefwerne, mycket likare oskäliga Creatur/ än som Menniskior. andra åro Menniskofrätare och åta up sina Fiender: somlige hafwa någon liten likare Regementz Form/ så at antingen hwar och en Familia, lyder och styres af sin Äldsta/ eller ock hwart Landskap/ af en såsom en Konung/ och det alt efter sine Förfäders Bruk och Sedwana: andra åter/ hafwa rättare och fullkomligare Lag och Rätt/ hwar efter the styras/ såsom the Mexicaner och Peruvianer, hoos hwilka/ fast än där är största Barbaries/ finnes ljkwäl åtskillige Dygder/ som the wisa/ så wäl emot främmande/ som i det at the sig om wackra Konster befljta. Mest på alla Orter/ hafwa the ock sine särskilte Språk/ och det merendels så oljka/ at det ena icke det ringesta kommer öfwerens med det andra: Nu/ sedan the Europeer åre tjt komne/ hafwa the mycket tagit sig efter theras Seder och Bruk/ ja/ så gt the och på åtskillige Orter/ hafwa sig ifrån den hedniska Wilfarelsen til den Christna Religion omwändt.

4. Capitel.

Om the Americaniske Länders Fruchtbarhet.

Jdst/ hwad America i gemen/ til deß Fruchtbarhet widkomer/ så öfwerflödar den af allsköns Ymnoghet och Rikedomar; ty ser man på Marken/ finnes den öfwertäkt med allehanda

skiöna Örter och Wäxter / så wäl til Menniskiones föda och uppehälle / som til hennes Hälsos conservation tienlige.

Beser man Skogen / så består han af allehanda skiöna och fruchtbärande Trän / ibland hwilka / en öfwermåttan myckenhet med allehanda Diur och Foglar sig uphållaoch wisa.

Beser man Siön och Watnet / finnes der uti icke allenast mångahanda Fiskar / utan ock Gull och åtskillige slags dyrbara Pärlår. Der wankas jämwäl allehanda Metaller / såsom Gull / Silfwer / Koppar / Jern och Bly: samt Marmor / Jaspis / Smaragder och andra kostbara Stenar: Såsom ock allehanda Skimmhwaror ꝛc.

Der til med är der en sund och liuflig Lufft / och på många orter så helbregd / at man der icke skal behöfwa någon Läkare: der är intet all för stor hetta / ey heller för mycken Köld / utan en temperérat wäderlek: Marken och Trän / grönskas altid och bära på somlige Orter 2. a 3. reser frucht om Åhret. Ja / de Americaniske Länders Fruchtbarhet / betygar nogsamt den härlige winst och inkomst som the Spanier och andre Europeer hafwa sig uti America förskaffat / så wäl igenom den Gull- och Silfwer Flottan / ifrån de Peruan- och Mexicaniske Grufwor; hwilka till Europam nu öfwer 200. åhr / outsäijeliga stora Rikedommar fört hafwer / som af andra kostbare Hwaror / hwilka snart sagt / kring hela wida Wärlden förde äre.

Korteligen sagt / skal America wara ett sådant härligt Land / så at somlige som der warit / och det beskrifwit / hafwa det samma wid ett Jordisk Paradijs förliknat. Och ware nu detta så korteligen om America, heller den Nya Wärlden i gemen / såsom en liten Inledning til Nya Swerige förmält.

Then

TAB. IV.
p. 27
PEN
SYLVA
NIA
Zuydt Rivier of Delaware
Lacus
San hians
Schonberg
Philadelphia
Remkockes
Nieu Wasa
Gripsholm
Nieu Gotenburg
Upland
Finland
Timorkil
Fort Nassou
Fort Christina
Minques kil
NIEU
Arme Wamex
Fort Kasimier
Warckens kil
Fort Elfsburg
Naraticons
Bomties Hoeck
Graef Hendrik
Swanendael
Hoorekil
Cap May
C. Cornelius
C. Hinlopen
NOVÆ SVECIÆ
TABULA
ex Nic. Visscheri del.

Then andra Boken.

1. Capitel.

Om den Americaniſke Provincien Nya Swerige / wid Virginien, deras belägenhet och fruchtbarhet.

DEnne PROVINCIEN Nya Swerige / är belägen uti den Norre delen af America och Landſkapet Virginien, hwilket förmenes af ſomlige hafwa ſit namn bekommit / antingen utaf en fläck der wid Stranden / ſå kallad / eller och af Konung Viguina; Men rättaſt af Drottning Eliſabet uti Engeland / hwilken alt ſtadigt lefde uti ſit Jungfruſtånd: det ligger 37. grad: til ſin högd (ſom det Virginiſke Compagniet Anno 1606. hafwer det landet igenom ſökt och befunnit) ſträckande ſig öſter uth / emot ſtora Oceanum, ſöder / til Floridam norr, til Nya Franckrike / och wäſter ut / til de här tils dags okunnige Länder; Men ſielfwa the Swenſkas Land Nya Swerige ligger til ſin högd 39. grad. och 40. min. /

min./ på bägge sidor wid De la Ware Revieren: författandes uti längden ifrån Cap: Inlope i Bayen, 30. mjl wid paß/ alt up til deß strömmande store affal nord öst; hwilket the Swenske utaf deß rätta ägare the Americaner sig styckewjs tilhandlat hafwa. Bayen eller Inwiken är 9. mjl lång/ och 6. a 7. mjl bred: the Americaner kalla den samma Poutaxat: the Engelske de la Ware Baije, af Mons. de la Ware en theras Capitain, som detta Revieret under Ammiral Jacqvés Chartier Anno 1600. uptäckte: the Holländske Suidt Revier van Nieuw Nederlandt/ til en åtskilnad ifrån Nord Revieret som the wid Nya Amsterdam besutto: men the Swenske kalla den Nya Sweriges Älfwen.

Hwad detta Landets Fruchtbarhet widkommer/ så hålles det för det liufligaste och fruchtbaraste uti hela America; emedan det öfwerflödar både utaf allehanda slags Diur/ Foglar/ Fiskar/ dyrbara Trän och allsköns Fruchter: skolandes ey heller kunna någon liufligare orth finnas/ beqwämligare til allehanda plantering och bättre koñer öfwerens med wåra Kroppars constitution än äfwen denne; Hwilket och Capitain Joh: Schmidt uti sin Resebeskrifning om Virginien 1622. nogsamt bewitnar/ der han således skrifwer: Skulle then gunstige Läsaren komma i detta Landet/ så finge han wißerlig se en rätt Lustegård uti Werlden: ty det öfwergår alla Landskaper uti Europa och America uti lustige och segelrike Watn: I detta Lanskapet äre ock sköne/ höge Bärg/ nedrige Dalar och andre friske Watn: warandes der all ting skiönt och härligt/ at man wäl kan säja/ det Gud hafwer såsom tillska/ och på en gång/ uti detta Landskapet/ welat Menniskian för ögon ställa ett konstigt extract och afbildning af hela Werlden.

Der

Der åre ock många små obebodde Öar/ och stå fulla med Trån/ seendes uth lika som små skogar eller lundar ꝛc. och widare förmåler han: det är på denne Orten en öfwermåttan sund Lufft fruchtbart Land/ lustige och nyttige Watn/ så at iag intet tror/ at näpeligen en sådan Ort uti något Landskap kan finnas/ dereft för Menniskian beqwämligare och anständigare wore/ än denne: Och at iag detta Landet med fåå ord må beskrifwa/ så är det så beskaffat/ at alt hwad Muscou och Polen hafwa af åtskillige slags Kåda och Bek/ Fisk och många andra saker: hwad Franckrijke hafwer i Wijn och Salt: Spanien i Jern/ Stål/ Fikon/ Wijn och annat mera: Sådant kan man der (efter Engeländernes berättelse) innom halfthundrade mil/ nogsamt hafwa uti stor myckenhet/ och förråd för det hela Konungariket.

När the Swenske aldra först åre komne seglande til detta Landet/ hafwer det ock them så lustigt och liufligt förekommit/ at the intet funnit något lijkare namn/ at gifwa den Orten som the forst anlände til lands på/ än at the den samma/ för deß liuflighet/ Paradjset eller Paradjs udden kallade; hwilken wid Cap: Inlopet i Bayen belägen är/ och af straxt här wid bifogade Afritning sees kan.

När nu förtiden warande Gouverneuren der samma städes Sir William Penn, anstälte sin resa tjt Anno 1682. in Novemb. och the kommo der emot Landet/ hafwer them mött en sådan skiön och liuflig Lucht/ uti Lufften/ lika som den skulle kommit ifrån den bästa wälluchtande Trägård/ som nys hade kommit i Blomma; hwilket Franciscus Dan: Pastorius J. V. Lic. und Friedens-Richter in Pensylvania,

uti

uti deß beskrifning förmåler; läggandes och deße orden til på ett annat ställe: the skuggerike Trän och Buskar/ åre der allestädes med Foglar upfylte/ hwilka med sine rara färgor och mångahanda stämmor/ sin Skapares Loff härligen uthbreda. Hwilket alt/ nu warande de Swenskas Prädikanter der sammastädes/ Mag. And Rudman och Herr Erich Biörk uti sine Bref som the skrifwit der ifrån 1697. jämwäl bekräffta/ och giör Mag. Rudman kortel. lika som et beslut der uppå med deße ord: In summa Landet må med rätta heta Canans Land/ warandes mig icke hälfren sagt af deß fruchtbarhet.

Utaf Trän wäxer der förnemligast: Nötebom/ Castanie/ walnöte/ Burbom/ Mulebärs/ Cypreße/ Muscateller/ Apel/ Päron/ Kirsbärs/ Plommon/ Krikon och skönt wälluchtande Sallsenbras-Trän/ samt Pärschen och Wjndrufwor af åtskillige slag/ och Cederträn 2 a 3. fammar tiocka/ Gran/ Tall/ Biörck/ Asp/ Ask/ Lönn/ Lind/ Haßel/ Hagtorn och Alträn; men med fast annor skönare och liusligare Lucht begåfwade än här i Swerige och på andra Orter ꝛc.

Af Diur finnes der/ Leijon/ Leoparder/ Biörnar/ Elgar/ Hiortar/ Bäfrar/ Uttrar/ Espaner/ Minkar/ Kattloar/ swarta Sablar/ Mårdar/ Lodiur/ Pantardiur/ wilde Kattor/ Wildswjn/ Räfwar/ Wargar/ Harar och Desmanskattor ꝛc.

Af Foglar wankas der: Swaner/ Giäß/ Kalkoner/ Lomar/ Faßaner/ Tranor/ Hägrar/ Örnar/ Falkar/ Dufwor/ Turturdufwor/ Ander/ Papegojor/ Kiädrar/ Ärrhöns/ Åkerhöns/ Raphöns/ Hierpar/ Kramsfoglar/ Starar och Trastar: Jämwäl åtskillige slags Sångefoglar/ såsom Nechtergaler/ Dommare/ Stegliſor och Si-

Siskor ꝛc. Utaf Gäß finnes der åtskillige slag/ om hwilka the Swenskas Gouverneur Herr Johan Risingh uti sin Berättelse om Nya Swerige dat. Elbingen 3. Junii 1656. sålunda skrifwer: The hwithufvade Gåßen komma tjt sidst in Martio söder ifrån/ och blifwa ther wid paß 14. Dagar: Sedan komma the hwitbrokote/ blifwa ock der så länge/ och draga sedan norr uth; hwar utaf dömmas kan/ at ther måtte wara något Revier, Sio eller Watn: och är det wål consideration wärt/ at om Hösten in medio Septemb. til med. Octob. komma tjt i Revieret Gäß norr ifrån och åre allenast grå/ och draga sig söder uth med stort skrj/ i så stora hopar at ingen det tro kan. På bem:te tjder komma och fara jämwål Swaner/ Tranor/ Hägrar/ Ender/ större och smårre/ Snippor/ Strandlöpare och andre sådane.

Fisk är der ock åtskillige slag: såsom Stöör/ Twalt/ Dickop/ Cabeliau/ Lax/ Forell/ Makril/ Råckor/ Gäddor/ Horngäddor/ Braxnar/ Aborrar 4. slag/ Mörter/ Sill/ Ålar/ Lakar och Neunögon etc. Af skalfisk finnes där: Ostron/ Hummer/ Kräfftor/ Taskkräfftor/ Sio- och Landz-Skildpaddor/ Snäckar samt Muslor: och alt detta utaf åtskillige slag. Hwalfiskar samt Marswin synes ock der offta/ som gå med Floden up i Revieret. Sådant och mycken annor Frucht/ dels oß bekant dels obekant/ finnes der alt wildt i stor myckenhet/ och uti Joh:s Lund:i Gotfr. Historia Antipodum pag. 171. 172. 176. och 191. widtlöfftel. upräknas; Men det som the Christne med flit plantera/ är Hwete/ Råg/ Korn/ Hafra/ Bohwete/ Risgryn/ Ärter/ Bönor/ Pompor/ Meloner och allahanda slags Krydder som här uti Trägårdar wäxa.

Der

Der wäxer ock et slags Säd / som kallas Magijs, men här Indianiskt eller Turkiskt Hwete / i stor ymnoghet / besynnerligen när den planteras; Hwilken Engeländaren Reichardt Greinville uti sin Resebeskrifning om Virginien 1585. med desse ord beskrifwer: Magijs seer ut lika som Engelske Ärter / och är til färgen mångahanda / hwit / röd / gol och Himmels-blå: När den males kan der utaf godt Bröd bakas / the Engelska hafwa ock den samma såsom Korn tilberedt / och der af swagt dricka brygdt / och när man lägger god Humbla der til / gifwer den thet starkaste Öhl: Kornen äre öfwermårtan fruchtbare / ett allena gifwer af sig 1000. 1500. och wål 2000. denne Magjsen är wry handa slag / utaf hwilka de twenne wåra 6. eller 7. skor högt / och mognas inom half elfte eller tolfte Wecka: det tredie skiuter sig ongefehr 10. skor i högden / och warder uti halffierde Månaden mogen. Sammaledes warder och den af fordom Ingenieuren i Nya Swerige Herr Pehr Lindström / i deß handskrefne Tractat om detta Landet / som här uti Kongl. Cantzelliet förwaras i det VII. Cap. med sådane ord afmålat: Maijs, eller det Indianiske Hwetet / werer ther med hwite / röde / blå / liffärga / brune / gule och brokote Ax: planteras med Kupor i fyrkant / såsom Humblan här i Swerige; och uti hwar Kupa sätter man 6 eller 7. Korn / wårer så hög / at han står en aln öfwer Karlen / och på hwar stielka 6. eller 7. Ax / med länge / smale och spitsige Blad / som Swärdz hwaßen här i Swerige / doch äro Bladen af lika Coleur med Kornet / der efter blifwer Ax / a 1½ qvarter / men måstedehls ½. aln länge / en part tiocke som tiockeste Armen / somlige smalare /

smalare/ och efter som the åro tiocke til/ med 10/ 12/ 13/ ia och 14. radar Korn omkring ända up i topp; hwilken är en 1000. faldz Gudz Wälsignelse. När deße aren åro nys mogna och man wärmer dem litet på Glöd/ tå åro the uturmåttan naturelle och liuflige til at äta. Utaf den hwita och gule Mayſen så bakas Bröd/ men af den röde/ liffärga/ blå/ brune/swarte och brokote/ måltas til Öhl/ som blifwer mycket starkt/ men icke synnerlig klart. Denne Magys hafwer ock några Curieuſe Män/ planterat här uti sine Trägårdar/ och är befunnit at den/ när här warit wackra och torra Somrar/ jämwäl har kunnat wära och til sin mogenhet kommit/ hwilket iag ock både sedt och pröfwat hafwer.

Der finnes jämwäl/ ibland annor/ en öfwermåttan skiön och köstelig Frucht/ som af the Swenska kallas Wattulemoner/ the wäxa på Rankor såsom Pompor/ och äre en part af dem så store/ at man kan få öfwer tre kannor Must uthur en Wattu-Lemon: När han blifwer upskuren/ så får han strart en liffärga Coleur innan/ det som då inuti omkring skalen wärer/ 2. eller 3. fingers tiokt/ har en öfwermåttan liuflig och skiön smak/ och smälter i munnen lika som Socker. Deße brukas der om warme Sommaren til äta och dricka/ som läska ock kyla en Menniſka kraffteligen.

Der wärer ock ett slagz Pung-peppar 1. quarter lång/ med 2. eller 3. fingers brede/ brune Balljor; Men så stark och amper/ at när man bryter allenast en liten bjt der af/ och kaster den sönderstöt i Maten/ så får den mycket starkare smak der utaf/ än af annan Peppar.

Här wid kan man ey heller förbjgå at nämna den

wårt och Ört som detta Landet mäst år bekant utaf / och i denne tiden uti Europa som brukeligast / nembl. Virginiskt / Tobak / det wårer der wildt i stor myckenhet; men planteras / efter förbemelte P. Lindströms Berättelse / på följjande sätt: Först sås deß Frö på Plante Sångar åfwen som Kålfrö sedan når plantorne blifwa så store at the sättias böra / tå planteras de i Kupor / en i hwarje Kupa / och den wårer så hög at hon står Karlē under armarna; det skal ock wara Saltpetterjord / uti hwilken Tobaken sås och planteras / som på den orten inten år ondt efter. Hwar Månad eller hwar 3. weckor emillan / gå the omkring sin Tobaks Plantagie, och bryta af topparna på hwar Planta / undantagandes dem man wil hafwa til Frö-plantor / der igenom slår deß krafft neder uti Bladen / ellieſt blifwer han ey starkare ån annat tortt Gräs eller Hö. Når Tobaken blifwer mogen / hackas han af stielkarna som Kåhl; och åre store Tobaks-Huus bygde / der uti han torkas; Hwareſt the honom både under tak och omkring wäggarna med spetor upsticka: sedan når han befinnes lagom torr / inpackas han uti store Fat / och så förſendes til andra Orter.

Widare / år detta Landet icke allenaſt med floder och friske-utan ock med mineraliske och hälsosamme Watn wäl försedt / och af den Alzmächtige Guden så förordnat / at det som ligger affsides och något långt up / år mycket fruchtbarare ån det som wid fiskrike Watn år beläget.

Den store och små Boskapen trifwes jämwäl / så uti detta / som andre Americaniske Länder / mycket wäl / och förökar sig öfwermåttan / så at then Spanske Historie Skribenten Anthon. de Herrera förmåler om en man som haft

twänne

twänne tackor / hwilka på tje Åhrs tjd / skola hafwa utaf sig fyratjotusende Får aflat. När the Swenske först kommo dit / hafwa the intet mera haft med sig / än allenast ett eller twå Par af hwart slag / hwilka sedan på kortt tjd så förökades / at man der på intet något tahl wiste / utan war alt fult i skogen / och hwilken som behöfde / fick der fritt efter behag taga.

Förutan alt sådant som nu förmält är / berätta ock några at der skal finnas åtskillige Metaller, och der ibland både Gull och Silfwer. At der skal wanka Gull bekräfftar jämwäl Ingen. P. Lindström i sin förenide Traktats V. Cap. med följande exempel / som sig der i then Swenske Gouverneuren Herr Johan Printz tjd tildragit: En gång (skrifwer han) hafwer en American warit hos bemelte Gouverneur, och då han fick se at hans Fru hade en Gullring på fingret / frågade han henne / hwad går du och drager sådant skarn på tina Finger effter? hwilket när Gouverneuren hörde / frågade han American om han kunde skaffa honom sådant / så wille han gifwa honom mycket annat godt igen / som honom kunde tiena; hwarpå han swarade ja / sådant wet iag ett helt Bårg fult med: Gouverneuren tog så fram en famn rött och blått Frjs / samt Bly / Krut / Speglar och Synålar ꝛc. wisandes honom och sade / see här hwad iag skal gifwa tig / at tu wil skaffa mig ett stycke der af til proff; men iag wil sända twänne af mine Karlar med tig; hwilket han intet wille / utan sade / iag wil gå först och skaffa tig proff / om det dig då tienar / så är tjd nog at tu skickar någon med mig: der med låfwade han prof och emottog så Accidentierne. Några dagar der efter kom han igen mz

ett stycke så stort som ett par Knytnåfwar/ hwilket bemelte Gouverneur proberade, och befans wara mycket godt gull/ bekom ock en temmelig hoop der af/ som han sedan lät giöra Gullringar och Armband utaf; lofwade så American mycket mehra i föräring/ om han wille wisa wåra Karlar som han wille/ skicka med honom/ hwaresst detta Bärget låge; hwilket han ock låfwade/ men sade sig intet denne gången hafwa tjd der til/ utan wille efter några dagar komma igen/ bekom åter något til skänks: Men sedan bemelte American kom til de andre och begynt skryta för dem/ nödgade the honom at bekänna hwarföre han deße skänker bekommit hade; hwilket när the fingo weta/ slogo the honom ihål/ på det at denne Orten icke skulle blifwa oß kundgiord/ menandes at det skulle lända dem til något mehn ꝛc. Ytterligare om Nya Sweriges Landz belägenhet och beskaffenhet/ kan ses af här wid bifogade Afritning och följjande Capitel; hwilket utaf twänne P. Lindströms Relationer är utdragit/ och i tienlig ordning fört.

2. Capitel.

Om Nya Swerige/ til alla the förnämsta Orter och Namn som på deß bifogade Afritning finnes kortl. beskrifwit.

DEtta Revieret är besatt med en stor myckenhet af the Indianer/ och särdeles Nationer som det beplanta/ bestående Uti sex åtskillige Platzar nemligen. Poaetqvising, Pemickpacka, We-

qvi-

Caput Hinlopen
Caput Mali
Astrocheous Bay eller Rödtuse Kl.
Magies plantagie
Anno 1654 och 1655
Ny Sverige uthi Nya Amerika med dess Rijkers och Lande situation och beskaffenhet uptagen och till Wärs fard af P. Lindeström

qviqvenſke, Wickquakonich, Paſſajunck och Nittabakonck; warandes på hwar Platz en Öfwerſte eller Sackheman öfwer ſitt Folk: och är detta ett mycket fruchtbårande Land / ſå at det öfwerflödar af allſköns Fruchtbarhet.

Öſter om Revieret.

Caput Maij, ligger uppå 38. grad. och 30. min. Södwäſt ifrån Cap. Maij ligga 3. Bankar i rad / intet djupt under Watnet; och at ſegla emillan dem / är intet ſäkert / utan det ſäkraſte är / at gå emillan dem och Cap. Maii. Alt ifrån Caput Maij och Cap. Hinlopen, åre Öſterbankar och Öſter-Strand in til Bomties udden / å både ſidor at finna: ia / ſielfwa Oſtran der / ſkal wål wara ſå ſtor / ſom hon fås här med ſkahl och alt.

Wid Oijtſeſſingh, Elfsborg eller Aſamohackingz-ſtranden / hafwer the Swenſkas Forte tilförene ſtådt; men efter en tjds ödeſättning hafwer det förfallit och yttermera af Renappi (the Indianer) alldeles i grund förbränt och ruinerat.

Uthi Kagkikanizackins-Kjl / är ſwart Jord med Sand beblandat / och är ſundare Ort der at wiſtas / än wid Oijtſeſſingh, är ock ſå en beqwämlig Ort til plantagier / hwareſt frodigen allehanda kunna wåxa / ſärdeles Tobak.

Ifrån Kackikanizackien til Memiraco, åre in om det ſtreket några Öar / ſom doch intet annat åre än lutter Rjtflachter [liſka ſom här i Swerige uti de dyoge Inſiöarne Flyet plägar wåxa med den treäggiote hwaßen] med oſäyelig ſtor myckenhet af tiocke och ſtarke rötter ſammanwuxen / ſå at de bära Karlen at gå uppå / men under ſtår Wattn och Dy. Uti deße Rjtflachter / wåxa ett ſlags

rötter ut med Landet öfwerflödigt/ som af the Swenska kallas Swjne-Rofwor/ i påseende och smak nästan som Arte-skockor/ hwilke the Barbarer nära sig med/ när theras Bröd och Söd tryter. Med deße rötter hålla ock Swinen sig uppe med öfwer Winteren/ hwar af the blifwa mächta feta: the tagas der då intet in/ utan gå i skogen Winter och Sommar som Wild-Swin at öka sig/ och när man några of dem slachta wil/ så skiuter man dem ihiäl.

Alt ifrån Obijsqvahoſjt och til Naraticons-Kijl/ wäxer stor myckenhet med Calmus allestädes uti Rjtflachterne. Uppå denne platzen emillan Memirako och Makles-Kjlen/ wäxer stor myckenhet Walnöte/ Castanie/ Perschen/ Krikon/ Plommon/ Cypreße/ Mulbärs och Fisketrän/ samt många andra rare Trän/ som man ey kan namn gifwa/ finnes icke heller på några andre orter uti Revieret.

Allestädes wid Reviers Kanten/ ifrån Camel-Kjlen/ och in til Tetamekanckz-Kjlen samt der och hwar i skogen/ wäxer stor myckenhet med hwita/ bruna/ blå och röda Wjndrufwor.

Wid Arvames och Tekoke, hafwer Holländernes Forte tilförene städt; men är nu af Renappi i grund förbränt och ruinerat.

Mit före Hiorte-Kjlen/ wäxer Perschen och uthur mättan wälluchtande Salsefrasse-Trän.

Ifrån Aqvikonasra och til Sineesſingh, är et högt Land och intet mycket beqwämligit at bruka: på denne Orten wexer Fiske-Trå/ hwilket är likt Burbom och luchtar som rå Fisk; det rennar intet eller låter klyfwa sig/ utan när man hafwer biordt med annor Wed/ Eld på det samma/ smälter det bort. Här wid Sineesſingh, pläga

Renappi

Renappi fånga mycken Stöör / Twalt / Dikop / Skilpaddor samt annor Fisk.

Mit före Rankoqves-Kjl / wärer Humbla / och omkring Asslajungh Hampa ꝛc.

Ifrån Qvinkoringh til Rankoqves-Kjl / är ett bårgachtigt Land; doch icke sådane Bårg som här i Swerige / utan Mull- och Sand-Bårg / Backar eller högar: Och der som några Bårg finnes / under dem / så är icke utan / med mindere the mästedels åro af naturen inclinerade til Metaller; Såsom wid Mekansio Sippus, der finnes Bårg in under ut med Wattnet / hwarest är god Silfwer-Malm: och mit före det Bårget wid Reviers Kanten / ligger stranden all öfwer med Fyrstenar / når man dem som rät trinde åro / sönderslår / så finner man der uti Kårnor som små Årter / större och mindere / af klart Silfwer / af hwilka iag der många 100:de har sönderslagit och uttagit / skrifwer merbem:te Lindström. confer. Sup. pag. 35.

Rankoqves-Kjl / är en fiskrik Kjl / och navigabel med stora Farkostar / diupet löper ut med stranden / det allenast är wärst / at der ligger ett Grund mit uti / söder åt Aquikanasra.

Uti Warentapecka-Kjl söder om Revieret, är en platz mit nti Kjlen som aldrig fryss / hwarest altid Swaner pläga hålla til.

Ifrån Werænta pecka til Trakonik, är et högt och bårgachtigt Land / doch sandigt och Mullachtigt: Revieret är grundt samt der och hwar stengrund / Rjtflachter och Kruppelbuskar. Ifrån Traconick och ända up åt Östersidan / är det skiönt och beqwämt at bära swart Magiis som Tiåra; hwarest the Barbarer hafwa i många åhr plan-

tat;

tat: något ondt är der at komma med Farkoster til Landz. Der boo ock mycket på östre sidan der up åt/ af the Manteeler, hwilken Nation ock tilräknar sig Revieret Justo titulo possessionis: the äre nu mycket igenom Krig och Örlog förminskade. Landet der innan före är mycket rjkt med Båfrar/ Uttrar/ Esparj/ Minokai/ Kattlosser/ Elgar/ Biörnar/ Wargar/ Hiortar och Leyon/ samt allehanda andra Willdiur: stor myckenhet med Swaner/ Gäss/ Kalkoner/ Dufwor/ och annor wild Fogel.

Poaetqvessingz-Kjl/ är af naturen särdeles utwalder til alla de bästa lägligheter man wil önska: der är högt Land å bägge sidor/ och det första fallet/ kan icke wara öfwer ett Mousquete skot ifrån sielfwa Revieret: med Farkostar kan man ock så när komma Owarnstället/ at man alt kan med Tåg uphissa.

Menejeck, är en stor Kjl/ men icke heller så beqwäm som Poaetquessingh.

Wid Reviers fallet Asinpinck och ofwan före wid Reviers kanten/ är wäl landet rjkt och med stor myckenhet af plantagier beplantat/ doch icke synnerligit bärande til Korn; men med osägelig myckenhet med Wjndrufwor/ hwita/ röda/ bruna och blå öfwerwärt: at der Landzens Inbyggare/ med någon som hade förstånd om deß präßande woro försedde/ så skulle det wara et rijkt Land med Wijn. Så är ock detta Landet in åt/ der man ey wet någon ända der på; utan förmenes wara en Terra Continens: ey heller hafwa the Swenske ännu med längre in i Landet boende Wilde/ eller någon annan wilst Nation hafft sin Handel och conversation med/ än som med the Swarte och Hwite Minquesser; hwilka ey heller weta någon ända der

da der på / utan så långt som the warit in åt landet / så år det med Wilde Nationer, brede wid Nationer, af åtskillige slag besat.

Wäster om Revieret.

Wid Cap: Hinlopen, wäxer Landsens Sååd Magiis i stoor ymnoghet.

Emillan Mordare-Kjlen och Warge-Kjlen / wäxer fullt Mulbärs / Cypreße och Eneträn / 2 a 3. famnar tiocka. Wid stranden på bemelte Platz / finnes skiön Äng och mycket gräs

I Warge-Kjlen Finnes Swartlera: när hon blifwer beredd / tienar hon til Bleck / och år så god at skildra med som Kulswart Der år ock Blålera: När den blifwer tempererat, paßerar hon i skildring för blåt Lack.

Wid Spinneludden drifwes med sunnan Wäder altjd uppå stranden fullt med Siöspinlar / hwilka af sig sielfwe intet äre mächtige at komma til siös igen: the äro så store som Skilpaddor / hafwa ock nästan sådane huus öfwer sig / doch af golt Horn / hafwa många fötter och en half alns länge rumpor / som en trekantig Såg / med hwilka man kan såga af det hårdaste Trä med: När the blifwa wäl kokade och lagade / smaka de så goda som Huñer. Uti Amkekilen finnes Blålera.

Från Menejackse-Kjl och til Christinæ, år et slät och mycket kosteligit fruchtbärande Land / godt och beqwämt til alt hwad man der wil plantera / så wäxer det med stor ymnoghet: år ock med Farkostar beqwämligt där at komma til Lands.

Wid Christinæ-Kjl / år Skanßen Christina upbygd / och sedan framman för den / en liken Stad af In-

genieuren Per Lindström afstakat/ och sedermera bebygd; men uti belägringen af Holländerne i grund förstörd. Denne Christinæ-Kjl/ är en diup och segelrjk Kjl/ löper långt up i landet/ och är på bägge sidor/ så wäl som up til Menéjackse Kjl af Naturen et begwämt Land/ til allehanda planterande/ samt allehanda slags rare fruchtbärande trän/ ja/ ett sådant fruchtbärande Land/ som penman finnes för swag at beskrifwa/ berömma och uphöja: ja/ för deß fruchtbarbet skuld/ så må det kallas et Land flytande med Miölk och Honung. Conf. sup. pag. 29. 30.

Här wid Christinæ-Kjl/ wårer ock Windrufwor i stor öfwerflöd/ och hafwa de Swenske en gång funnit der en Wjn-Rancka/ som warjt två alnar tiock/ hwilkens Tiocklek man aldrig på någon Rancka förr sedt eller hört hafwer.

Wid Tennakongs-Stranden/ är Gummi gutta: når den blifwer brukad/ är hon så god som gelb Ocker; men der uti Landet brukas den intet annat til/ än at färga Kyllrar med. På denne Orten wårer Walnöte/ Castanie och utur måttan skiöna wälluchtande Salsefrasse trän. Söder om Tennakongs Eyland/ ligger en Insiö/ der altjd är fult med foglar uti.

Foglesand, är en hwjt Sandholma som ligger torr om Sommaren.

Uti Swapeckfisko eller Hwjtlers Kjlen/ finnes skiön Hwitlera/ når den blifwer torr och tempererad/ är hon så god som Blyhwit.

Uti Hviskakimensi-Sippus eller Kjl/ och wid Nöteboms Ön finnes Rödlera: När den blifwer wäl rifwen och tempererat, kan hon brukas i stellet för Cinober.

Ifrån

Ifrån Windrufwe-udden och up til Nittabakonck wäxer oſäjelig mycket hwite/ brune/ blå och röde Wjndrufwor.

Ifrån Nejakue och til Poenpiſſings-Kjl är inte Landet hwarken af the Chriſtne eller Barbarer bebygdt; oantſedt det ſkiner af fruchtbarhet: och wid Reviers Kanten finnes ingen förhindring med långgrund eller rjtflachter ſom förhindra paſſagien til Landz/ ſtranden allenaſt är ſtenog.

Mit före Poenpiſſing wäxer Eek/ Graan/ Lönn/ Nötebom/ Böök och Aletrån.

Ifrån Sipaeſſingh och til Nyecks-Kjl är ſå godt Land/ ſom wid Sipaeſſing, allenaſt at det ſträcker ſig intet ſå widt in åt Landet/ utan i en krok omkring Kjlen: och är der ſkiönt Boſkaps Bete til finnandes.

Mit före Poaetqueſſingh håller ett ſlags Fiſk til/ med ſtora Tänder; hwilken de Barbarer kalla Manitto/ han ſlår i Watnet grufweliga/ ſprutandes det ſom Hwalfiſkar/ och finnes ingeſtädes mera här i Revieret.

Uti Merekatz-Kjlen wäxer Humbla: Här mit före och omkring Plommon-udden, wäxer mycket Böök/ Plommon/ Mulebärs och Caſtanie Trän.

Omkring Wickons Sippus eller Gädde-Kjlen/ wäxer mycket Perſchen och Wjndrufwor/ ſamt i Rjtflachterne Calmus.

Mit före Sipaeſſing och omkring Mehanhickan, wäxer hwjt/ ſwart/ blå och röd Eek.

Wid Sanckhickan wäxer Winter Eek/ ſom löfwet ſitter på öfwer Winteren/ och intet faller af förr än om Wären.

På platzen omkring Fallet Alumingh, wäxer Walnöte/ Castanie/ Berschen/ Mulbärs / Plommon och Krikon Trän/ samt Wjndrufwor/ Hampa och Humbla.

Här uti Revieret finnes ock en rund wäxt/ hwilken kallas Callibas och wäxer på Rankor som löpa ut åt Jorden lika som Pompor: the äro runde såsom en Pärone figur, en part så store som de största Pompor och en part hel små såsom Snuf-Tobaks Dosor / äre gule/ släte och tunne som glaas/ hårde och sege som Horn: at om the än falla i gålfwet / så gå the icke gärna sönder: innan äro the fulle med Kärnor lika som Poinpe-kärnor. När theße äre utgrafne / så hafwer man et skiönt rart Käril der af / om man wil låta det wid den skapnat som det då hafwer / eller man wil säga det i tu til Credentzer, Boutellier eller Skålar; så äro the för deß rarhet och skönhet skul wärde / at beslås med Gull och Sölfwer: en del af dem finnas så store/ som kan gå 3. eller 4. kannor uti

Här wankas jänwäl ett särdeles slags Fisk som the Swenska kalla Tarmfisk / och är utan Hufwud / et qwarter lång och 4. finger bred som et sprund / doch något hukot mit uppå / på hwar sida som et smalt reep / och uti alle 4. hörnen löper en lång smal Tarm uth/ om 3. alnars längd och så tiocke som en grof Twinne-Tråd: med de första två tarmarna suger han til sig maten / och de andre två gifwer han den ifrån sig: han skiuter dem ut och drager dem åter tilsammans igen når han wil / at de intet synas/ och der med förer han sin Krop hwart han wil med stor behändighet / som är rät under at se uppå: sielfwa Huset omkring Fisken är af brunt Horn.

Der til med finnes ock här et slags store och faslige Ormar som kallas Ratteslanger/ the hafwa Käftar som en

Hund

Hund/ och kunna hugga och bita af en Menniſkios Lem ſom han wore med en Yxe afhuggen; på Stierten haſwa the Hornleder ſom ſkaldra/ lika ſom Barnſkaldrorne/ och når han marker någon Menniſkia wara för handen/ tå lägger han ſig i ring och ſätter up Stierten at ſkaldra med/ ſom höres wäl 100. alnar ifrån Ormen/ och då kan Menniſkian der af taga ſig för honom til wara: han kan wara ongefer 3. alnar lång och tiock ſom en Menniſkios tiockaſte Been/ och ſå många Hornleder ſom han haſwer på Stierten/ ſå många åhr är han gammal: hans färga är brokot/ ſwart och gol; doch är hans ſkiñ mycket koſteligit för haſwande Qwinnor: når the binda det om ſig/ tå warda the ſtraxt lätteligen förloßade.

Förenämde Land-Carta, wid hwilken den ena beſkrifning/ ſom detta Capitel är utdragit af/ war bifogad/ är utaf Ingenieuren P. Lindſtröm uti en Tafla wid 4 alnars längd och 2. alnars bredd afritad; och ſatt uppe i Kongl. Rådſalen här på Stockholms Slott in til Åhr 1696/ då Hans Högſtſal. Kongl. May:t/ wår fordom Allernådigſte och i ewig åminnelſe glorwördigſte Konung CARL den XI. af högpriſelig nit til Gudz rena Ords uthwidgande/ ſamt en ſärdeles Konungslig mildhet emot ſine gamle Underſåtare the Swenſke uti America, lät den Catechiſmum ſom min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s fordom Paſtor i Frösthult och Herenwj/ uppå det der i Orten brukelige Americaniſke ſpråket/ öfwerſat haſwer/ af Trycket utgå/ och den jämte et anſenligt tahl af andra Gudeliga Böcker/ igenom trenne ſkickelige och lärde Präſtmän til denne Orten förſände; tå wart för godt funnit/ at ock denne Carta wid ſamma tilfälle ſkulle i mindre Form afritas och i Koppar ſtickas; hwar igenom den ſamma ſå

wida som här ses wart ifrån förödelsen befrjad: emedan hon åhret der efter 1697. den 7. Maij, då Stockholms Slott ynkel. igenom den beklagel. Wådelden blef förstört/ jämwäl ibland mycket annat omisteligit är förkommen.

3. Capitel.

Om Wäderleken och åhrsens Tjder uti Virginien och Nya Swerige.

TWad Wäderleken och åhrsens Tjd uti Virginien och Nya Swerige anbelanger; finnes dē åfwen så wäl wara der föranderlig som här/ så at somlige Åhr åro der kallare och somlige warmare: det samma åhr neml. 1657. når här war så kall Winter/ at Bält tilfrös och den tapre Hielten/ Glorwyrdigst i Åminnelse Konung CARL GUSTAF med sin Armee gick öfwer Isen in på Fühn/ Laland/ Falster och Seeland/ hafwer och der (som mig är berättat) warit så stor Kiöld/ at Revieret hade på en Nat lagt sig så starkt/ at en Hiort kunde der öfwer löpa/ hwilket/ som the Indianer hafwa berättat/ skal der intet sådant förr wara i mannaminnet skiedt. Ellest är der en tempererat Wäderlek/ liuflig och mycket hälsosam Lufft/ lagom fuchtig och warm/ at intet kan planteras och sås/ som icke der öfwerflödeligen wäxer och tiltager; Och fast än der fuller ibland rägnar och är mulit wäder/ så warar det dock icke så länge som här/ utan innan 2. eller 3. Tjmar åre förbj/ får man strart en klar Himmel och den blide Solenes skien igen åskåda

Winteren warar allenast högst i twå Månaders tjd; ty först uti Januario, begynner det at blifwa något kalt/ mit uti förmerar Kiölden sig/ och wid ändan blifwer den

största

största winteren / så at för Jul år föga kalt / utan mäst blåst och rägn / men wid ändan på Jan. och begynnelsen på Febr. år der mästa Winteren.

Wåren år der mycket skön och angenäm / icke med någon storm eller hårdt Wäder / utan med sachta smått Rägn och klar Himmel.

Om Sommaren år der merendels liuflig och medelmåttig wärma / undantagandes / uti Augusti och Septembris Månad / då år der som warmast / och somlige åhr så warmt / at folket med stor längtan önska sig Rägn och mulit wäder / ty då bliswer det strax swalare.

Hösten år der liuflig och torr / med något kalt ibland / som Joh. Campanius wid åhr 1645. observerat. Här om skrifwer ock Ingen. P. Lindström uti sin handskrefne Tractatz VI. Cap. med desse Ord: **Winteren tager der sin begynnelse om åhret sidst in** Novemb. **och undertiden mit i** Decemb. **och ändas mit uti** Januario. **så at deß längd å den orten icke kan wara öfwer 7. 8. 9. Weckor aldrahögst / wål så stark medan hans tid år / som han kan wara starkast här i G. Swerige / och når han slår til år han mächta häfftig / at der hafswågarne icke så hårt i** Revieret **inslogo / så skulle det med tiock Is på 3. eller 4. Nätter kunna lägga sig: och når han slår up / så bryter han hastigt löst i alla Kilarne / at det med stor förundran år at se / och driswer sin kos ut åt Hafwet med Ähha Flod såsom store Bärg / med ett sådant brakande buller och gny / såsom med en hel hop med store stycken höltz et** continuerligt **aflåßande / och då bliswer det strart warma Sommaren Rägn faller der intet ofta / men når det skier så skier / det mäst med stort åskedunder /**

at

at man med stor faslighet månd Himmelen åhöra och åskåda; ty når åskian går står Himmelen hel och hållin som han stode i brand / at det synes intet annat än Rök och Eldzlågar. Observerat wid åhr 1654. Widare om Åhrsens Wäderlek / hafwer min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius den tjd han war Pastor uti Nya Swerige / der sammastädes uti twenne Åhr nemligen 1644. och 1645. hwar Månad och alle Dygn / begge deße Åhren igenom / på det nogesta observerat och anteckna; hwillet som det alt för widlöfftigt wore här at införa; ty hafwer man af det ena åhret 1644 allenast detta förnemsta som korteligast welat uthdraga / hwar utaf altsammans lätteligen lärer kunna skönjas och dömmas.

Januarius.

Uti denne Månaden war ifrån den 1. til 10. mulit och rägn / doch altid klar Solskin ibland och något kalt / med wästan / sunnan och nordan Wäder: ifrån den 10. til 20. war först kalt och föll nog Snö / sedan Regn och tiokt Töcken / doch Solskin ibland / med nordwäst / östsunnan / södost och sönnan Wäder: ifrån 20. til 31. blåste kalt och hårdt i förstone / sedan kom Snö och Sniöglopp / ibland war warm Solsken / med nordan / nordost / wästnordan och sunnan Wäder.

Februarius.

Ifrån 1. til 10. war kalt och klart wäder / ibland warm Solsken och mäst östan wäder: ifrån 10. til 20. regnade stundom och stundom haglade / der emillan war kalt och klar Solsken / med sunnan / nordan / södwäst / östan och nordwäst wäder: ifrån 20. til 28. war kalt / klar Solsken och något snio / sidst stilla / warmt och skiönt Wärwäder / med nordn och nordost Wäder.

Martius.

Ifrån 1. til 10. war wackert klart och stilla Wäder / sedan Rägn / Dunder och Blixt / ibland Sniöglop och Hagel / med nordan / södost / östan och södwäst wäder: ifrån 10. til 20. war wackert klart och

stilla

stilla Wärwäder / stundom Rägn och stark Bläst / ibland Rimfrost om Nätterna / med sunnan / wästsunnan / nordan / wästan / södost / södwäst och wästnordan Wäder: ifrån 20. til 31. war Rägn / Bläst / Dunder och Blixt samt Hagel / der emillan warm Solsken / med nordan / sönnan / södwäst / wästnordan och nordwäst wäder / om nätterna stiernklart och kalt.

Aprilis.

Ifrån 1. til 10. war mulit / något kalt och mäst rägn och wätachtigt wäder / doch solsken ibland med nordan / westnordan / östnordan och södost Wäder: ifrån 10. til 20. war klar warm solsken / och om nätterna något rimfräst / ibland mulit och rägn samt dunder och blixt / med östan / wästan / södwäst och wästnordan Wäder: ifrån 20. til 30. wacker / klar och warm solsken samt smät rägn ibland / med östan / östnordan och södwäst Wäder.

Majus.

Ifrån 1. til 10. war först rätt stilla / klart / warmt och temperetat wäderlek / sedan mulit och rägn ibland / samt dunder och blixt / med östan / sunnan och ostnordan Wäder: ifrån 10. til 20. war wäckert klart / warmt och stilla wäder / ibland rägn och hagel samt bläst / dunder och blixt / med södwäst / nordwäst och nordan Wäder: ifrån 20. til 31. war klar warm solsken / rägn och bläst ibland / med wästnordan / wästan / östan och sunnan Wäder.

Junius.

Ifrån 1. til 10. war först nog rägnd och klar solsken ibland / omsider torka i några dagar / med wästan / sunnan och nordan Wäder: ifrån 10. til 20. stilla klar och warm solsken / litet regn iblan / och om en nat dunder och blixt / alt med wästan wäder: ifrån 20. til 30. klar och warm solsken / regn ibland samt dunder och blixt / med wästan / östan / östnordan och wästsunnan Wäder.

Julius.

Ifrån 1. til 10. war mäst rägn och mulit / ibland dunder och blixt / med wästan och wästnordan wäder: ifrån 10. til 20. warm solsken / stilla och klart / jämwäl rägn samt dunder och blixt ibland / med ö-

stan och wästan wäder: ifrån 20. til 31. warmt solsken/ dock mulit och rägn ibland/ med nordan/ wästnordan och wästan wäder..

Augustus.

Ifrån 1. til 10. war warm solsken och tempererat wäderlek/ blåste och regnade litet ibland/ med östan och östnordan wäder: ifrån 10. til 20. tort och warmt wäder/ ibland rägn/ dunder och blixt/ med wästan/ wästnordan och nordan wäder: ifrån 20. til 31. war i förstone mulit och rägn samt dunder och blixt/ sedan klar och warm tempererat wäderlek/ med öst- och wästnordan/ södwäst/ sunnan och wästan Wäder.

September.

Ifrån 1. til 10. war först kallachtigt/ med rägn/ dunder och blixt/ sedan warmt solsken/ med nordan/ wästnordan/ östnordan/ wästsunnan/ sunnan och sudwäst wäder: ifrån 10. til 20. war stilla/ klart och warmt wäder/ ibland rägn dunder och blixt/ med sunnan/ nordan/ wästnordan och östan wäder: ifrån 20. till 30. war klar/ warm solskin/ mulit och rägn ibland/ och om nätterne något rimfrost/ med östan och wästan wäder.

October.

Ifrån 1. til 10. war klart och warm solsken/ ibland mulit och rägn/ och somlige nätter rimfrost/ med wästan/ öst- och wästnordan/ samt östan wäder: ifrån 10. til 20. war mäst mulit/ regn och kallachtigt med nordan/ wästnordan/ wästan/ och östan Wäder: ifrån 20. til 31. wackert klar solsken/ mulet och rägn ibland/ samt litet snió/ med nordan/ nordwäst och östnordan Wöder/ somlige nätter rimfrost.

November.

Ifrån 1. til 10. war klart solsken och kalt/ så at det frös litet Is på Watnet/ ibland något mulit med Wästnordan/ sunnan/ nordan och sudwäst Wäder: ifrån 10. til 20. mäst klar/ warm solsken/ ibland rägn/ dunder och blixt samt hård blåst/ med wästnordan/ sudwäst och wästan wäder: ifrån 20. til 30. klart solsken/ dock kalt/ frost/ regn och snió ibland/ med wästan/ wästnordan och sunnan wäder.

Decem-

December.

Ifrån 1. til 10. war Solskin och klart/ så at det frös Is i Siöstranden/ ibland föll Snö/ med wästan/ nordwäst/ östan och nordan Wäder: ifrån den 10. til 20. war warm klar Solskin/ och blåste något kalt ibland/ med wästnordan/ nordwäst/ sunnan/ och östnordan Wäder: ifrån 20. til den sidsta/ war ibland stilla och önskeliget Wäder/ ibland mulit/ regn och frös på igen/ med östan/ sunnan/ wästan och nordost wäder.

Det följande Åhret 1645. kommer merendels öfwereens med detta föregående/ undantagandes at då intet hafwer warit så mycket dunder och blixt/ men uti Augusto och Septemb: finnes der warit warmare och större hetta ån i det förra. Uthi detta Landskapet/ skall och synas några särdeles nye stiernor/ hwilke alt stadigt hålla enahanda polum/ och skola them Europeiske Astrologis intet förr wara bekante/ som Fran: Dan: Pastorius i sin Beskrifning om Pensylvania pag: 19. betygar.

Om solenes up och nedergång der sammastädes/ hafwer Joh: Campanius detta följande antecknat.

Anno 1644. den 8. Februarii, gek Solen up om morgonen/ efter 6. i den 36. min:/ och neder efter 5. 19. min:/ den 9. Febr. up samma tijd/ och neder efter 5. 30. min:

Den 9. Martii. gek solen up efter 5. in mot 6. i den 48. min:/ och neder kl 6.

Den 2 Aprilis Anno 1643. som war Påskedagen/ gek solen up om morgonen kl. wid 5./ och neder om aftonen kl. 7.; war altså dagen 14./ men natten 10. tjmar lång.

Den 11. Maii. Christi himmels färdz dag/ gek solen up om morgonen litet för 4. med några Scrup:, men neder om aftonnen kl 8 med några minuter; är för den skul dagen 16. tjmar lång in Maijo, med 5. eller 6. Scrup:, men natten 7 tijmar.

Den 13. Augusti 1645. / gik solen up några grader efter 5. och neder wid 6.

Uti Virginien är Differentia horarum 4. timar ifrån Gambla Swerige; ty här går solen up 4. timar förr / och neder 4 timar förr / än som der: så at när solen går up där / är det wid middagen här i Stockholm eller Gamla Swerige.

Differentia emillan Swerige och Holland är en tjma; men emillan Holland och Virginien / än trij timar / ty uti Holland går solen up 3. timar förr / än som der uthe.

4. Capitel.

Om Virginien och der wid gränsande Provincier, Nya England / N. Holland och N. Swerige / på hwad tjd och huru de af the Christne blifwa upfundne

Efter man här til hafwer talat om sielfwa Landets beskaffenhet / wil man ock korteligen tilse / huru det af the Christne först är påfunnit och bebygdt wordet. Belangande fördenskul tjden när Virginien är besökt och med Folck besat af the Christne; så är det Anno Christi 1497. först uptäkt af en Portugisk man Seb: Cabot wid namn och hans Engelske Skepzfolk / warandes sedermera den / sampt flere des kringliggande Oar / besökte af the berömlige Riddare Franciscus Drake och Sir Walter Rawleigh, hwilken ock gaf detta Landskapet namn / kallandes det samma sin Drottning Elisabet til åra Virginia, wid paß Åhr 1584. hwars Bild uti en i Augspurg nyligen utgifwen Geographia således finnes afsat.

Deße

TAB. VI.

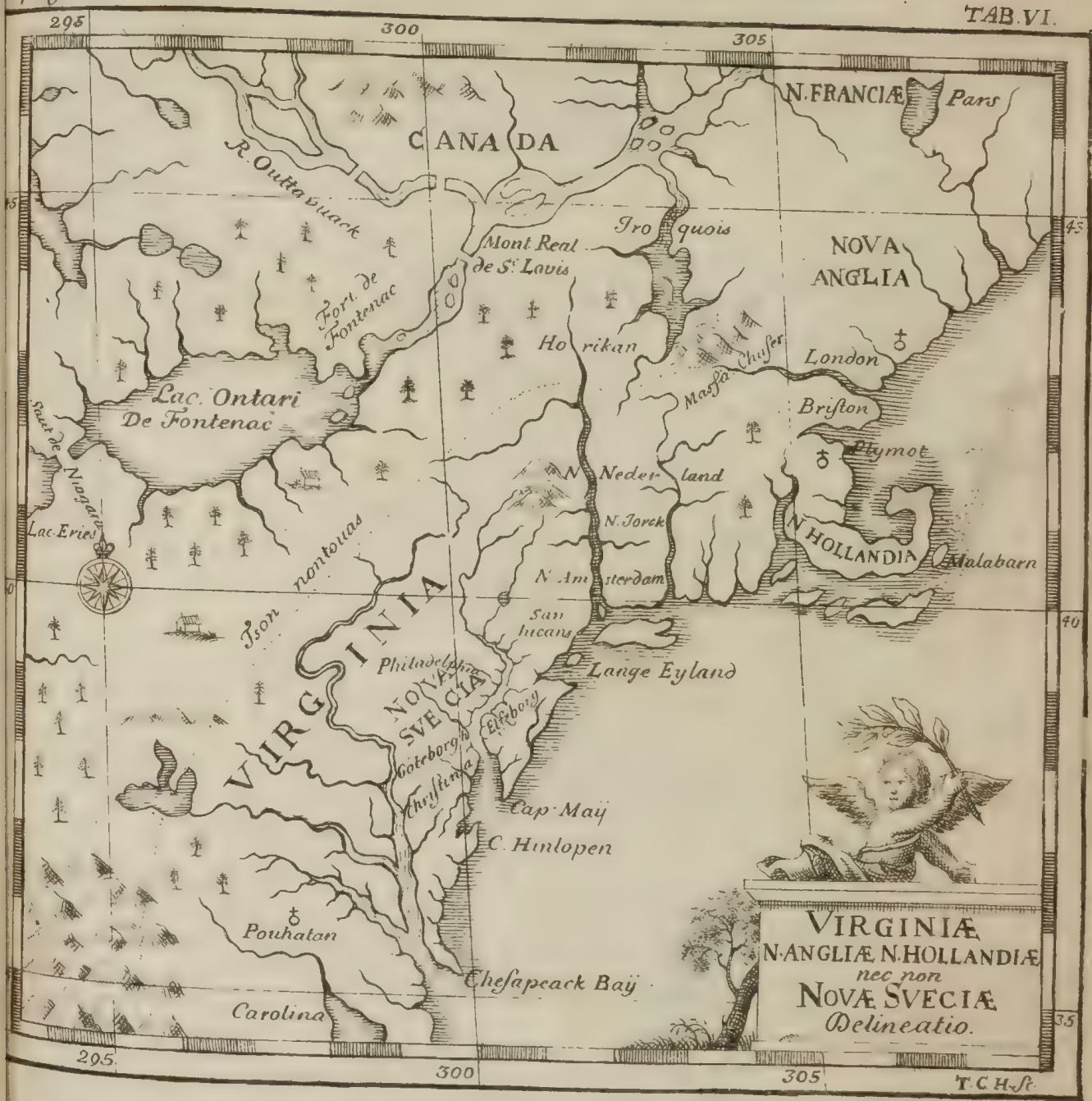
295
300
305
45
40
35
CANADA
R. Outtauuack
N. FRANCIÆ
Paris
Iroquois
Mont Real
de St Lovis
Fort de Fontenac
NOVA ANGLIA
Horikan
London
Massa Chuser
Briston
Lac. Ontari
De Fontenac
Plymot
Saut de Niagara
N. Neder land
Lac. Erie
N. Jorck
N. HOLLANDIA
Malabarn
Tson
nontouas
N. Amsterdam
San Iucans
VIRGINIA
Philadelphia
Lange Eyland
NOVA SVECIA
Elfsborg
Gotteborgh
Christina
Cap. Maij
C. Hinlopen
Pouhatan
Chesapeack Baij
Carolina
VIRGINIÆ
N. ANGLIÆ N. HOLLANDIÆ
nec non
NOVÆ SVECIÆ
Delineatio.
T. C. H. Sc.

Deße Mån hafwa mycken flijt anwändt til detta Landets cultiverande: Och ehuru wäl det fuller år några gånger af the Engelske efter denne tjden blifwit besökt; så wart det dock icke heller stort bebygdt eller med Folk besat/ för än 1606. och der efter: thetta åhret skickades tjt en temmelig hop med Folk/ under Höfwitzmännerne Herr Georg Pophams och Gilbertz anförande/ hwilka sig på den Orten som nu kallas Nya Engeland nedersatte: och efter the befunno ther wara begwämligt at bygga och anlägga en Stad/ fingo the öpet Bref af Konung Jacob I. på hela det stycket Landet i America, som sträcker sig ifrån 40. til 48. grad. lat. Sept. kallandes det samma/ som förr år nämt/ **Nya Engeland**; hwilket sedan Anno 1612 efter då sig Folck angofwo/ som lust hade at der willja försöka sin Lycka/ uti åtskillige stycken fördelt blef/ så at det som nu kallas Nya Engeland/ år wid 40 och 41. grad. lat. Sept belåget/ och hafwer på norr sidan Nya Frankrjke/ men söder Virginien. Widlöftel. om Virginien kan läsas af Joh. Schmidtz, Richardi Greinvilles och Richar. Waitbornes &c. Americaniske Beskrifningar.

Wid förenämde tjd neml. 1606 hafwa ock Holländerne begynt at resa til Virginien, och den med bebyggare at

besättia / nedersättandes sig strax wid Nya Engeland / och på den orten som nu kallas Nya Yorck; hwilket Land the sig tilhandlade / af the Engelskes då warande Höfwitzman M. Hudson, som och det samma uptächt hade / han försälde det åt them / doch utan sin Öfwerh rre och Konungs wilja och wetenskap uti Engeland: Detta Landet begynte the Åhr 1614. at bebygga / och kallade det samma Ney-Niederland eller Holland; men blefwo doch icke mycket långt der efter / af Samuel Argall Gouverneur öfwer Virginien der ifrån drefne och under Engelsk plicht och devotion tagne / til deß de ifrån Holland åter wordo förstärkte / då de sig sedan i Nya Amsterdam under egen Gouverneur igen mände befästa. Denne Provincien Nya Holland (eller som han nu nämnes / Nya Yorck) skal til sin längd emot norden icke tilsylleſt wara bekant; men des bredd är ohngefer 200. mjl / deß hufwudfloder äre deße / Hudsonsström / Raritan ström och Dalware bay: the förnämsta Öar der omkring äre Manahatans Insul / Longe Insul och Staten Insul; Manahatans Insul sträcker sig in i Landet wid 40. och 42. grad. mot norden / warandes 14. mjl lång och 2. bred / och på denne är Nya York belägen. Widare här om se Richardi Blomes Englisches America Cap. V.

Strax efter denne tijden / begynte tämwäl the Swenske och några Tyske / detta landet at besöka / och några boställen med bebyggare at plantera / the förra wid de la Ware ström och på den Ort som ligger til sin högd 39. grad: och 40. min: / mit emillan Wirginien och Nya Holland / the senare / närmare åt hafwet och wid Baijn / hwar om utförligare i följande Capitel.

5. Cap.

5: Capitel/

Om nya Swerige/ på hwad tijd/ och af hwad tilfälle det wart utaf the Swenska först beseglat och bebygt.

Hwad tiden egentligen widkommer som detta landet är af de Swenska beseglat och med folk besat/ så är det skedt uti den tappre och segersamme Hielten Glorwördist i åminnelse Konung GVSTAF ADOLFS regementz tijd; Hwilken ibland sina många för wårt K: Fädernes land wälgrundade och nyttige författningar jämwäl icke utan wisse skäl/ förornade/ at et Americanskt Compagnie måtte uprättas/ som så wäl åt andra som särdeles på denna Orten handla skulle. Anledningen der til finnes en Holländsk Man hafwa gifwit wid naum Vilhelm Usseling/ han anmälte här först detta Landet/ gifwandes der jemte tilkänna huru skönt och fruhtbart det wara månde/ samt hwad för stor frucht och nytta det kunde med sig bringa/ om et Vest-Indiskt Compagnie til den ändan blefwe inrättat; til hwilketz uprättande han sig och mycket utlagt hafwer som man kan see af des Förklaring öfwer handels Contractet angående det Westindiske södra Compagniet uti Konunga Rijket Swerige/ stält igenom bemälte Wilhelm Usseling, men af det Nederländske språket utsat på Swenska af Trans: Reg: Erico Schrodero Anno 1626. Uti denne söker han med många skäl at öfwertala och beweka dem Swenskom til denne Americaniske handelen/ ibland hwilka desse de förnämligaste äre:

1. At den Christna Religion kunde der igenom ibland Hedningarna blifwa förplantat.

2. At

2. At hans Kongelige May:tz och Rijkſens drätzel och inkomſt ſkulle der igenom högeligen förbättras förutan något Menige Mans beſwär.

3. At det ſtorligen ſkulle tiena Menige Man til lijſſa; och förutan deſſe allmennelige nyttigheter / ſkulle hwart och et ſtånd i ſynnerhet der af en ſtoor fördel förnimma: wiſar och der til med / huru / och på hwad ſätt den ſamma måtte inrättat blifwa / ſamt at Swerige hade ſå god beqwämlighet til kiöphandel / ſeglation och åtſkillige Handtwärkz tilredande / ſom något land uti Europa; och omſider ſlutar han ſin förklarning med deſſe ord: Om nu hwar och en efter ſit ämne och förmågo wille giöra här til ſit bäſta / och icke här med fördröya (nembligen at der til något ſammanſkiuta) den ena wäntandes efter den andra / utan til detta wärket wara den förſta / ſå ſkal här ingen mangel blifwa på Penningar / ſkal och thetta Konungarijket igenom Gudz wälſignelſe få et añat Öga / Macht och Wälſtånd / än det här til haft hafwer. Menige Man ſkal ifrån ſtore utlagor och tunga blifwa befriat / och hwad ſom yttermera ſkal utgiöras / det ſkal man lätteligen weta til gåå / och i längden här igenom förorſakas et allmänneligt Wälſtånd öfwer hela Rijket / theßlikes ſkal den allmänneligе Klagan öfwer de ſwåra Orlogs beſkattningar och pålagor här med åtherwända / aldenſtund här wiſes medel och utwägar / med en ſtor fördel at blifwa där ifrån förlåßat. Ja / ſlutel. ſkulle ock detta wärket ſtorligen lända Gudi til Åra / Menniſkiorna til Salighet och Wälfärd / Hans Kongl. Maj:t til tienſt / Rijket til fromma / och hwarjom

hwarjom och enom i synnerhet til nytta och fördehl Hwar om så wäl i åfwan:de Usselinx Förklaring/ som Sweriges Rikes Handel Compagniets Contractt, dirigerat til Asiam, Africam och Magellanicam, tryckt i Stockholm 1625. samt Argonautica Gustaviana, tryckt i Franckfurt am Mayn 1633. widare läsas kan.

I betracktande fördenskul til alt sådant/ skedde at förbemälte glorwördigst i åminnelse Konung GUSTAF, lät der om utgå et öpet Bref dat. Stockholm den 2. Julii 1626. uti hwilket tilbödes alla/ både höga och låga/ at the wille hwar och en/ efter råd och lägenhet til detta Compagniet något förskiuta; Om hwilkets fortsättiande jämwäl uppå Rikzdagen följande åhret 1627. widare wart rådslagit och för ofwann:de skäl och orsaker af Riks Ständerne samtykt och beslutit/ som Doct. Joh. Loccenius i sin Histor. Svec. pag. m. 556. betygar. Blef altså der til sammanskutet af H. Kongl. May:tz Frumoder/ Högb:ne Fursten Pfalßgrefwen til Rejn/ Kongl. Råden/ the förnemsta af Ridderskapet/ Krigs Öfwersterna/ Biskoparna och andra utaf Clerkerjt/ samt Borgmästare och Råd uti Städerne/ och störste delen af Menigheten. Tjden och termin på Penningarnas insättning/ war stält för Inwånarna til den 1. Martii, men för dem som boo i Finnlund/ Lifland och utländes/ til den 1. Maii följande åhr/ efter hwilken termin ingen skulle blifwa tillåtit at antagas til detta Compagniet. Och at ställa en sådan Handel så mycket bättre på fötter/ blefwo wiße Personer tilförordnade som detta wärket dirigera och utföra skulle/ ibland hwilka/ förutan Krigzfolket/ förnemligast waro: en Admiral, Vice-Admiral, Köpmän/ Underköpmän/ Assistenter och Commissiarier: Til den ändan/ wart ock et antal med Folk ut-

sedt och til Virginien öfwersändt/ som Landet der sammastädes bebygga och bruka skulle/ hwar ibland sig jämwäl en hop med Finnar infinna mände.

Om denne Ortens första bebyggande/ förmåler nu förtiden der warande Gouverneurn Sir William Penn, uti 2:ne sine Relationer om Pensylvania eller Nya Swerige/ som han til Engeland öfwersändt 1683/ med deße ord: The första Inwånare utaf the Thristne här i Landet/ hafwa warit Holländare/ och der näst the Swear och Finnar. De förra beflita sig om Handelskap/ de senare om Åkerbruk. The Hollendska hafwa sin Gudztienst uti Nen Castel/ de Swenska på 3:ne Orter/ uti Christina, Tenecum, och Wikako &c. Wid hwilket tilfälle man ock här billigt nämner/ det som Franc. Dan. Pastorius, Friedens-Richter der sammastädes förmåler/ om detta Landetz första upfinnande och bebyggande.

Uti sin nyligen utgångne Beskrifning om denne Provincien, berättar han pag. 5. at detta Landet skal först Anno 1665. wara upfunnit/ igenom Konungens i Engeland Caroli Stuardi I. skiepsfart/ hwilket denne Konungen i sin lifstid icke wiste något wist namn at gifwa/ efter deß naturlige Inwånare gingo alla nakna/ och hade inga Städer eller wißa hoställen/ utan foro omkring hit och dit i öknene/ boendes uti Kojor och Trähyddor. Men der efter wid denne Stuariske Landz upfinning då Prinßen af Yorck hade mycket onyttigt Folk hos sig och mästedels Swenska/ skal han befalt at en Ort wid floden Della Varra, skulle bebyggas och med tiden befästas/ den han Neu-Castle nämt/ skal ock gifwit de Swenska förlof at der förblifwa och den Orten bruka/ til

deß

deß at ifrån Engeland måtte mera folk dit öfwerfört blifwa: och deße kallar han de Gamla Christne; Om hwilka han ock pag. 31. widare något obetenckt med sådane ord skrifwer: Desse hafwa ingalunda haft den uprichtige intention/ til at något underwisa de torftige infödde Creaturen/ (Hedningarne) uti den lefwande och sanna Christna Läran/ utan hafwa blott sit eget wärldz Intresse sökt/ och desse enfaldige Inwånare uti handel och wandel bedragit/ så at åntlig somlige utaf dem/ som med samme Christne hafwa umgåtz sig mästedels ock arglistige Lögnachtige och bedrägelige wisa/ at iag om hägge icke mycket berömwärt förmåla kan &c.

Hwarest benelte Pastorius en sådan berättelse tagit/ som så temmelig skrider ifrå sanningen/ kan man icke finna! At detta landet långt för den tjden som han berättar nembligen 1665. hafwer warit både af de Holländska/ Swenska och Engelska bebygt/ samt hwar och en Ort der samnastädes sit wissa namn af de Christna bekommit/ det witnar åtskillige lärde och Förnäme Mäns skrifter/ hwar om och något röres uti föregående Capitel i denne Tractaten: oansett at Konung CARL den I. ey heller då/ som han förmåler regerade i Engeland (för hwilkens tjd detta landet äfwen wäl war upfunnit) utan Konung CARL den II. At och de Swenske för andra orsakar/ och i en hel annan intention hafwa begynt at besegla och bebygga det samma/ än som Pastorius gifwer före/ är redan något wid begynnelsen af detta Capitel wisat. Det ock widare Höglofflig i åminnelse Konung GVSTAF ADOLFS och Drottning CHRISTINÆ åtskillige der om utgifne Stadgar och förordningar nogsamt utwisa. Hwad för flijt the jämwäl dersammastädes/ strax hafwa anwändt til at un-

der wisa Hedningarna uti den Christna Läran / det är ock nogsamt bekant / så at wåre Christendoms stycken D: M: Lut. Catechisimus med et Vocabularium redan wid Åhr 1646. / öfwer 18. Åhr förr än som Herr. Pastorius säijer detta Landet wara upfunnit / war utaf en de Swenskas Predikant uppå samma Barbarers Språk öfwersat / fast än et sådant Gudeligt och berömligt wärk är blefwit förhindrat / så at intet något der af är igenom trycket utkommit för än Åhr 1696. som wid slutet af näst föregående 2: Capitel förmält är. Och der dessa Landetz första bebyggare som mästedels bestått af Swenska / skulle warit så onyttigt och illakt Sälskap som Pastorius gifwer före / så måste jämwäl theras afföda och the som ännu der boo / icke wara stort bättre / emedan et trå aldrig gärna plägar släktas ifrån roten och stammen / och fruchten ifrån sielfwa trädet; men fast annat witnes börd mände Gouv. Sir W: Penn dem gifwa (Til at här förtiga de härliga Loford som de Swenskas Präster uti sine bref der ifrån / om theras gudeliga och dygdiga lefwerne betyga.) Uti en sin ofwanbemelte Relation hwarest han med sådana ord skrifwer: The Swenska hafwa floderna inne wid De la ware Ström dereft han löpr tilsamman med hafwet / och lerer det wara onödigt detta Folket widlöftigt at beskrifwa / emedan sådant / ja uti Engeland / är mycket betere bekant; Det är sannerligen et godhiertat / starkt och arbetsampt Folk; doch hafwa the icke gåt wida med planterande / fruchtbara träns förkofranae / och annat sådant slijkt / utan det synnes som the mera wille söka sin nödtärftighet / än til någon öfwerflödighet / eller och så lägenhet der med til at drifwa någon Handel ꝛc. Wid min ankomst säg-

fägnade the mig / så wäl som de Engelska / mycket wänligen / hwilka woro til thalet mächta fåå / för än det folket / som mig tilhörde med dem sammankom. Jag kan och intet här wid förbigå theras ödmiukhet emot sin Öfwerhet / och theras wänlighetz och höflighets betygande emot the Engelska / så at och the på intet sätt willja afwika ifrån det gamla förbund och wänskap / som alt stadigt emellan bägge Kon:Rikene warit hafwer. Och äfwen som det är et wackert folk / och därjämte starkt til sin krop / så hafwa the och mycket wackra Barn / och der med mäst alla husen upfylte / så at näpeligen någen ibland dem finnes / hoos hwilken man icke uti Huset 3. eller 4. Gåßar och wäl dubbelt så många Flickor finna skal; somlige hafwa och wäl 6. 7. eller 8. Söner: och måste jag dem i det öfriga det loford gifwa / at iag få utaf ungt folk sedt hafwer / hwilka dem uti nyktert lefwerne och arbetsamhet öfwergåt. Här utaf kan fördenskuld den Curiöse Läsaren nogsamt skönia / huru wida man til förbemete Pastorium i detta mål bör tro tilsättia; men man lemnar detta och kommer til wårt rätta förehafwande igen.

När de Swenska til detta Landet öfwerkommo / hafwa the först winlagt sig om at ställa sig inn med deß Inwånare the Americaner, i det the hafwa de förnämsta af dem / med åtskillige skänker och föräringar begåfwat / och sedan landet det ena stycket efter det andra sig utaf dem rättel:n tilhandlat / alt ifrån Cap. Inloppet i Bayhen in til det stora affallet / och således det uti fullkomlig possession tagit; hälst som och Konung CARL I. i Engeland åhr 1631. wid waß / då hans Excel: Hr. Joh: Oxenstierna

i England war utskickat Ambassadeur, mände ock all prætention som de Engelska uppå detta Landet hade / dem Swenskom tilsäja och efterlåta; hwilken der uti bestod / at the willja påstå sig warit de första som det samma skola uptäkt. Hwad och för rätt som Holländerne hade sig der i Sud-Revieret eller Nya Sweriges Älff at tilmåta / den hafwa de Swenska jämwäl utaf deras Principaler köpt / hwilken der uti hestod / at the sig förr än de Swenska på denne Orten skola nedersatt / och der 3. forter uphygdt; oansedt the några gånger af the Americaner åre der ihiälslagne och fördrefne wordne / så at the den orten wid the Swenskas ankomst så godt som aldeles förlåtit: som Gouv. Joh. Rising uti 2:ne sine Berättelser Om Nya Swerige med mera gifwer wid handen / hwilke / Secreterarn Wälborne Herr Elias Palmskiöld ibland annat / til denne Tractatens mera fullkomlighet / gunstigast hafwer behagat mig at meddela.

Sedan nu thet Swenska Folket / som så småningen efter hand wart til detta Americaniske Landet öfwerfördt / begyntes der til någon myckenhet at förökas / blef omsider til Gouverneur öfwer dem förordnat fordom Öfwest Lieutnanten Herr Johan Printz, hwilken efter sin hemkomst der ifrån / wart här Landzhöfding uti Jönköpings Lähn. Wid samma tilfälle wart ock min Sal. Farfader Mag. Joh. Campanius Holm:s kallat af Hans Excell. Kongl. Rådet och Ammeralen Herr CLAES FLEMMING at giöra följe med bem:te Gouverneur, och förestå Kyrkiowäsendet der sammastädes / hwilket han ock för den lust han hade til at igenom resande besichtiga främmande Länder antog / begifwandes the sig ibland åtskillige andra uppå resan här ifrån til Virginien, åhr 1642. uti Auguſt

Månadi

Månad; om hwilken theras resa M. Campanius således anteknat hafwer/ som uti nästa Capitel följer.

6: Capitel/

Om Gouverneuren Johan Printz resa til Nya Swerige åhr 1642.

ANno 1642. den 16. Augusti, begofwe wj oß i Herrans Namn uppå resan ifrån Stockholm til America på Skeppet Fama, och kommo 17. til Dahlehamn. Den 3. Sept. lade wj der ifrån och kommo 6. til Köpenhamn. Den 8 kommo wj om aftonen til Hälsingör och 12. til Göteborg. Den 1. November lade wj ut ifrån Göteborgs Slott kl. 12. och kommo 14. i Spanska Siön/ om mårgonen kl. 4. wid paß. Den 21. middagstjd/ seglade wj Portugal förbj/ der the skulle döpas (ty Skeppare hafwa en sedwana/ at när the komma under Lineam Æquinoctialem, plåga the doppa dem uti wattnet som tilförene intet hafwa paßerat Linien: den som för sådant wil blifwa fri/ han måste spändera drikspenningar/ så warder han allenast med wattn öfwerstänkter) det låg på wänster sidan om oß söder ut. Den 26. seglade wj Barbarijt/ Turkijt förbj/ hwilket ock låg på wänster sidan om oß/ et widt/ slät och mächta wackert Land: twå höga Skantar sågo wj der wid Stranden. Den 28. Novemb. kommo wj på det Hafwet som kallas Brazaten/ der som står alt för et samma Wind/ Östan Wäder/ då halfwägs til Americam, ottahundrade mjl rest/ och 800. stodo tilbaka: Och med det samma seglade wj Cannarien förbj/ som låg på högra handen om oß norr ut. Uti öster-Hafwet blås

alt

alt iämt östanwäder: Uti öster-Hafwet äro 2:ne passagier en som blås ständigt östan och i den andra jämt wästan wäder: När man wil resa til America, söker man upp östre-passagien; men når man seglar der ifrån så söker man up den wästra/ hwarest icke är någon Storm eller owäder at befruchta sig före/ utan går jämt för tu skör alt in til Carribes Öarne.

Den 20. Decemb. om aftonen/ anlände wj til Antiguam, hwarest altjd är Sommar och ingen Winter/ mächta het alt för et/ der bodde Ängelska och Morianer/ samt några Indianer som woro der ewige Trälar: der höllo wj wår Julehälg/ och foro mycket wäl hos Gouverneuren der sammastädes/ fingo der god recreation samt Pomeranser och Citroner så mycket wj wille taga med oß. Här ifrån Antigua til Virginien äre 365. och ifrån Turkiet til Antiguam 230. mjl.

Den 3. Januarii 1643. reste wj ifrån Antigua, och så seglade wi några små Landskaper förbij liggandes på wänster sidan om oß/ som Siö-korten utwisa/ neml. St Christoffer, St. Martinus, St. Bertolomeus och Agillis, the syntes alla i sänder och war intet långt emillan hwar andra. 24 funno wj grund/ och 25. fingo wj se Land på wänster sidan om oß. Den 13. hade wj stor storm uti wäster Siön in til Söndagen 15. då höllt det något uppe/ men strax der efter om Måndagen begynte det åter igen at storma mächta hårdt/ och warade öfwer 14 Dagars tjd/ så at wj aldrig hade haft en sådan häftig stärm/ med Sniöglopande som war den 26. och 27. Jan. at wj då i Bajn för Hornkilen miste 3. stora Ankare/ Galion/ Blindan och stor Masten: Skeppet Swanen kom på Grund/ och miste jämwäl samma slags redskap som wj/ uti samma Storm; men den 15. Februarii kommo wj doch Gudj lof wäl fram til Ny-

Skan-

Skantzen Christinam uti Nya Swerige/ wid Virginien, efter Middagen kl. 2.

Efter man nu således hafwer besedt denne theras resa til Nya Swerige/ så wil man ock här tillägga det som M. J. Campanius om sin hemresa der ifrån åhr 1648. antecknat hafwer/ som för deß hastighet/ synes något märkelig.

Den 16. Maii, sedan iag hade bekommit hederlige afskedepaß ifrån Gouverneuren och Församlingarne/ begaf jag mig? med de mine i HErrans Namn uppå resan ifrån Elfsborg uti Nya Swerige på Skeppet Swanen/ och kommo 18. til Bajn: emellan Elfsborg och Baju räknas 9. mjl/ och för de många Sandåsarna och grunden som der äro/ woro wj på tredie dagen der emillan. Den 19. kommo wj utur Caput Inlope.

Den 4 Junii fingo wj först se Land/ och den 13. bittida om morgonen Engeland/ först den Staden som kallas Pleymoth, och sågo så Engeland den dagen/ natten och och hela andra dagen med: in mot ändan war den Staden Dåwern/ der wj ock sågo det Castell som Diefwulen skal hafwa upbygdt på en Natt/ en hög Mur fyrkantig: Wid ändan på Engeland war Staden Dyns, och wid den samma syntes den Engelske Skiepzflottan ligga. Engeland är et stort Land/ öfwer 100. Mjl långt/ och låg på wänster sidan om oß norr ut: Wid siösidan syntes fullt med hwita Kritebårg och Åkrar ibland.

Den 14. Junii sågo wj Frankrike på högra sidan söder uth: Emellan Frankrike och Engeland åre 7. mjl/ och ligga twärt öfwer gent emot hwar andra/ wj reste emillan dem båda/ doch så/ at wj höllo wår kosa alt ut med Englands sidan. På samma dagen 14. om Märgonen/ mötte wj twenne Swenska Skiep/ det ena hete Ny-Fortuna,

det andra Julius; the kommo ifrån Swerige/ och skulle löpa til Frankrjke/ Julius war et wackert Skiep/ heel nytt och war förårat åt Konungen i Frankrike. Den 17. Junii bitida om mårgonen fingo wj se Jutland/ på högre sidan söder uth liggandes. Den 19. kommo wj uti Sundet til Helsingeör/ och den 3. Julii hinte wj Gudj Lof lyckeligen och wäl fram til Stockholm/ samma Åhr 1648.

7. Kapitel.

Om Folket i gemeen som reste til Virginien, och huru the Americaner hafwa sig emot dem förhållit.

TWad Folket i gemen anbelangar som til detta Landet reste och öfwersände äro/ så finnes det förnämligast hafwa warit twägge handa/ nemligen/ först war sielfwa Compagnie Folket hwilka alle hwar och en efter sit ständ och wärde/ årligen åtnöto sin Löhn och Månadz Penningar.

Sedan war en dehl som hade lust at försöka sig/ och reste fördenskul djt af egen god willia/ hwilka ock wisse frjheter och förmåner blefwo tilsagde/ så at det stod dem frit at bygga och boo der ute efter behag/ eller ock resa tådan igen/ når dem så lyste/ derföre the ock til en åtskilnad ifrån de andra/ kallades Frijmän. Förutan deße stickades fuller ock i förstone tjt af löst Partj och Missgärnings män/ hwilka der skola blifwit brukade som Slafwar/ til at gräfwa och kasta up Wallar och Skanßar/ men fingo ellies med the andra intet hafwa något omgänge/ hwarföre och dem en särdeles Plaß der skal hafwa warit tilförordnad at bo uppå.

Först

Först uti Gouverneurns Joh. Printz tjd/ skal här jämwäl blifwit tilhopa samlat en hop med sådant illakt Folk och til denne Orten öfwerskickat; hwilket när the andra Europeer der sammastädes förmärkte/ hafwa the icke welat tilstädia at en foth af dem skulle der komma på Landet/ utan måste alle föras tilbaka igen/ då större delen under resan åro bortdödde och omkomne wordne; hwilket mig en gammal trowärdig Man/ Nils Matsson Utter wid namn/ ibland annat berättade/ som der warit och tient uti tje Åhrs tjd/ och efter sin hemkomst der ifrån/ tient först här under Kongl. May:tz Lif-Guardie, och sedan warit Fendrik under Wästerbottns Regemente och Öfwersten Herr Åke Ulfsparre/ för hwilken hans trogne tienst Hans Högstsalige och glorwördigst i åminnelse Kong CARL den XI. honom med Underhåll af Wastena Krigsmans Huus uti sin Ålderdom benådat hafwer. Sedan war och wid straff aldeles förbudit/ at icke någon som hade illakt rychte om sig skulle til de Americaniske resor antagas; på det at Gud den Alldrahögste icke måtte det medfölliande goda folket samt Skiep och Godz med det onda och wanartade sin hämd och straff öfwergå låta; hälst som på godt och uprichtigt folk intet war någon mangel/ utan hafwa sig der til sådan myckenhet angifwit/ så at Ing. P. Lindström berättar/ at wid hans afresa här ifrån hafwa öfwer 100:de familier godt uprichtigt Folk som alle hade gode Bewis och godt Rychte om sig/ med Hustror och Barn/ måst blifwit på Landet qwarstående/ sedan uppå Skieppen woro intagne så många som kunde rymmas/ hwilka hade försålt alt sit goda och wändt i penningar/ förmenandes ingalunda at detta theras upsåt skulle kunna så slå dem felt.

När the Swenska först hafwa kommit til detta Lan-

det/ äro the af de Americaner wäl fägnade/ så länge the hade något som dem anstod/ och de kunde få handla åt sig: när det felades/ wille the icke gärna lida dem/ utan sökte huru the måtte få tilfälle at döda och utrota them; men alldenstund de höllo the Swenska före at wara kloke til at kriga/ och der til med woro mycket rädde för theras Krigs-Wapn (som på annat rum skal förmälas) wägade the sig intet gärna der til; doch kom det en gång så wida/ at theras Sackeman eller Konung sammankallade sina Äldsta samt gemene Man/ och rådslogo sin emillan/ huru de skulle bära sig åt med the Swenska/ efter the så intogo och bebygde deras Land/ och hade intet något som the wille mera sällja åt dem; hwilket doch sålunda blef beslutit/ at the icke skulle utrota dem/ utan de wille älska dem/ wara theras goda Wänner/ och altjd kiöpslaga tilsammans/ hälst som the Swenska oförtöfwat wäntade tjt Skiep med allahanda sköna wahror/ hwilken passage min Sal. Farfader Mag. Ioh. Campanius ibland sina Colloquia på deße Barbarers Språk anteknat hafwer/ och wid slutet af deñe Tractaten läsas kan: Sedan lefde the Swenska och deße Americaner i god wänskap och enighet/ umgående altid med hwar andra.

Särdeles hafwa de ock mycket wistas hos bemelte min Sal. Farfader; ty när han i förstone höll der Gudztienst uti de Swenska Församlingarna/ kommo the och sågo uppå/ förundrandes sig storligen/ hwad han hade för mycket at säja/ efter han så allena stod och talade/ och alle de andra med sådan tysthet hörde der uppå/ fattandes om honom hel widrige inbilningar/ såsom han skulle intala folket några stämplingar emot dem/ fördenskul ock han samt the andre Prästerna i förstone lefde i stor lifsfara dageligen för

för dem; hwar om the ock sedan hafwa kommit och frågat honom: Utaf detta fick han tilfälle at tala med och så småningen efter hand underwisa dem om HERREN Gud/ at han war en til sit wäsende/ men Trefaldig til Personerna: och huru den samma Guden hade skapat Werlden af intet/ och en menniskia utaf Jord/ den han kallade Adam. af hwilken alla Menniskior på Jordene hafwa sit ursprång: Och huru den samma Adam sedan förmedelst sin ohörsamhet/ hafwer försyndat sig emot sin Skapare/ och altså med sin synd dragit synden öfwer alla sina Efterkommande: och huru Gud af Himmelen sände hit neder på Jorden sin enfödde Son JESUM Christum/ hwilken tog Mandom i Jungfru Mariæ Lifwet/ til at frälsa och salig giöra alla Menniskior: Och huru han på et Korß blef uphängder och dödat/ och på tredie dagen efter sin död åter upstod: Och sedan efter fyratjo Dager igen til himla faren/ och at han om sider en gång skulle komma til at dömma både lefwandes och döda ꝛc. Sådant hade the stor Lust at höra/ och förundrade sig mycket der öfwer/ fattade ock hel andra tankar om honom än tilförene/ blifwandes han dem sedan så mycket kärare/ så at the altid både bitida och sent hafwa wistas hos honom: Och detta förorsakade at han med all flit giorde sig i theras Språk kunnig/ på det han sedan måtte wåre högnödiga Christendoms stycken uppå theras Tungomåhl öfwersättia; **At jämwäl det Folket som i mörkret wandrar/ måtte ock få se et stort Ljus/ och öfwer them som bo i mörko Lande skina klarliga!** som han uti sit Förtal til den uppå deße Barbarers Språk öfwersatte Catechismum betygar och skrifwit hafwer. Och fast än at förbemelte Campanius med detta sit goda upsåt/ intet så wida kommit/ at deße Barbarer äre derigenom til

den Christna Religion blefne omwändne/ hafwa likwäl många genom hans umgänge åt minstone en liten smak vtaf Gudz sanna kännedom bekommit/ så at the uti nästan sådanna ord hafwa mäst utbrista/ som Cap: Ioh: Schmidt berättar om the Wirginier, neml: att så wida the Christnas Stycken och Bößor öfwer gingo the Barbarers Pilar och bogar uti skiutandet/ så wida månde och theras Gud öfwergå de Barbarers.

Det Trohets och Wänskaps-Förbund som the Swenske med deße Americaner ingått/ hafwa the och sedermera förnyat/ när som då här warande Secreterarn uti Commercie Collegio Hr. Joh. Claudij Rising, wart förordnat til Commissarius och Gouverneurens Assistens Råd i Nya Swerige: wid hwilkens ankomst efter då Gouvern. Joh. Printz war dådan rester/ och han förordnat sin Mäg Hr. Joh. Papegoja i sit ställe/ och han jämwäl änteligen wille resa der ifrån; ty updrogs Gouvernamentet til bem:te Joh Rising, då han strax wid första anträde så wäl med the Engelska och Hollendska/ som med de Americaner det gamla Förbund månde stadfästa: om hwilket med de senare Ing. P. Lindström i sin handskrefne Tractats II. Cap. sålunda berättar.

Den 17. Junii (nembl. 1654.) församlades i Printz-Hoff 10. Sackemen eller Öfwerstar af de Barbarer: då talades med dem på den stora Drottningens wägnar i Swerige och söktes hos dem Fred och god Wänskap/ påminnandes dem om de Länder de Swenske hade kiöpt af dem: de klagade at wåre Skiep skulle bracht dem ondt tilhanda efter så många blefwo döde; togz så fram förähringar och deltes ut dem emillan. När the gåfworne undfått hade/

gingo

gingo the ut och rådgiorde tilsammans / kommo sedan in igen / och talade en ben:d Naaman, näfste de andre / at the ibland hade talt ondt om oß / och giort oß förnär / wj woro godt folk / se ther sade han / hwad the bringa oß / och the biuda oß wänskap / och strök sig så några reser neder åt Armen / til synerlig god wänskaps Teckn. Sedan tackade han på alles theras wägnar / för skänckerne / och sade / at wj här efter en mycket fast Wänskap hålla skole / at om the hade här til dags uti Gover. Printzens tjd warit som en Kropp och et Hierta / klappandes sig der med för bröstet / så skola the här efter wara som et hufwud med oß / fattade sig der med om hufwudet / wefwade om kring med händerne / såsom han wille en fast Knut knyta / sade och der på en lögelig liknelse / at såsom en Callibas är en rund wärt / utan remna och skåra så skole wj och här efter wara som et hufvud / utan remna / och om några wille dem anfalla / skulle wj gifwa dem det tilkänna / förnummo the sådant emot oß / så wille the wål mörka midnats tjd oß ther om warna: Och tå der på swarades / at sådant woro mycket gott / om the alle wille thet så bejaka och hålla; ther på giorde the alle et högt rop och samtycke; Låßades altså Styckerne / hwilket dem mycket wål behagade / sågandes *Pu hu hu, mokirick pickon*, hör nu kan tro går Storbößan lös / och gafs dem der med Wjn och Brennewjn. Tå stod en annan up och talade / at alle som der woro / skulle detta Förbund fast hålla / och icke oß något förnär giöra / icke slå ihiäl wåre Swjn / eller annor Boskap / men om någon kunde bewisas / af theras det giöra / skulle han der-

derföre warda straffat / androm til warnagel; Wi skulle man sättia några Colonier på passajunck, hwareſt måstedelen af dem bodde / til at see til om någon funnes ther med / så skulle the skaffa der bot uppå: och conteſterade så / at alle the Land som wi af them kiöpt hade / skulle höra oß til. Therpå togz up kiöpe-Brefwen (ändock der war allenaſt en del af dem / men reſten i Stockholm) och läſtes allenaſt Namnen derpå up / och då de hörde sine Namn / höllo the mycket der af / mån når någon nämdes som war döder / slogo de neder hufwuden / der med höltz uppe. Imedlertid sattes på gålfwet twå store Kättlar / och andre Kåril fulle med Sappan, det är / Gröt af Magis, eller Indianiſkt Hwete som ther wårer / men the förnämſte blefwo sittiandes / och det ringare folket åto sig der af måtte. ꝛc. Denne tro och wänſkap som deße Barbarer hafwa dem Swenſkom tilsagt / finnes ock dem sedan in til närwarande tid obrotzligen hafwa hållit.

8. Capitel.

Huru the Swenſka hafwa bebygdt Nya Swerige / och hwad för Skanßar och Befäſtningar the der uprättat.

I Wad detta Landets bebyggande af de Swenſka widkommer / så åre deße följjande de förnämſta Skantzar och Befäſtningar som the der hafwa uprättat nembl.

Hopokahacking, Chriſtinæ Skantz / denne war den förſta Skantz som de Swenſka upbygde når the kom-

der i Landet wid Åhr 1631. wid hwilken ock sedan en liten Stad af Ing. P. Lindström wart afstakat och sedermera bebygd / och kallat Christinæ Hamns Stad; men blef uti Belägringen af Holländerne igen förstörd.

Tutæænungh, Teniko, uti denne Skantzen bodde Gouverneurn Joh. Printz, och lät kalla den samma Nya Giötheborg; hwarest han och lät bygga en Sätegård för sig och de sine / mycket konstigt och wäl bygd / med Trägård / Lusthus och sådant mera / och kallades Printz-Hoff. Uppå denne Orten hade ock alle de förnämste Frimännerne sine Boningar och Plantagier.

Den Skantzen Christina ligger wäster och Nya Götheborg öster ut ifrån hwar andra / och räknas tre Tyska Mjl emillan dem båda. Här uti N. Götheborg hafwa the Swenska ock bygdt en Kyrkia / om hwilken Mag. Campanius således anteckna hafwer: Anno 1646. den 4. Sep. nembl. den sidsta stora Böndagen som wi firade detta åhret uti Nya Swerige / wigde jag in Kyrkian i Tenniko, samt Kyrkiogården brede wid: första Lik som der uti begrofs / war Anders Hanßons dotter Katharina Anders dotter / och det begrof iag den 28. Octob. på St. Simonis och Judæ Dag.

Mecoponacka, Upland / war en bar Platz utan Skantz / allenast några Huus woro der på bygde / och är en jämn Plan ut med Siösidan belägen / mit emillan Christinæ Skantz och Nya Götheborg / doch närmare der til / en god Swensk fierdings-wäg är der emillan: här wart ock omsider en Skantz uprättat.

Wootsessung-Sing, Elfsborg / denne Skantzen är belägen söder ut ifrån Christina / närmast til Caput Inlopet i Bayn, hwilken Gouverneurn Joh. Printz lät uprätta strax han kom der uti Landet / han ligger wid paß

fyra Tyska Mjl ifrån Christina med sina Stycken 2. eller 3. tolfpundingar/ och der skiöts först Swenske Lösen/ när Swenske Skiepp kommo tjt; men blef doch sedan af the Swenska förlåten och förstörd/ efter der woro så mycket myggor/ at folket intet kunde wäl bärga sig för dem/ och kallades seden derföre Myggenborg.

Passajung war Commandanten Sven Schute donerat, der under war Korsholms Skantz belägen/ hwilken efter Gouverneurens Printz afresa/ wart förlåten och af de Barbarer i grund förbränd.

Manaijung, Skörkjlen/ denne war en wacker ljten Skantz af Träwärke giord/ med Sand och Stenar upfylt emillan Träwärket/ och Palzater med hwaßa uddar öfwerst uppå af bräden: han låg fyra Tyska Mjl ifrån Christina öster ut/ med sina Stycken Järnbasare; denne så wäl som de andra/ äre alla wid Siökanten belägna.

Chinsessingh, det Nya Forte, detta war icke någon Skantz/ utan elliest med goda Träbygningar af hwit stark Nötebom bygde twänne Wåningar höga/ hwilket war et Forte godt nog emot de Barbarer der i Landet/ kunde sachta wara så godt/ som en temmelig Skantz/ der Gud wille bewara/ och wåra sielfwa icke för mycket slå sig til säkerhet/ utan hålla god Wacht om sig/ kunna Hedningarna them intet skada: och då för tjden hodde der fem Frimän/ hwilka Gouverneurn gaf lof der til at at bo och hafwa sina Plantas/ Åker och Äng/ the kommo sig der temmelig wackert före och stodo sig wähl.

Karakung, Ström- eller Wattuqwarnen/ wid denne Platzen/ är en stark ström/ hwarest ock Gouvereur.

lät-

lät uprätta en wacker Wattuqwarn/ der wåra få mala både grant och groft/ bitida och sent/ huru the willia/ tilförene war der uti Landet aldrig någon Wattnqwarn: Icke heller war der någon Skantz/ utan ock så Huus starkt bygde af hårda/ hwita Walnötebomen/ hwar uti jämwäl Frjmen bodde.

Chamassungh, Finland: der bodde Finnarna uppå/ och war med starka Hus bebygd/ doch utan Skantz: det är beläget ifrån Christine Skantz twå och en half Tyfk Mjl siöwägen öster uth/ Landzwägen är twå Swenska dryga Mjl.

Manathaan, Kyperö-Landet/ detta är et Öland strax wid Christine Skantz/ hwarest Kyparen och twenne Holländare bodde/ som giorde Tunnor/ Ämbar/ Såår/ Båtar/ Åspingar/ Gallejor och Jachter.

Techoherassi, Olof Stilles Platz/ är en liten Platz som en af the Swenska Frjmännerna bodde uppå/ wid namn som föremält är. Hedningarna plägade mycket hålla til hos honom/ ty det ligger wid siökanten/ och är et litet omflutit Öland/ han hade tiokt swart Skägg/ och derföre kallade the honom/ som bemärkte theras impositio utwisar/ hwilket bemärker/ den swartskäggote Mannen.

De Paltzar som Holländerne wid denne Orten hade inne/ äre deße

Tekâächo, Arfwames, det war et Forte som Holländerne hafwa upbygt i Gouver. Printz tjd/ hwilket the kallade Fort Nassau; men äre sedan af honom blefne tådan drifne/ och Skantzen sedermera af the Barbarer i grund förstörd.

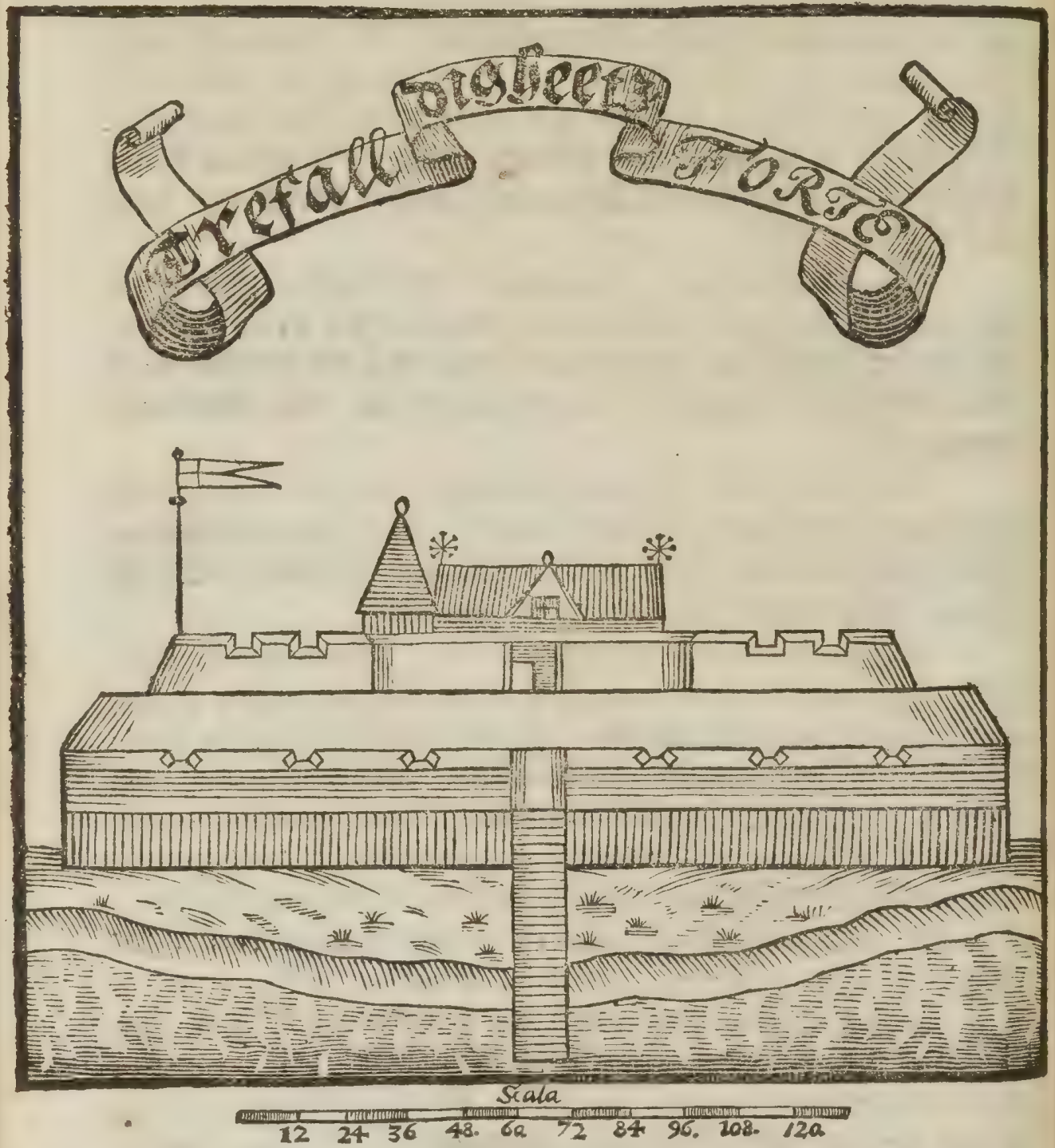

Sandhocken, war ock en Skantz som de Hållände-ske hafwa låtit bygga uppå de Swenskas Land/ emot Gou-

Gouverneurns åtskillige protester, den de kallade Fort Casimir; Hwarföre ock the Swenska mände den 1654. med storm intaga och Holländerne således der ifrån igen utdrifwa: då han sedan efter Ing. P. Lindströms Ritning och afmätning så godt som af grund å nyo mycket fastare tillika med utan wärcken wart fortificerat och förbätrat/ och sedan H: Trefaldighets Fort kallat.

Manataanung, Manaates, är ock en Platz som Holländerne bebodde/ der på hafwa the bygdt en wacker liten Stad/ hwilken tog mer och mer augment hwar dag/ och blef en skiön kiöpstad utaf/ at der wankades allehanda Saker fahla/ lika som uti sielfwa gamla Holland/ tit och the Swenska åhrligen hade sin seglas ifrån Nya Swerige/ til at kiöpslaga hwad the hade behof/ och ligger 100. Tyska mil ifrån wåra i Siöwägen. Der woro ocksä då några Platzar/ som the Americaner hade sine besynnerlige Planterings och Bonings tilhåld uppå/ hwilka efter theras Nation sålunda namngåfwes.

Mechakanzijåå, ther hade de sina wisa Plantas och hemwist/ tit ock the Swenska så wäl som de andra Cronans Nationer der ute/ alltjd reste Siöwägen/ til at kiöpa Magiis eller deras egenteliga Lands-Säd/ och ligger 16. Tyska mil öster ifrån wåra.

Santhickan, der är et Strömfall/ hwareft the ock hade ett Plantas på en wid slät Platz.

Arakunsickan, Thomehettikon och Pimypacka åre ock deras Plantas Land/ af hwilka det senare är mycket fett och fruchtbärande.

Tennako Manaatet, är et Öland och jämwäl af dem beplantades. Utaf deße Plantas-Landen hafwa de ock sina

sina namn / genom hwilka de kännas (tanquam per differentias Specificas) ifrån the andra som boo på andra Platzar här och där / såsom: Mechakanzijåå Renappi de som på den Platzen wistades: Santhickan Renappi de som der wistas på den orten: Arakunsickan Renappi: Thomehittikon Renappi. Pimijpackan Renappi &c.

9. Capitel.

Huru the Swenska bortmiste N. Swerige / och hwilka som der öfwer sedan warit rådande.

Således som föremält är / hafwa the Swenska bebygdt detta Landet / och begynt komma sig så wäl der med som den Americaniske handelen wackert före / in til Glorwördigst uti Åminnelse Konung / CARL GUSTAFS tjd; men alldenstund Swerige då wart på alla Sidor med Krig inwiklat / så at den Tappre och segersame Hielten måste fächta emot sex mächtige Fiender (som Historien och den Medaille som wid bemelte högstsalige Konungz Begrafning af Gull och Sölfwer är utdelat / nogsamt bewitnar.)

Gafs

Gafs det hwarken tjd eller lägenhet detta wärket som sig borde at sköta eller fullfölja: der til med blefwo ock de Swenska Skeppen som til den ändan woro utredde/ utaf Spaniorn på resan/ Keysaren och Pålen til faveur uppaßade och således förhindrade/ som Doct. Joh. Loccenius in Hist. Svec. p. 556. betygar. Wid detta tilfälle hafwer sig ey heller Holländarn försummat at beflita sig om detta wärket til at förstöra/ hwar om ock den Adle och Höglärde Sam. Pufendorf uti sin Inledning til Swenska Historien pag. m. 932. förmåler.

Fördenskul ock hände at de Holländska som sig wid Virginien och Nya Swerige hade nedersat/ jämwäl satte sig up emot the Swenska/ sökiandes theras Skantzar och Plaßar som the der sammastädes inne hade/ sig at bemächtiga: hwilken oenighet fuller doch wart 1654. en gång them emillan bilagd/ igenom the Swenskas då warande Gouverneur Johan Rising, med de Holländskas Pet. Stryvesant; Men the upreste sig doch följsande åhret åthertgen emot them/ kommandes den 30. Augusti ifrån Nord-Revieret der Manahatan eller Nya Amsterdam war beläget med 7. Skeip och Farkostar/ til 600. a 700. man starke under beamte Stuvesants anförande/ och utan något sientelsigit förkunnande och gifwen orsak the Swenska uti Sud-Revieret och Nya Swerige anföllo; tagandes först sit nattläger wid Elfsborg som då låg förfallit/ hwarest the togo några Frimän tilfånga. Dagen der efter foglade the Fort Trefaldighetz förbi och Landstego wid Strand-udden/ dereft de begynte at upkasta några retrenschementer, och straxt med Hot och persvasion upfordrade Skansen af Commandanten der uppå Sven Schute, hwilken ock efter något tracterande med Fienden mände den samma åt dem

på

på et listigt och skadeligit accord upgifwa: då the hafwa tagit Officerarna i arrest uti Skansen/ men the Gemena fört på Skieppen/ besättandes sedan alle posterne med sit folk/ strykandes neder the Swenskas Flagga/ och sin i stället igen upsatte.

Sedan nu Stuvesant hade för så ringa prijs inbekomit denne Skansen som war lika som en Nyckel för N. Swerige/ och med Folk och Amunition bäst försed/ belägrade han den 2. Sept. Befästningen Christina tillika med Staden Christinæ-Hamn, som Ingen. P. Lindströms Afritning der på här utwisar: Förstörandes der til med Nya Götheborg samt Husen som utan före Skansarna woro/ med theras Plantagier/ sköflandes folket af theras Ägendom och Boskapen ihiäl slogo; hwarföre de Swenske nödgades efter 14. Dagars Belägring (sedan the med åtskilige skäl sökt til at reducera honom med en sådan Fientelighet at afstå) med bemelte Stuvesant uti accord at träda/ och samma Skantz åt honom i mangel på Folk/ Krut och andra nödtorfter at upgifwa; doch förbehollit at Stycken och alt hwad Cronan och Compagniet tilhörde/ skulle af Holländerne wid påfordran efter Inventarii inhåld som då upräcktades/ igen restituerat warda; måste altså de Swenske marchera uhr Skansen/ doch med fult Gewär/ flygande Fana/ gående Trummor och Pipor samt brinnande Luntor/ då han af Holländerne wart besatt/ den Swenska Flaggan neder tagen och theras i stället igen upsat. Officerarna och de förnämsta blefwo tagne i arrest och förde til Manahaten eller N. Amsterdam/ och sedan der ifrån til Holland; men gemene man wordo nödgade at gifwa sig under Holländerne och blifwa der qwar: hwar om så wäl Gouver. Joh. Rising, som Ing. P. Lindström uti sine

Be-

A. Chri:æ Fort. B. Chri:æ Kjl. C. Chri:æ Hamns Stad. D. Tennekongs Landet. E. Fiskekjlen. F. Slangen-berg. G. Myggen-borg. H. Rottu-borg. I. Fligen-borg. K. Timer-öland. L. Kiöket. M. Hollåndärnes belägring. N. Hamn. O. Mina. P. Rjtflachter vide p. 37.

Berättelser här om widlöftigare förmåla. Men som de Holländske detta wäld emot the Swenske utan någon rättmätig orsak föröfwade / hafwa the icke heller mycket länge fåt fägna sig der utaf; ty det hände åhr 1664. at Konung CARL den II. af Engeland / skickade en hop Folk med fyra Coñissarier til Virginien, at fördela det bebygde Landet der sammastädes uti wisa Gränsor och skilnader / hwilka wid samma tilfälle / hafwa borttagit ifrån Holländerne / i förstone theras förnämsta Stad Nya Amsterdam / och straxt der efter Fästningen och Staden Aurania och Arosapha, samt Castellet Delaware, som med Swenska och Tyska war besat / drifwandes derjämte bort deras Gouverneur, och måste då de Hollänska så wäl som the Swenska / bekänna sig til Konungen af Engeland / och wara honom underdänige / ellest blef hwar och en efterlåtit at blifwa och besittia sina Huus som tilförene / hwilket Richardus Blome uti sin Americaniske Beskrifning Cap. V. betygar.

Altså kom / och war denne Provincien Nya Swerige under Engeland / in til Åhr 1681. då förbem:te Konung CARL den II. bortförärade den samma til en Adelig Person / wid namn WILHELM PENN, och det i anseende så wäl til deß Faders Herr LORD PENN wälbewiste tienster / som hans egne meriter, både åt honom och hans Arfwingar til åwärdelig ägendom / så mycket denne Provincien i sine Gränsor innehåller: skolandes allenast til en ehrkänslo af denne Förläning twenne Bäfrar åhrligen til Engeland inlefwerera / som samme Konungs Donations Bref der uppå dat. West-Münster den 4. Mart. 1681. med mera utwisar. Sedan hafwer förenämde Sir. W. Penn följande åhret 1682. den 1. Novemb. med 20 Skiep begifwit sig på resan til detta Landet / hwarest när han efter 6. wekors seglande

lande lyckeligen war ankomen/ hafwer han först winlagt sig om/ at ställa sig wäl in med the Christne/ och sedan med de Barbarer som der i Landet woro. Til at så mycket bättre beweka the Christne til trohet och hörsamhet/ hafwer han/ förutan andre wackre tilsäjelser/ strax utgifwit en Stadga och Förordning/ bestående af följande puncter.

1. Så skal ingen utaf detta Landetz Bebyggare til sin tro eller religion blifwa incommoderat, utan hwar och en Nation wiß frihet efterlåtas/ at beställa och bygga Kyrkior och Skolar efter sit behag och godtfinnande.

2. Skal Söndagen til offentelig Gudstienst anwändas; och sålunda Läran om Gud med all ifwer och alfwar drifwen warda.

3. Til at så mycket begwämligare uptuchta ungdomen/ skola de afsides boende Bönder alla begifwa sig tilsamman/ på det the hwar annan til Gudz Lof och et Christeligit Lefwerne måtte upmuntra och således jämwäl theras Barn der til wante blifwa.

4. Skola Rättegångs Dagar på wiß tjd offentlig hållas/ at den ena måtte afhöra den andra.

5. Uti de wid gränsande Städer och Byar/ skola wißa Domare/ som hålla Lag och Rätt wid macht/ förordnade warda.

6. Skal Swordom/ Gudz försmädande/ Gudz namns Mißbruk/ Trätor/ Bedrägerij/ Fyllerij och Dryckenskap med Hals-Järn afstraffas.

7. Skola alla Handtwärkare med sin förordnade Taxa tilfredz waro.

8. Skal hwart och et Barn/ som til sine tolf åhr kommit/ til något Handtwärk/ eller annan redelig Hantering hafdt blifwa.

Med de Indianer hafwer han ock sig sedan inställt/ och dem på sådant sät til wänlighet och fridsamhet bewekt: at han i förstone hafwer begåfwat de förnämsta af dem med åtskillige skänker och föräringar/ och sedan köpt utaf dem det ena stycke Landet efter thet andra/ så at de sig så småningen/ ju länger och längre up i Landet med sina boställen tilbaka wikit hafwa.

Sedan han således bekommit denne Provincien uti fullkomlig besittning / hafwer han begynt den samma at bebygga och efter sit namn kallat Pennsylvania: Staden som han der hafwer låtit anlägga/ heter Philadelphia, och är belägen på et smalt strek Land/ emellan de twenne floderna De la ware och Skulkil, sträckandes sig i längden/ ifrån den ena floden til den andra twå/ och i bredden en Engelsk mjl. En half mjl wid paß ifrån Philadelphia hafwa ock en dehl Högtyske fått förlof af Konungen i Engeland at uprätta en Colonie; hwaresst the ock åhr 1685. hafwa begynt at anlägga och bygga en Stad hwilken the Germanton eller Germanopolim kallat. Hwar om mera uti öfwannämde Sir W. Penns Relation och Fran. D. Pastorii beskrifning om dese Provincien läsas kan.

10. Capitel.

Om the Swenskas tilstånd uti Nya Swerige/ sedan det kom ifrån Sweriges Crona: huru höglofflig i åminelse Konung CARL den XI. öfwerskickar til dem Präster med Gudelige Böcker/och wid hwad tilstånd the dem wid theras ankomst funnit.

Swad the ännu warande Swenske uti America widkommer; så förmåla the sielfwa om sig/ uti sit Bref som the skrifwit der ifrån til Postmästaren i Göteborg Hr Johan Thelin 1693. hwar uti de begåra at bekomma til sig/ här ifrån Präster och Gudelige Böcker/ med sådane ord: Hwad som anbelangar wårt algemena tilstånd uti dette Landet/ så äre wj måst allesammans Landt-män/ som plöja och

och såå / och hantera Landbruk / och lefwa efter de lofliga Swenska seder uti math och dryck. Och detta Landet är et mächta kåsteligit fruchtbärande Land / uti allehanda slags Sååd / så at Gudj skie lof / det bär rijkeligen och ymnogt hwad wij såå och der på planta / så at wij hafwom rijkeligen wårt uppehälle uti math och dryk / och här utsändes åhrligen uthur detta Revieret til mesta parten utaf de omliggande Öyar både Bröd / Såd / Miöhl och Öhl / och här är ymnogt Gudj skee Lof / på allehanda slags Wildiur / Foglar och Fisk. Wåra Hustrur och Döttrar befliita sig och mycket med spinnande / både Ulle och Linne / och många med wäwande / så at wij hafwa rät orsak til at tacka den högste Guden för wårt dageliga Ljfs uppehälle; Gud han gifwe at wij och så mätte bekomma trogne Herdar och Siåleförjare som och så må spijsa oß med den andeliga Spijsen / som är Gudz Ordz Predikan och de helige Sacramenters åthminntande uti deß rätta bruk. Wij boo och uti stor Enighet med de Jndianer / som på många åhr oß icke hafwa någon skada tilfogat. ꝛc.

Widare / huru wij årom och hafwom warit handhafde här uti Landet / sedan det kom ifrån Swerige / så bekänne och bekräfte wij det uti sanning / at både uti det Hållandska / som och under Hans Kongl. May:t utaf Engeland / wår Allernådigste Konung hafwom wij wäl warit handhafde / förty de Swenska hafwa warit med dem uti råd och dåd altjd / och ännu til denne dagen åre / så at wij altjd hafwa haft en god och nådig Öfwerhet / och wij lefwom med hwar andra förtroligen och uti enighet inbördes / ꝛc.

Nu ehuruwäl the Swenska hafwa lefwat och mått rät wähl der i landet/ både under Holland och Engeland/ sedan det kom ifrån Sweriges Crona; hafwer doch omsider Gudz Ords Predikan begynt för dem at mangla/ så at theras Siålar/ ehuru stor öfwerflöd the eliest af thetta timmeliga goda ägt/ ljkwäl hafwa begynt til at hungra och törsta efter Herrans Ord/ så at the sig ingen ro gifwit/ och ingen flit och möda haft ospard/ utan lätit det ena brefwet efter det andra/ der om til sit K. Fädernesland öfwergå/ i förtröstan der uppå någon bot och wederqweckelse at ehrnå; om hwilken theras berömlige begäran och Gudeliga nit om den rena Ewangeliske Lärans Conservation ibland dem/ the uti sit ofwannemde bref med deße följande Ord skrifwa/ och dem til en äminnelse här billigt införes.

Såsom wj nu ödmiukel. alle samptl. begierom/ at sedan det hafwer täcktz Hans Kongl. Nay:t at bewillja der til/ at det skulle med all expedition och hast til oß sendas Päster och Böker/ enär wj swar skrifwa uppå Edert kiäre och til oß komne Bref; så bedie wj at der må til oß sändas twenne Swenske Präster som äre wäl lärde och wäl öfwade uti den helige Skrift/ som kunna/ både wäl förswara sig och oß/ emot alla falska Läror och främmande Secter, hwilka kunde kring om oß komma/ eller må giöra oppositon emot oß/ om wår sanna/ rena och oförfalskade Gudztienst och Luthersta Religion, den wj och in för Gud och all Wärlden altjd bekenna och bekäña skolom/ at i fall om så skulle hända/ det doch Gud afwände/ så wiljom wj bekräffta det med wårt eget Blod: Wj bidie och at deße Prästmän må wara

sådane

sådane som föra et sedugt och nychtert lefwerne/ så at wj och wår Ungdom genom deras Gudel. wandels Exempel, må och så föra et gudeligit och Gudj wälbehageligit lefwerne.

Der til med så är och wår ödmiuka begieran at wj må bekomma och oß tilhanda sändas 12. Biblar, 3. Postillor, 42. Manualer, 100. Handböcker och Andeliga Betrachtelser/ 200. Catecheser, 200. A, B, C, Böcker: Hwilka enär som wj deße Böcker undfå/ wiljom med all ärlighet och redelighet dem igen betala och contentera, ehwad som för dem kan fordras och begiäras/ såsom wj och skolom skicka betalning för dem til den Platz som oß utaf Eder skal förordnas. Och deße Präster för deras underhåld/ så förplichtom wj oß til det högsta/ at wj wiljom dem ärliga maintinera och underhålla efter wår förmågo. Och enär som detta wårt ödmiuka Bref är affärdigat/ så skolom wj laga för Kyrkian et stycke Land för Prästerna til at bo uppå. Widare skrifwa the här om: Ock som wj nu alle samptl. uppå det aldrawänligaste och ödmiukaste begära/ at denne här wår trägne Bön och begiäran må nu uppå denne wår enfaldigste skrifwelses undfängning/ i Fädernes Landet nti wärketz önskande och haltiga fortställande skyndas/ såsom wj af alt hierta önska deß önskelige utgång och fortgång så willjom och skolom wj det samma altjd komma ihog uti wåra Böner och förböner til Gud Altzmechtig/ at den Stora Guden som wj wißerligen tro uti wårt Hierta hafwa och wille ytterligare hafwa sin hand uti detta så Christel. på begynte werketz fullförande; ty wj förhoppas at

Gud

Gud icke wil förlåta oß/ ändoch wj åre här uti et Hedniſkt och främmande Land/ fierran ifrån wårt eget K. Fädernesland/ at deße Präſtemän och Böcker må til oß komma med det aldraförſta och ſnareſte/ alldenſtund wj hafwa twänne reſor allaredan ſkrifwit til wårt Fädernes-Land til Öfwerheten om Präſter/ men hafwa icke fwar der på bekommit/ derföre at brefwen/ utan twifvel/ åre intet frankomna. Bediandes förden ſkul Eder Herr Johan Thelin at J willien giöra edert beſta här uti/ och wj ſkolom Eder igen förſkylla utaf alt wårt Hierta. ꝛc.

Så ſnart detta theras förenſade Bref/ ſom war dat: Penſylvania den 31. Maii, 1693. och utaf 30. Perſoner underſkrifwit/ til Stockholm öfwerkom; förornade och befalte Hans Högſt-Sal. och i åminnelſe glorwyrdigſte Konung CARL den XI. af högſt-berömlig ſorgfällighet om Gudz rena Ordz utwidgande/ ſamt en ſärdeles Konungslig Mildhet emot deße ſina gamla Underſåtare uti America, at denne theras begäran ſkulle med det förderligaſte i wärket ſtällas; på det theras/ ſå efter Gudz Ord hungrande och törſtande Siälar/ någon wederqweckelſe bekomna måtte: til hwilken ända ock bemelte Högſt-Sal. och om Gudz Ord nitälſkande Konung/ lät oförd röjel. der om öfwergå et Bref til Ärckiebiſkopen i Upſala ſalig Doctor Olaus Svebilius, ſålunda lydandes.

CARL med Gudz Råde/ Sweriges/ Göthes och Wändes Konung ꝛc. ꝛc.

Wår ynneſt och nådige benägenhet med Gud Allzmechtig/ Tro Man och Erkiebiſkop. Wij ſände

Eder

Eder här med i Nåder en Afskrifft af ett Bref som den Swenska Colonien uti America på Södre Revieret har skrifwit til Postmästaren i Götheborg Johan Thelin, och han hit til wårt Cantzlie inlefwererat hafwer. Hwar af såsom Wij med stor hugnad hafwer förspört hwad för en särdeles Gudelig nijt och omsorg det folket drager om den rena Evangeliska Lärans Conservation ibland dem/ och för deras Barn och Efterkommande; Altså åre Wij och der af bewekte wordne dem där utinnan at handräckia och bifalla. Och fördenskul hwad deras begäran anbelangar at bekoma twenne Präster/ så är wår nådige Willje/ at J gören Eder flit til at upsöka och förese dem med sådane lärde och Gudfruchtige Män som de begära/ wiljandes Wj så snart som the åre resefärdige/ låta behörig anstalt göra om deras resepenningar. De Biblar/ Påstiller Psalmböker/ Andeliga Betrachtelse Böcker/ Catecheser och A, B, C, Böcker som de åstunda/ wele Wj låta anskaffa/ och dem där med benåda/ så at Prästerna må föra dem med sig dem tilhanda. Wij twifle intet med mindre J til Gudz Namns åra låten Eder angelägit wara/ at således som förbemält är anskaffa trogne Arbetare til denne Herrans Wijngård. Hwar med J och warde giö-

Gud icke wil förlåta oß/ ändoch wj åre här uti et Hedniſkt och främmande Land/ fierran ifrån wårt eget K. Fädernesland/ at deße Präſtemän och Böcker må til oß komma med det aldraförſta och ſnareſte/ alldenſtund wj hafwa twänne reſor allaredan ſkrifwit til wårt Fädernes-Land til Öfwerheten om Präſter/ men hafwa icke ſwar der på bekommit/ derföre at brefwen/ utan twifwel/ åre intet framkomna. Bediandes förden ſkul Eder Herr Johan Thelin at J willien giöra edert beſta här uti/ och wj ſkolom Eder igen förſkylla utaf alt wårt Hierta. ꝛc.

Så ſnart detta theras föreñde Bref/ ſom war dat: Penſylvania den 31. Maii, 1693. och utaf 30. Perſoner underſkrifwit/ til Stockholm öfwerkom; förornade och befalte Hans Högſt-Sal. och i åminnelſe glorwyrdigſte Konung CARL den XI. af högſt-berömlig ſorgfällighet om Gudz rena Ordz utwidgande/ ſamt en ſärdeles Konungslig Mildhet emot deße ſina gamla Underſåtare uti America, at denne theras begäran ſkulle med det förderligaſte i wärket ſtällas; på det theras/ ſå efter Gudz Ord hungrande och törſtande Siälar/ någon wederqweckelſe bekomña måtte: til hwilken ända ock bemelte Högſt-Sal. och om Gudz Ord njtälſkande Konung/ lät oförd röjel. der om öfwergå et Bref til Ärckiebiſkopen i Upſala ſalig Doctor Olaus Svebilius, ſålunda lydandes.

CARL med Gudz Näde/ Sweriges/ Göthes och Wändes Konung ꝛc. ꝛc.

Wår ynneſt och nådige benägenhet med Gud Alzmechtig/ Tro Man och Erkiebiſkop. Wij ſände

Eder

Eder här med i Nåder en Afskrifft af ett Bref som den Swenska Colonien uti America på Södre Revieret har skrifwit til Postmästaren i Götheborg Johan Thelin, och han hit til wårt Cantzlie inlefwererat hafwer. Hwar af såsom Wij med stor hugnad hafwer förspört hwad för en särdeles Gudelig nijt och omsorg det folket drager om den rena Evangeliska Lärans Conservation ibland dem/ och för deras Barn och Efterkommande; Altså åre Wij och der af bewekte wordne dem där utinnan at handräckia och bifalla. Och fördenskul hwad deras begäran anbelangar at bekom̃a twenne Präster/ så år wår nådige Willje/ at J gören Eder flit til at upsöka och förese dem med sådane lärde och Gudfruchtige Män som de begära/ wiljandes Wj så snart som the åre resefärdige/ låta behörig anstalt göra om deras resepenningar. De Biblar/ Påstiller Psalmböker/ Andeliga Betrachtelse Böcker/ Catecheser och A, B, C, Böcker som de åstunda/ wele Wj låta anskaffa/ och dem där med benåda/ så at Prästerna må föra dem med sig dem tilhanda. Wij twifle intet med mindre J til Gudz Namns åra låten Eder angelägit wara/ at således som förbemält år anskaffa trogne Arbetare til denne Herrans Wijngård. Hwar med J och warde giö-

randes hwad Oß til nådigt behag länder. Och Wij befalle Eder Gud Alzmechtig nådeligen. Af Stockholm den 18. Februarii, Anno 1696.

CAROLUS.

C. Piper.

Uppå detta här Högst-Sal. Konungens Bref/ inkom strax Sal Erkiebiskopen med underdånigt swar/ at han der om ofördröjeligen beställa skulle / intercederandes där jämte för de Präster / som dit skulle resa/ at the efter några åhrs förlopp måtte få resa hem til sit Fädernesland igen/ om dem så lyste; hwar på åter förb:te högst-salige och i åminnelse glorwyrdigste Konung således i Nåder swarade.

KARL med Budz Nåde/ Sweriges/ Göthes och Wändes Konung / &c. &c.

Wår ynnest och Nådige benägenhet med Gud Alzmechtig/ Tro Man och Archiebiskop. Wij se af Eder wenl. skrifwelse daterat den 21. hujus, huru som J uthlofwa til följe af Wår Nådige befallning at willia giöra Eder flijt til at bekomma twänne lärde och Gudfruchtige Präster/ som skole resa til America och informera, de där warande Swenske uti den rena Evangeliska Läran; Men som J där jämte wenligen intercederen för dem hwilka där til lära utses/ at de måtte blifwa försäkrade til at få

få komma tilbakars efter några åhrs förlopp och då blifwa med anständige Lägenheter i Nåder ihogkomne/ på hwilken händelse/ åter andra i deras ställen kunde djt sändas/ emedan det ellieſt synes wara swårt at öfwergifwa sit Fädernes-Land/utan något hopp at komma tilbaka/ och resa til så widt belägne Orter; Altså samtycke Wij der til i Nåder/ och hafwe J at göra dem der om försäkrade. Hwar med Wij befalle Eder Gud Alzmechtig Nådeligen. Stockholm den 22. Februarii, Anno 1696.

CAROLUS.

C. Piper.

Blefwo altså wid Kongl. Academien i Upsala/ trenne skickelige och lärde Präſtmän utsedde/ som luſt hade at denne resa til America sig at företaga; hwilkas namn woro/ Andreas Rudman Geſtrikius, Ericus Biörk Vesmannus, och Jonas Auren Wermlandus: de twå förra woro rät ordinarii, men Auren stod det fritt at blifwa der eller ock resa tådan igen når honom behagade. Och på det the så mycket mera säkert och obehindrade måtte wara på denne theras föreſatte resa/ hafwer ock ofwanbemälte högſt-salige Konung/ med them affärdat ett bref til Kongl. Commiſſions Secreterarn wid det Kongl. Hoffwet i Engeland Herr Chriſtopher Leijoncrona, at han der å orten skulle draga försorg för them/ så at them för theras personer eller medhafwande Böcker och Saker/ ey något hinder eller beswär måtte tilfogas/ utan faſt mera niuta god säkerhet och befordran/ så på resan som på sielfwa orten/

når the tijt framkommo: Hwar till ock Ärkiebiskopen salig Doctor O. Svebilius månde them med behörig bref och bewijs til den Swänska Församlingen uti America förse/ til orden sålunda lydandes som följer:

Then Christeliga och Hederwärde Swenska Församlingen uti America, önskas här med nåde/ frid och wälsignelse af Gud Fader genom JEsum Christum.

Såsom Eders Kiärligheter af berömlig sorgfällighet och åhåga om den Evangeliske Lärans wid macht hållãde uti den Swenske Americaniske Församlingen/ och then ther under bestående Eders kiärligheters andeliga Wåhlgång och Salighets befordran/ sedan nu mera Eders kiärligheters förra lärare igenom dödé åro afgågne/ hos hans Kongl. May:t/ min allernådigste Konung/ i underdånighet hafwa giort ansökning/ at bekomma twänne Lärde och Gudfruchtige Präster/ som Guds heliga Ord ibland Eders kiärligheter prädika och Sacramenten utdela måtte; Altså emedan högstbe:te Hans Kongl. May:t/ så i afseende der uppå/ som af den allmennelige Christelige nit/ hwilken Hans Kongl. May:t ouphörigt drager för den sanna Evangeliske Lärans bibehållande och förtplantande i nåder har behagat mig anbefalla/ twänne sådane Prästemän at utse och anskaffa; Ty har och iag/ både til underdånigst följe ther af/ såsom och i anledning af thet utaf Gud/ Hans Kongl May:t och Guds Församling mig anförtrodde Embetzplicht/ ther til kallat

och

och utsett theße twenne Personer/ neml. Wåhllärde Herr Andream Rudman Gestrikium, Philosophiæ Candidatum och Herr Ericum Biörk Vesmannum, hwilka efter föregångne Prof åro skickelige befundne med frucht och nytta at kunna utdela sanningenes Ord/ åre och uti lefwerne bekante af ett Gudfruchtigt och stilla förhållande/ warandes af thet Christeliga upsåtet/ at willia taga sig denna långa och äfwentyrliga resan före/ och efter de af Gud sig förlänte gåfwor tiena Eders kiärligheters församling med all troo och flitighet/ såsom the och af mehr Högstbemelte Hans Kongl. May:tz högstpriselige ynnest med resepenningar åro benådade och försedde/ önskandes man them ther til Gudz Andes nåde/ lycka och wälsignelse. Fördenskul hafwer iag ey underlåta bort/ hos samptel. then Swenske Americaniske Församlingens respective Lemmar och Ledamöter/ förbemelte twenne Personer til det bästa härigenom at recommendera. Skolandes theras arbete ther utinnan bestå/ at rent och klart lära och predika Gudz heliga ock saligiörande ord/ såsom det i then heliga Skrifftz Canoniske Böcker af Propheterna i thet gamla och Apostlarna i thet nya Testamentet uti then heliga Bibel widlöftigen är författat/ men kortel. uti then Christeliga Kyrkians allmenneligen wedertagne Symbolis, thet Apostoliske så wäl som Nicæno och Athanasiano, samt i synnerhet then Ewangeliske Församlingens antagne oförändrade Ausburgiske Bekiännelse och flere symboliske Böcker förklarat/ alldeles utan någon Menniskelig superstition och bislåra. Ther jämte skola de ock rätteligen efter Gudz

instich-

instichtelse och ordning administrera och uthdela the Högwärdige Sacramenterna, samt igenom flitigt predikande / förhör och underwisande drifwa Catechismum och Barnelåran efter theß rätta förstånd och grund. The skola och beflita sig igenom ett Gudfruchtigt / nöchtert / stilla och oförargeligit Lefwerne at föregå och förelysa sina Åhörare uti alla Christeliga dygder och öfningar / förmanandes them sammaledes ther til; uti en summa, skola the sig således både i Lärdom och Lefwerne skicka och förehålla / som the tänckia in för then öfwersta Herden / tå han kommande warder / en gång skola och kunna giöra räkenskap och answar: Och drager man ther emot til Edra kiärligheter / sämtel. förbem;te Christelige Församblingz Ledamöter thet wißa förtroende / at the theße Herr Anders Rudman och Herr Erik Biörk för theras rätta Siälesörjare anamma och emottaga / samt them all then heder / lydna och hörsamhet bewijsa som thetta theras embete anstår / therjämte them för theinna theras embetz möda / efter Gudz befallning och egit löffte / med theras nödtorfftigheter underhållandes warda. Hwar med iag troligast önskar then Christelige Americanske Församlingen all sielf begärlig wählgång / lycka och tilwarande uti trones kundskap och ständachtighet / uppå Salighetenes wäg / befallandes samt och synnerliga thes Ledamöter uti Gudz mechtiga beskydd. Til yttermehra säkerhet / hafwer iag detta med egen Handz underskrift och Upsala Dom-Capitels wanl. Sigill bekräfftat / som skiedde Upsala d. 25. Iunii, A: o 1696.

OLAUS SUEBILIUS,
Archiepiscopus Upsaliensis.

Theß-

Theße Präſtmän giorde ſig fördenſku' med det förſta reſefärdige / begifwandes ſig på reſan här ifrån den 4. Auguſti ſamma åhr 1696. och åro komne den 5 til Dalerön. Den 7 hafwa de fått böhr och begifwit ſig til ſiös / och anlåndt 23 til Helſingeöhr. Den 8 Sept hafwa the lagt uth der ifrån / och kommit den 10 Octob. till Londen / hwareſt the woro öfwer winteren. Följjande åhret den 4 Febr. hafwa the åter ſtållt ſin reſa fort med ett Ängelſkt ſkiep / Jaffris benemdt / ſom då ibland andra lopp till America, och ankommit ſå omſider lyckeligen fram till den Swänſka Colonien ſamma åhr 23 Junij 1697 / hwareſt the åro med ſtoor glädie emottagne och fägnade wordne: Hwar om / ſamt wid hwad tillſtånd / the Swenſka der wid deras ankomſt hafwa warit / the uti ſine åthſkillige bref / ſom de ſkrifwit derifrån widlöfteligen berätta / utaf hwilka icke otiänligt ſynes här at införa Herr Erik Biörks, till Superintendenten Högwyrdige och Höglärde Herr Doct. Iſrael Kolmodjn. dat. Chriſtinæ Kiöl 29 Octob. 1697. der uti orden ſålunda lyda:

SEdan ſom jag hade then hugnad / och blef af Högwördige Fadren med theß förnäme ſkrifwelſe bewärdat / jag ther uppå och med mitt ringa ſwar upwachtade / ſom och ett af den 4 Febr. af innehåll / at wij tå ſkulle lemna Londen / och gifwa oß om bord / ther wij länge nog i haubuerna Deal och Porsmouth lågo / innan Convojerne och Capitainen blefwo klara / ſå kom doch omſider ſå wida / at wij i Jeſu namn den 22 Martii hißade ankar wid Porsmouth, gående till Plymouth, men them förbij / ſeendes aldraſidſt landet Lizard, den 24 Martii ett berg / och ſedan intet förr än Virginien. Att uppehålla Högwördige Fadren i någon berättelſe om thenna wår ſiöreſa / ther i ſkulle jag blifwa för widlöftig / om jag thet begynte / utan säger allenaſt thet / hwad en ſiöfarande haar at beſpetza ſig på / thet måſte wij alt undergå / ſå mycket mehr och oftare /

tare/ som wägen längre war / nu mot/ nu med/ nu för mycket lungt/ nu för grymma stormwäder/ särdeles 5 gånger/ the oß stoor nöd och ängzlan påförde/ så at then förtröstan wij hade at see thetta folck och land/ hade stora anstöter/ doch som wårt ärende war Guds och Konungens/ samt alla andra gudfruchtigas/ och angick mångens salighet/ hwilkas böner med wåras/ Gud wißerl. ansåg/ så wälsignade han oß och med ett glädiefullt slut/ och halp oß at wij intet eller länge måste dricka gammalt watn. Tå på thenna resan wij hafwa erfarit en sådan Gudz Nåd/ at jag önskar mig kunna utföra then som jag wille/ och ther upwäckia andra then stora Guden tillijka med oß therföre at lofwa och ähra/ så för befrijelse af then nöd/ som mången på wattn måste undergå/ som at wij i så ofridlig tijd/ dock så frideligen fingo segla; Men i the samma dagar war 3 dagar töckn/ at wij intet kunde see hwar annan/ woro allenast 5 skiepp af 28 tillhopa/ när töcknen hade gått bort/ doch sedan till 14 stycken samkades/ hwilket war den 27/ 28/ och 29 Martii, tå wij ännu under Ängelska och Franska wattn woro/ emedan winden war oß något emot/ och wij måste lovera.

När wij nu länge hafwa hijt och tijt/ efter som winden fogade sig/ seglat/ och wij särdeles/ som woro owana wid en sådan resa/ nu efter land började längta och fora/ hände omsider oß den glädien/ at efter lods kastande några gånger förgiäfwes/ funno wij den 31 Maji efter middagen 34 fammars diup; och sedan middags tijd en större hugnad/ tå wij alle af däcket kunde see land för oß/ nem ligen Smiths öland litet nedan före wär ingång beläget. När wij nu så wore anlände/ kom en fruchtan som wår glädie wille förminska/ i ty sunnanwädret satte oß neder/ låg och ännu oß hårdt på sidan/ plägade förr aldrig länge stå/ utan gå i wäster och så nordwäst/ ett mächta häftigt wäder här å orten/ samt mycket farligt i sion/ at mången warit så när/ at han skulle kasta ankar/ och måste doch för thet wäder till sios igen/ och gå ther ibland länge nog/ som förledit åhr en måste i 5 weckor bliswa i sion/ innan han kom in igen. Wij måste ock ut/ loverade hijt och tijt/ tå Gud oß så gunstig war/ at thet sunnan/ som moot wanan länge stod/ som thet intet gick till bättre/ så blef thet oß intet wärre/ at wij omsider

der hinte up til wår ingång / Cap. Henrij den 2. Julii om morgonen tå thet aldeles blef lungt / och wij kaſtade Ankar på 7. fammar diup med glädie och tackſäijelſe etc.

Wij gingo ſedan dagen efter bättre up i ſäkrare Hamn til St. James Revier, hwareſt wij några dagar för Capiteins beſtällningar ſtilla låge / gingo ſedan den 10. Junii åt Mariland Neufort, Raphmoch, Patmech, Lookout (förſte pomten eller udden af Mariland) och Potaxen förbj til Gevern, mit för en platz Anapolis benämd ther Gouverneuren Francis Nicholſon bor / hwareſt Ankar den 19. Junii kaſtades. Jag wille / men kan icke / ey heller bör gå förbij hwad oß hos förn:de Gouver. hände / doch kortel. nämna: Wij gingo i Land dagen efter / tänckiande oß ſtrax om bord igen / men bleſwo af honom hemkallade / ſå åhrade och tracterade; Wår allernådigſte Konung och deß Kongl. Huus ſå wördſamt ihogkommen / at om wij ſärdeles til denne man warit ſände ifrån Swerige / hade han intet mehr kunnat giordt / och thetta i ſit hus ſå länge wij ther woro nembl. i 4. Dagar; hade oß altjd med ſig når han ſpaßerade ſamt wiſandes allehanda ting. Och når wij omſider märkte ſkieppet ther något dröja / och wij längtade til wår ort / hwar til wij oß båt tingade / ſå tog han af oß alt bekymber / och han wille wara förſäkrad om then man oß ſkulle föra: ſamt huru wij ſkulle trygdt komma til wåra Swenſka. Thet war intet nog at han oß wid ſit bord i ſå många dagar fägnade / utan når wij togo affked / följde han oß på en wacker platz til til wägz / gaf oß en ſumma Penningar och lät 2. Karlar bära ſå många Battlor ſom de kunde / i båten med oß / fulla med allehanda drick: Han är en ogifft man / men ſer ut ſom en kiäk Soldat / och then ſin Konungs bäſta ſöker / ſom han ock det nog wiſt / allenaſt på ett och ett halft åhr / han ther wid Annapolis har warit. Wij fore ſå om affton:en den 23. Junii ifrån ſkieppet med alla wåra ſaker / tå wij intet böra glömma Capiteinens godhet / ſom lät oß altſammans fritt utan ringaſte fracht en ſådan läng wäg / och med en god wind gingo wid paß 70. Ängelſke mihl til en platz nämbligen Tranſtown ſlutet på Elk Revieren til andra dagen kl. 10. hwar ifrån en ängelſk miil några af wåra Swenſka bodde / tjt wij med glädie lade / wåra ſaker uptoge / öfwerſåge och funno alt Gudi Loff behållit öfwer en ſå läng reſa.

Innan wij ther ett dygn hade warit/ har icke allenast rycktet om wår ankomst flugit otroligen omkring/ utan folket 10. a 12. Swenska mijl woro hos oß med hästar/ at föra oß bättre up i församlingarna/ så sägnade oß/ at många för glädie greto/ och wille intet tro för än the fingo se oß/ tå the och nu som bäst hielp behöfde. Ty wid samma tid som wij owärdige til thetta höga ärendet utwaldes/ blef then enda the hade at lita til Mag. Jacob Fabritius död/ hållandes the sedan sig til sin föreläsare Carl Christopher Springer en slät och ringa man ellieft/ doch igenom Gudz nåd/ som igenom ringa/ stora ting uträttar/ dem då til en god stöd/ är en man then all sin flit och wälfärd för Gudz Ord skull har ospard/ som iag stadigt märker.

Den 27. Junii höllo wij allenast en liten bön och tacksäjelse med thenna nedre Församlingen. Den 29 foro wij til Philadelphia, en liten wacker Stad/ at angifwa oß hos vice Gouverneuren Wilhelm Marckam, hwilken oß ochså mycket mehr sägnade som han såg wår säkerhet af wåra Paß at fara hit.

Den 30. Junii war den öfre Församlingen som är närmast til Philadelphia, Wikaka Försambling kallad/ af patzen som kyrkian står på/ tilsamman/ och hörde sig hela wår resos beskaffenhet förehållas/ begynnandes af theras egit bref til Swerige/ så hans Kongl. May:tz etc.. Thet samma giordes sedan i thenna nedre Församblingen nu Tranhukz Försambling nämd af thes kyrkios platz/ den 2 Julii then iag owärdig nu undre min skiötzel hafwer/ giörandes mit första tilträde i JEsu Namn den 11. Iulii de Iustitia Phariseorum.

At nu något närmare tala om Församlingens tilstånd/ så hafwa the fuller intet fullbordat hwad i theras skrifwelse står/ af orsak at the bo mächta owigt/ ty landet är öfwerflödigt watturikt/ at the om Kyrkioplatz/ som beqwämare än thenna är/ tjt wij alle öfwer wattn fara måste/ intet hade kunnat komma öfwerens/ the ock endels welat lemna thet tills the skulle få se/ om the någonsin kunde få Präster/ och thet ärende tå them hemställa/ som iag ock igenom Gudz Nåd/ om en annan platz mer beqwämlig har med them öfwerens kommit/ och at ther på en Kyrkia af Steen byggia mit öfwer Tranhuken ther hon nu står/ på Christina, lärer och kan skie blifwa nämd Christina Kyrkia/ eller som man med tjden kan finna/ som man hop-

häppas ther på intet öfwer et åhr lärer arbetas; ty Församblingen är förmögen och låter sig mächta wäl intala/ thet iag med fog och skiäl them förehåller etc. I jämförande af theras Gudztienst/ Ordningar/ Ungdomens förstånd i Catechesen och mehra slikt/ med någon Försambling i Swerige/ så är här oordentel. som hotar oß med et stort beswär och arbete/ så i anseende til wår Eed/ som wår egen hog ellieſt/ at få dem så lika som någon i Swerige är/ och möyel. kan skie/ hwilket intet är at undra på; i ty the Präster the haft/ serdeles thenne sidſte/ af ålder och siukdom utarbetad intet haft bekymmer om sådant huru thet skulle gå til/ och ungdomen uptuchtad blifwa; men hoppas ther Gud unnar oß lifztiden/ här skal med Gudz hielp blifwa bättre med Kyrkia/ Präſtgård/ Ordningar/ Catechiſmi förhör och annat sådant/ så at then som med tiden efter oß kommer/ skal finna then wäg rögd/ som wij nu orögd emottagit. Hwilket beswär som thet för oß/ så mycket större blifwer/ som wij ensamme äre/ och ungdommen mycken/ lärer kan skie twinga oß til ombyte och lisa/ tå iag hoppas Högw. Fadrens Gunst lärer oß intet fela/ om thet så wida med oß skulle komma/ twiflandes så mycket mindre ther på/ om Gud thenne wår allernädigſte Konung/ wårt Fädernesland til några åhr än i lifwet wil förunna/ thet wij troligen i wåra böner ibland annat ihogkomma.

Landet är ellieſt så kästbart/ som the någonsin thet beskrifwit/ med allehanda wälsignelse öfwerflödande/ hwar af Folket lefwer öfwermåttan wäl/ utan något twång och träle Arbete: Weta och af föga uthlagor; kalla sig bönder/ efter de sådant arbete bruka juſt som i Swerige/ men hålla sig i Kläder och annat som det hederligaſte Borgarefolck. Färskt hafwa the allehanda så ur Wattn/ som uhr skog/ wetande af ingen brist på någon ting som the andre Land här omkring/ the här ifrån som offtaſt behöfwa säd til bröd och dricka/ Gud låte them så lefwa nu här efter/ at the lika wäl signelse måge niuta. Ingen fatrig weta the af här ibland sig/ utan alla förföria sig sielfwa/ ty Landet står helt yppet/ och them til tienſt/ som macht har ther af något at bruka.

The wilde och wåre äro som ett folk/ mycket mehr förtrogne än med the Engelske/ som the ock på sit språk kalla theße Swenske sit

egit folk/ och wisa sig hel glade öfwer wår ankomst/ at the nu se at Swerige wara til/ Ther om the föga welat tro wåra tilförende/ efter the ingen sedt koma ther ifrån. The äro ock mycket benägne at höra Catechismum på sit språk tryckte/then wåre/ hwilka theras språk såsom sit egit kunna/ för them läsa/ så at en eller annan har talt wid förenemde Carl Springer, at lära den sina barn. Ho wet hwad then gode Guden wil uträtta/ wij och ther om bedie/ skole ey heller hafwa wårt omak ospardt/ när wij komma litet i roo och blifwa theras språk mächtige. The gå mäst nakna/ men många och helt klädde/ mächta höflige/ och til at af umgänge med wåra något lära/ mycket benägne/ samt hel tienstachtiga och hulde om the Swenske/ at om the skulle få höra något ondt skie them af någon/ gifwa the sig intet roo/ för än the hafwa thet tilkänna gifwit/ hielpa sedan til thet at hindra.

Om thet står til at giöra; hoppas iag Gögw: Fadren hielpa oß til några af the nytryckte böcker af Hans Kongl. May:t såsom särdeles 2. Kyrkio-Biblar/ när Gud thet Tryck har til ända wälsignadt/ ty the leto alla Biblarna uhr händren på oß at wij ingen til Kyrkian kunde få behålla/ samt af the andre böcker; Ty ifrån Engeland och höjt är altid tilfälle. Jag kan och icke utan undran berätta/ detta folket til beröm/ at tå här knapt 3. Swenska böcker funnitz/ hafwa the doch warit så bekymrade om sina barn/ at the huru the lånt then ena med then andra/ så kunna the alla tämmelig wäl läsa innan tij/ så at ingen bok af the Hans Kongl: May:t them benådat med/ ligger utan bruk: äro ochså delte/ efter som husen äro/ och the kunna nu läsa til/ så at then som nu bäst kunde sig af then eller then boken betiena/ then fick henne/ en annan en annor/ sålunda har hwar och en at fägna sig af Konungens skiänck/ som the och med glädie och tacksaielse weta at ihogkomma: Then store Gud beware Hans May:t med hela thet Kongl. Huset och wårt Fädernesland i frid och glädie; oß til fägnad/ som så wida afstides äro/ och dock aldrig afläta then stund wij lefwe/ at wara/ fast än ibland the ringaste af theß undersåtare och önskel: wälständz förebediare jemte den skyldighet som wij nu medan wij här äre/ Gudz Ord likmätigt böre lefwa uti etc.

Så-

TAB. IX.

D. Lindström del. in N. Svecia 1654.

Th. C. Holm sculp. Holmiæ A°. 1702.

Sådant med mera bekräftar jämwäl Mag. And. Rudman uti sine Bref/ särdeles i det som han har skrifwit til Professoren i Upsala Herr Iacob Arrhenius, dat. Pensylvania den 20. Octob. 1697. utaf hwilket för korthet skul man allenast detta följjande wil här tillägga.

Skieppet (som the reste på) gick in til Virginien, och der ifrån efter afgjorde beställningar til Maryland, hwareſt wij lemnade skieppet den 23. Junii, och foro upföre Bayen med en Slup up i Elk Revieret, der wij straxt funno Swenskt Folk/ som sig hierteligen öfwer wår ankomst fägnade; rychtet for genom hela Landet/ de kommo strax/ med Häſtar emot oß hela 30: milen ifrån/ och beledsagade oß längere up i Församblingen/ hwareſt sedan wij hade opwachtad Gouverneuren, Församblingarne ihopa kallat och för dem wåra Paß och Bref upläſit/ anträdde wij i Herrans namn wårt/ Embete/ jag wid den öfre Församblingen/ som nämnes efter Kyrkioplatzen Wikako, och Herr Erich Biörk den nedre wid Christina.

Kyrkiorna äro gambla och ſkröpliga/ hwarföre wij beflita oß om genom Gudz hielp nya at bygga/ den nedre blir på Christina/ den öfre på Wikako eller Paſſajong/ der Präſtegården eller Präſtelandet är/ 4. Engelſke mijl ifrån Philadelphia, en wacker Stad af Qweker upbygd. Folket är mycket ſtrödde och boo gleſt/ doch alla ut wed watnet/ ſå at ſomlige hafwa 16. mil til Kyrkian/ hwilket oachtande de lifwäl hwar Söndag komma til Gudz Hus ete. Och widare ſkrifwer han:

Theras Hus äro timbrade på Swenſkt maner/ reda och Qwinfolken maat efter Swenſkt maner och brygga godt Dricka; deß utan weta de giöra ätſkillige drycker af Äpplen och Perſikor/ hwilken förra de kalla Seider, mycket liuſlig at dricka/ är ock befindtlig warq hälſoſam.

Til wår Kyrkjas bygnad ſamſättia the ſig willja ſammanſkiuta 400. Pund Sterling förſt ſå länge: detta faller dem intet än då ſwårt/ utan alla gläddia ſig öfwer oß/ lika ſom de hade fått Änglar af Himmelen/ det de med många tårar och ord betygat hafwa och ännu betyga/ och wij dageligen ſe/ ſå at jag intet wet på hwad ort

i Wärlden en Präst skulie mer förnögd och älskad lefwa án áfwen här.

De Engelska fägna oß ock öfwermåttan wäl/ äro och åtskillige af dem som hålla sig til wåra Församblingar; Wij boo strödde i kring/ op och ner ibland Engelska och Qwäker/ doch behålla de språket så rent som det någonsin talas i Swerige/ weta intet af synnerlig Högfärd/ det de säija är säkert/ äre in alles til talet wid paß 1200. Siälar/ kunna tala Swenska/ Wilska som sit egit Moders måhl/ Engelska/ Holländska och somlige Fransöska/ merendels kunna the ock läsa i bok/ och nu står i Bygden en sådan läßning/ så at ens Hierta glädz och frögdas där öfwer/ de wetta besinna den Näd Gud dem giort/ mer án de som sådant aldrig saknat hafwa.

Hwad Gouvernamentet angår/ tacka wij Gud/ at wij hafwa det helt roligt och lindrigt under Gouverneuren William Markam, som är oß mycket bewägen/ ja så at han tycker illa wara om wij intet komma offta til honom/ och hafwer gifwit oß frij disposition uti Kyrkio disciplin. Uti Rätten äro åtskillige Swenske Rådmän/ dem de kalla Iadges; Många af wåra äro och satte til Officerare, Capiteiner; Constablar, Fändriker &c. Arbetet för oß är mycket/ wij äre ensamme/ Församlingarne widt kringströdde/ Ungdomen mycken och litet underwist/ Skolar bygges nu och Kyrkiorna lagas ock til etc.

Widare/ om theras Kyrkio-Bygnad/ huru the den begynt/ der med fortfarit/ och änteligen til ett önskeligt och wälsignat slut kommit/ berättar Herr Erich Biörk uti sit Bref/ skrifwit der ifrån til hans Erewyrdighet Herr Carl Wijström den 19. Nov. Anno 1700. med sådane Ord.

Sedan iag straxt efter mit genom Gudz Wälsignelse lyckel. anlåndande til denne aflägse Orth/ omsider fick Församblingen at komma öfwerens om en wiß och bättre Kyrkio-Platz/ án på Tranhocken war/ nembl. på Christina, så satte iag an i Herrans namn at begynna/ fast án med litet penningar (doch bad Gud intet tilräkna mig min dårskap/ men hielpa mig för sin Ähros förfrämjande skul/ det iag och intet twiflade om) slutande med Murmästare och Timmermän/ hwilke þunde mig och sig så/ at thet wärk iag elliest intet tänkte på 2 a 3. Ähr åt minstone få färdigt (måtte doch genom Gudz til-

tilhielp) utan hinder gå immerfort; iag aldeles såsom en nys inkommen owan wid all ting här å Orten / war något bekymrat hwad ändemåhl thet wille taga / doch som förr är sagt / på Gudz Godhet lät gå an / läggandes iag den första Hörnstenen / som är på östra ändan och norre Hörnet den 28. Maij, Anno 1698. warande Kyrkian til storleken innom murarna / längden 60. foot / och bredden 30. höghden 20. och sielfwa Muren af hårda Gråsten up til Fönstren 3 och en half foot tiock / men sedan allenast 2. foot.

Dörar äro der på fyra en stor på wästra ändan / och en af lika storlek på södra sidan: men 2. smärre på norre sidan / ther af then ena är lemnat til Sacerstugu dör: Fönster äre 2. på norre och 2. på södre sidan af lika storlek / men ett större på östre ändan / och ett litet öfwer wästra dören som swarar emot rundeln på det i östra ändan; hwilka alle äro i trä af Timmermännerne efter Kyrkio-Fönsters maner / utarbetade. Taket är hwälfft med Trä och öfwerdragit in uti med Kalk / men det ytterste taket är af Ceder-spån.

Alle bänkarna i Kyrkian äro af Furuträ på Stadz maner bygde med dörar före / men Choret rundt i kring / så wäl det närmsta til Altaret som det yttra skranket / är swarfwat af Wallnöteträ / såsom ock hela Prädikstolen af samma slags trä: Choret är til den ena Wäggen 15. foot men 20. den andra / 5. foot smalare på hwar sida än Kyrkian är bred til. Theß afdelning är en stor gång / goda 8. foot bred ifrån Choret til stora dören / sedan en twärgång ifrån södra til norra dören: emellan Choret och sielfwa bänkarna i första qwarteret är och til åtskildnad en liten gång och sedan 6. bänkar på hwardera sidan til den omtalte twärgången / hwilka 6. bänkar gå intet til Wäggen / utan en smal gång löper iust uppå hwardera sidan om Choret ifrån bägge dörarna / och äre långbänkar bygde ut med Muren ända upföre på Manfolkz sidan ifrån södra dören åt öster ändan / ther den öfwerste är för en Klåckare bänk / men ther ifrån en twärbänk hwarest ingången är i Choret för en Prästbänk: på andra sidan lika så från norre dören til Prädikstolen / och sedan från den ämnade Sacerstie dörr / der til hörnet en bänk ämnat för en Prästhustru; åter derifrån en lika twärbänk / och sålunda på både sidor om Choret; Men thet andra qwarteret bänkar nederom södre och

norr-

norre dörarna til den wästra dören lópa alla från stora gången til muren/ som äro 8. på hwar sida.

Til sielfwa inwigningen lät och Gud mig winna mit upsåt för det namn iag ämnade på Kyrkian/ neml. at hon åhret efter/ som war 1699. H: Trefaldighetz Söndag/ inwigdes af Mag. Rudman, med den Text. af Ps. 126. v. 3. **HErren hafwer giordt stor ting med oß/ theß äro wij glade.** Och kallad den Treenige Guden til ära för detta första Wärk **H: Trefaldighetz Kyrkia.** Mag. Rudman och iag woro klädde i hwita Mäße-sarkar/ så wäl efter wårt maner giorde som här kunde skie/ men Mäßhakar kunde wi intet komma til wäga med: Herr Auren prädikade sedan andra prädikan tå Herrans Nattward utdeltes/ hwilken Söndag föll i pungen wid paß 200. Dal. Koppm.tt; ty här war många hundra Personer af allehanda Religioner, them iag efter åt sedan med mat och dryck/ så mycket giórligt war spisade/ samt Grannarna i kring/ som åtskillige af dem togo hem med sig.

Wid denne tid på åhret/ war ännu ingen steen lagd til den andra Kyrkiã; ty ther war ett så långt wäsende innan the kunde koma öfwerens om sielfwa Platzen; foro alt så the samma Murmästare och Timmermän här ifrån tijt/ och begynte så lyckeligen/ at den Kyrkio-Bygnaden iñan åhretz omgång jämwäl blef färdig och inwigd af mig thetta åhr/ Dominica I. post Trinitatis den 2. Julii med den Text 2. Sam: 7. v. 29. **Så tag nu til och wälsigna tins Tienares Huus/ at thet blifwer ewigt för tig: Ty tu HErre HErre hafwer thet talat/ och med tin Wälsignelse skal tins Tienares Hus wälsignat warda til ewig tid.** Ther til så wida skie kunde lämpad/ och är nämd GLORIA, på Swenska **Gudz Åhros Huus**/ som skedde lika så i en stor och förnäm Försambling/ af the Engelske och andra ifrån Philadelphia; för hwilkas skul iag ock giorde en ἀνακεφαλαίωσιν på Engelska/ at the måtte kortel. höra summan af mit tahl.

Thenna Kyrkia är af samma storlek/ allenast hörnen afskurne på östra ändan/ och en twärmur påbegynt/ på den wästra ändan/ som

som dock til en tid blifwer stående ofullbordat/ til man får se på hwad sätt Gud behagar med Klockor oß wälsigna: denne Kyrkia har allenast sten til sin Grund/ dock intet ändå så god som thenne här nedre är hel och hållen bygd af/ och sedan med tegel hel wacker och prydesam / med hwart annat glaserat tegel bygd; hwilka Kyrkiobygningar komma oß hwardera at stå i Swensk räkning wid paß tiugutusend Dal. Kopparm:t och något mehr / hwar af iag ännu står i 5000. Dahlers skuld / och min Medbroder och något så bort åth/ ey hafwande någorstädes at ljta om hielp/ utan hwartera Församlingen måtte sökia huru at krasla sig igenom som the kunna etc.

Så hafwa wij (för hwilket then store Guden ware här / och ehwart det spöries ewinnerlig ärat) förmodeligen gåt igenom the största beswär/ och fuller fått wakra Kyrkior färdige/ sådane som än någonsin här äro bygde / i synnerhet thenna på Christina, til sin storhet / så at sielfwa the Engelska / som nu doch hafwa regementet / och äro tusendtals mot oß / jemte ock i rikedom / måtte undra der öfwer och skatta oß sälle / som och nu nyligen twenne Gouverneurer med sit följe kummo wid annat tillfälle at see wåra Kyrkior / en ifrån Virginien Francis Nicholson wid namn wår store gynnare / och then andra wid namn Blackstone Gouverneur i Mariland måtte ock tillstå; men oß fattas nu åtskillig prydnad / the wij här i Landet intet kunna hafwa; såsom et par klockor hwartera / hwar sin Altar-Tafla / wackra Kalkar och Patener samt Ljus-Cronor / kostelige rum hafwa wij ock för et litet Positiv eller Argwärk och mer slikt. Sådant ther åtskilligt som nämt är / behöfwa wij ännu / det skulle wara en särdeles Gudz skickelse / om the som mächtige äro / som finge höra af sådant/ blefwe rörde / at wåga något på oß för Gudz åhra skull / wåra Kyrkior till rikedom och prydnadt / lemnande sine egne namn där på sig til åminnelse / jämpte kyrkians namn / hwilke bägge allaredan äre nämnde/ til hwilka det skänckтes: hoo wet huru Gud må röra någons Sinne mehr/ som älska Beröm för Gudz Åhro/ och see then gierna förfrämjas; Emedlertid äro wj ganska wäl tilfredz med then wälsignelse oß af then gode Guden är beskärd/ Gud afwände det Krig som wj höra at uptändas/ om icke redan uptändt är emot Swerige! så hoppas wij med tjden hafwa åtskilligt hugneligit ther ifrån/

i synnerhet Böcker/ at förwänta. Jag har ock omsider fåt en Skola til gångz igenom en skickelig Person / som och tilljka föreståår Klåckare tiensten / tå iag tilförene måtte wara så det ena som det andra/ men än intet fåt något på så stadig fot som iag wil / i medler tjd måtte i thet/ som annat/ giöra som man kan etc.

Nu få wij alt mehr och mehr skiöta Församlingarna som thet och hår en stor omsorg fordras/ som iag nu icke allenast/ och min Medbroder giör Församlingen en så fullkomlig Gudztienst som i Swerige/ ther merendels twå Präster finnes wid hwar Församling/ med Catech: förhör efter åt med hela Församlingen/ först å Manfolks och sedan å Qwinfolks sidan/ alt i ordning uthföre; fordras ock besked för den andra prädikan/ tå större delen af Församlingen kommer fram i Ehoret/ ther iag åter och fram frågar det samma och samma/ til deß det någorlunda fasnar/ anwändandes ytterligare större delen af Wekan at fara i kring Församlingen Huus ifrån Huus åhret om / så mycket giörligit kan skie och som iag wet the behöfwa mig til/ at sålunda mehr och mehr fortsättia Gudz åhra ibland them/ etc.

II. Capitel.

Om the Swenska Präst-män som först planterat Gudz Församling uti America och Nya Swerige.

Utterst och til sluth / om deße Swenska uti America, i hogkommes ock billigt med några Ord/ the Präster som först der sammastädes prädikat och planterat Christi Församling; Hwad fördenskul dem widkommer/ så hafwer man ännu intet funnit någon underrättelse om flere än deße fölliande.

1. Hafwer warit en wid namn / Reorus Torkillus, Ostrogothus, om hwilken Mag. Campanius således anteknat hafwer: Dominus Reorus Torkillus Ostrogotus är född

född hjt til Wärlden uti Fäßbärg och Myndala By etc. Han gick i Skolan uti Nyköös/ der han war i 5. åhr/ kom sedan til Lindköping/ hwareſt han giorde ſin bäſta progreſs i 10. åhr/ kom ſå til Skara/ der han war i 3. och ett fierdedels åhr/ och ſedan Superintendentia wart uti Götheborg vocerade M. And. Printz honom förſt at blifwa Collega der i Skolan/ och ſedan til ſin Cappellan, det han berömligen i 5 åhr föreſtod: kom omſider till Virginien, hwareſt han war på fierde åhret/ och bekom der en Huſtru/ med hwilken han aflade ett Barn. Den 23 Febr: blef han ſiuk uti Chriſtinæ Skantz/ affomnade den 7 Septemb. ætatis 35. och begrofz 9 Dito ſamma Åhr 1643.

2. Johannes Campanius Holmenſis, hwilken är född hijt till Wärlden Åhr 1601 den 15 Aug. här i Stockholm/ hans Fader war Ionas Petri, Klockare wid S. Claræ Förſamling här ſammaſtädes. Sedan han gått igenom ſina Stycken wid Skolan och Gymnaſium häfwer han Studerat wid Kongl. Academien i Upſala/ hwareſt han ock Åhr 1633. den 19. Julii ordinerades til Präſt/ af då warande Erkiebiſkop Doct. Joh. Lenæo. Följjande åhret den 23. Martii, blef han antagen at följja the Swenſke då Fullmächtige Legater til Ryßland/ ſom wore Hög- Wälborne Herrar Philip Scheding, Henrich Flemming, Erich Gyllenſtierna och A. Bureus &c. Efter ſin hemkomſt der ifrån/ war han förſt Skolemäſtare i Norrtälje och ſedan Präſt och Præceptor på Stockholms Barnhuus. Anno 1635. den 26. Sept. diſputerade han pro gradu uti Upſala/ De Natura. Anno 1642. den 8. Febr. gick han under Promotion och unfick gradum Magiſterj Philoſophiæ, då warande Promotor Mag. Laurentius Förnelius

nelius Poëseos Professor. Samma åhret den 3. Febr wardt han af höga Öfwerheten kallat / til at följja Gouverneurn Joh: Printz til America, och förestå de Swenska Församlingarne der sammastädes/ hwarest han war i 6. åhr. Efter sin hemkomst der ifrån/ wart han först Predikant wid Kongl. Ammiralitet, och sedan förordnad til Pastor wid Frösthultz och Herenwijs Församlingar i Upland/ hwarest han D. Lutheri Catechismum med mera uppå det American-Virginiske Språket/ som han i America begynt/ fulkomnat och renskrifwit hafwer; der han ock efter en 33 åhrs tijd Gudel. och förnöyel. lefnad/ 1683. den 17. Sept. på sit 82 ålders åhr i Herranom affomnade/ och wart uti bem:te Frösthultz Kyrkia följiande åhret den 7. Febr. Hederligen begrafwen / som hans Monument och grafften i Hög-Choret der sammastädes utwisar.

3. Laurentius Caroli Lokenius, om hwilken man intet mera har kunnat finna / än allenast at han är kommen til Virginien uti Gouverneuren Herr Iohan Printz tjd/ och hafwer warit the Swenskas Prädikant och Siälesörjare in til åhr 1688. då ock han omsider är i Herranom affomnader.

4. Skal ock der hafwa warit en Predikant uti Gouverneurn Ioh. Printz tjd/ wid namn Israel Holgii, hwilken efter sin hemkomst der ifrån / skal blefwit Kyrkioherde uti Wäster-Götland i Oo Sokn.

Förutan deße skola ock twenne Swenska Präster man rest til Virginien uti Gouver. Ioh. Risings tjd ; men intet längre der warit/ än allenast et åhr och 10. Månader / emedan Landet då af the Holländska blef borttagit: den ena skal warit wid namn/ Herr Päder = = = och den andra

andra Herr Mathias = = = / hwilka sedan efter deras hemkomst der ifrån / skola blifwit Kyrkioherdar / den förra uti Småland / och den senare i Helsingland.

Sidst hafwa the ock haft en Tysk Präst Mag. IACOBUS FABRITIUS wid namn / hwilken hafwer predikat på det Tyska Språket och uthdelat H: Sacramenterna hos dem öfwer 16. Åhrs tijd: och fast än han förmedelst sin höga ålder mist sin Syn / hafwer han likwäl hållit Gudztienſten wid macht uti den ena Församlingen; Men i den andra hafwa the behulpit sig med en Swensk man född här i Stockholm / Carl Christopher Springer wid namn / hwilken der förrättat Gudz-tienſten med Psalmer och Böner / och med Läsande utaf Prädikningar uti en Swensk Postilla / som the uti sit ofwannämde Bref jämwäl berätta.

Then

Then Tredie Boken/

I. Capitel.

Om the Americaners Härkomst och Språk/wid Virginien och Nya Swerige.

SAsom man här til hafwer korteligen beskådat Virginien och der wid gränsande Orter/ til sielfwa Landets beskaffenhet/ och huru det af the Europeer är besökt och bebygdt wordet; altså föllj r ock nu om deß infödde Inwånare the American- eller Indianer, och alraförst om theras Härkomst och Språk/ något at förmåla.

Hwad för meningar hos de Lärda finnes om the Americaners uhrsprung i gemeen/ det är redan något rört om uti den 1. Boken/ 3. Cap. af denne Tractaten; derföre wil man ock här tilse/ hwad som om deßes härkomst berätttas. Går man til dem sielfwa/ så finnes fuller så wäl hos deße/ som andra Americaniske Nationer, åtskillige traditioner om deras uhrspräng/ men synes hel narr- och fabelachtige; utaf hwilka man för korthet skul allenast wil

wil här en nämna/ som Herr Lud. Hennepin ibland andre uti sin beskrifning om America införer: The förtälla (säger han) at en Qwinna är ifrån Himmelen nederkommen/ hwilken en lång tijd hafwer swäfwat hjt och djt i Luften/ men intet funnit någon Plaß/ hwar på hon kunde sig nedersätta: här öfwer hafwa Fiskarna uti hafwet dragit medlidande/ och hållit fördenskul råd sin emillan hwilken dera af dem skulle taga henne til sig; hwar til sig Skildpaddan anbudit/ och derföre sin rygg uthur watnet uphögt/ hwaruppå sig Qwinnan nederlåtit/ och sin Boning på den samma utwalt: Sedan hafwer sig altjd skum och orenlighet af Hafwet/ lagt sig omkring denne Skildpaddan/ hwar utaf så småningen är Land blefwit/ och omsider hela det stora Landet/ som nu kallas America. Men efter det föll denne Qwinnan alt för långsamt wara allena/ at hon hade ingen/ til at fördrifwa tiden med/ och hon änteligen för ledsamhet skul insomnade/ är en Anda af Himmelen nederkommen/ hwilken nalkat sig oförmärkt til henne/ och med henne twenne Söner aflat/ som sedan af deß Lif utkomne äro. Deße twänne Barn/ kunde sedan aldrig med hwar annan förlijkas/ efter den ena war en bättre Jägare än den andra: Och som the dageligen hade Oenighet sin emillan/ kom omsider så widt/ at den ena/ kunde den andra icke mera lida/ aldenstund den ena war utaf en wild/ egensinnig och jordisksinnat art/ dragandes et oförsonligt haat til sin Broder/ som war utaf en hel fruentlig och sachtmodig natur; nödgades fördenskul at söndra sig ifrån honom och begifwa

wa sig tilbaka åt Himmelen igen/ och der sin oskyldighet tilkenna gifwit/ låtandes öfwer sin Broders olyksalige Hufwud dunder höras. En tjd der efter/ år åter den samma Andan til denne Qwinnan nederkommen/ och med henne en Dotter aflat/ utaf hwilken detta mycкna folket som nu denne stora delen af Werlden besitter/ härkommit är.

Så fabelachtigt som nu detta synes wara (skrifwer bemelte Autor) så blänker dock en liten sanhetz gnista der utinnan: i det at denne Qwinnans Sönn och de twenne Söners Börd/ synes peka uppå Adams Sömn/ under hwilken Gud tog et Refben utur hans sida/ och der af giorde Eva: deße Bröders oenighet/ förlikar sig ock icke oäfwen med det oförsonliga haat som war emillan Cain och Abel: den enas tilbaka gång til Himmelen/ ställer oß Abels död före/ och det dunder som lät sig höra af Himmelen/ synes nogsamt syfta på den förbannelse/ som Gud har låtit komma öfwer den obarmhärtige Broder-Mördaren.

Sådant och flere slike sällsamme och orimlige Sagor/ finnes hos the Barbarer sielfwa/ om theras härkomst; hwar utaf såsom man intet något wist kan utleta/ lemnar man fördenskul dem/ och går til de Christne som der warit och med dem omgåtz/ och ser hwad theras mening der om wara månde. Förenemde Lud. Hennepin är i den meningen/ at the skola wara af Judarna härkomne/ och det för deße orsaker/ efter de uti åtskillige ting med dem komma öfwerens; Såsom the bygga sina Hyddor som Judarna bygde sina Tiäll/ the smörja sig med Olljo/ the gifwa noga acht på Drömmar/ the begråta si-

na

na Döda med mycken weklagan; Qwinfolken förja ock sine närmaste Slächt et helt åhr/ på hwilken tjd the och hålla sig ifrån Dans och Gästebud/ dragandes en särdeles flöja uppå sina Hufwuden; der til med plägar gemenligen den dödas Fader eller Broder/ denefterlärne Enkian försörja: Så synes ock som Gudz förbannelse öfwer dem wore fallen / äfwen som öfwer Judarna/ emedan the äre helt wilde och ensinnige/ och hafwa inga beständige eller wiße Boningar ꝛc.

Detta samma bekräftar jämwäl Gouverneurn Sir William Penn uti sin Relation om Pensylvania eller Nya Swerige/ som han öfwersändt der ifrån til Engeland den 16. Aug. 1683. med deße Ord: Hwad theras (deße Indianers nemligen) uhrsprung anbelangar/ så är jag fast i den meningen/ at the måtte wara af Judisk Härkomst utspridde/ nemligen utaf de tjo Slächter/ och det faller af följande orsaker: för det förſta skulle the draga i ett Land/ som hwarken bebygdt eller bekant 4. Esdræ
wore/ hwilket man intet wäl om Asia, Africa och Europa säija kan: och hafwer den som en så omedelbar dom öfwer dem beslutit hade/ hwar och en kunnat utan swårhet öfwerfarten förskaffa; Såsom ock dem sielfwa/ ey heller så omöjeligt warit/ ifrån östra Gränsorna uti Asien, in til wästra delen uti America, sig wägen bana. Der näst så finner iag dem uti gestalt och mjner/ wara them mycket lika/ i synnerhet/ när man anser theras Barn/ så äro the af en sådan lefwande likhet/ at man wäl kunde tänka/ det man wore uti Londen och Dukesplace eller Berijstreet; Ja/ det som mera är/ the komma ock uti

åtskillige ting öfwerens: the räkna efter sina månader/ the offra sin förstling: the fira en slags Löfhyddofäst; the bygga sina Altare på 12. stenar; til at förtiga theras sorg/ som et helt åhr warar/ förutan allehanda förordningar och Bruk/ angående deras Qwinfolk/ och många andra ting/ som iag mig nu i hastighet icke så kan erhindra.

Der til med kommer ock deße Barbarers Språk öfwerens med Judarnas/ så at det jämwäl synes stadfästa/ at the måtte wara af Judisk Härkomst och afkomme; hwilket så wäl förbemelte Sir William Penn, som särdeles Mag. Ioh. Campanius uti sin tjd/ wid Åhr 1646 observerat och antecknat hafwer; förmälandes Sir W. Penn, om det samma således: Theras Språk är mycket högt/ men dock kort fattat Språk/ äfwen som det Hebräiska/ och mycket fullt och rikt uti uttydningen och bemärkelsen/ intet annorledes än såsom abbreviaturen uti skrifwandet wara plägar/ ty ett ord brukas understundom för trj andra/ och måste det öfriga utaf deß förstånd/ som det samma hörer/ upfylt warda. Ellieſt är det mycket ofulkomligt uti sina temporibus, har ock stor mangel in Modis, Participiis, Adverbiis, Conjunctionibus & Interjectionibus. Ty hafwer jag mig angelägit wara låtit/ detta grundeligen at förstå/ på det at mig wid förefallande tilfälle en rätt uttålkare der uti eyfela måtte: Och kan jag wäl säja/ at jag intet wet något Språk uti Europa, som i orden och talet större angenämhet och högher hafwer/ än äfwen detta/ så wäl uti sielfwa utspråket/ som anbelangande deß eftertryck; Säsom til exempel/ Octorockon, Rancocas, Orieton, Schakamazon, Poquesin, hwilka alla äre namn af wißa plaßar/

och hafwa något sårdeles högdt i sig at bemärka: Widare hwad för angenämhet sielfwa orden hafwa uti sig / så heter Anna så mycket som Moder / Issimus en Broder / Netap en god Wän / usque oret mycket godt / Pone Bröd / merle åta / matta intet / hatta hafwa / paijo komma; Sepassen, Passejon, äro namn utaf wisse orter; Tamane, Secane, Menanse, Secatereus äre wisse Personers namn. När någon hos dem eft er någon ting frågar / som the intet hafwa / plåga the gifwa til swars / matta ne hotta, hwilket om man wil ord ifrån ord på Swenska öfwersättia / så lyder det så mycket som intet har iag det / i stellet man skulle säya / iag har det intet. Men widare / huru detta Språket kommer öfwerens / och hwad för gemenskap det hafwer med det Hebräiska / wisar Mag. Ioh Campanius på följjande sätt :

TIRUE i. e. ropa / est vox derivata ab Hebræa תְּרוּעָה Teruah h. e. Clangor, fractus Sonus, Num. 10. 5. Vociferatio 1. Sam. 4. 5. ett rop eller ropande.

TZACKAN blåst / derivatur ab Hebræo Tzaak, צָעַק hoc e. clamavit, inclamavit, exclamavit, vociferatus est, צַעֲקָה Tzaakak, h. e. Clamorem ejus, Exod; 22. 23.

NISCHETI, then som intet hafwer / utan begärer alt af andra / i. e. Mendicus, â Radice Schaal שָׁאַל hoc est rogavit, petiit, expetiit, mendicavit. Nischeal נִשְׁאַל h. e. Exorari, precibus obtinere. Nischeol Nischeal, נִשְׁאוֹל נִשְׁאַל h. e. expetendo expetivit,

petivit, obnixe petiit. NISCHEALTI, נִשְׁאַלְתִּי h. e. precibus obtinui.

CHARACHITTE, insignis nequam, â radice vocis קָרְקַר h. e. destruet, Num. 24. 17.

NOOK, i. e. Pater, ex Hebræo נוּף stillavit, perstillavit, de liquidis: suffivit, suffumigavit, de aridis, Præt: נָפְתִּי perstillavit, Prov: 7: 17. Cubile meum Myrrhà &c. Pih. נוֹפֵף agitavit &c. נוב progerminare, fructū proferre, sive producere. Futur. יָנוּב abundet vel abundè proveniat, Psal. 62. 11.

HANNA, h. e. Mater, ab Hebr. חָנָה meditari; & â mente ad os translatum, effari, eloqui: mussitare: gemere: quæ proprietas parentum & aliorum; ad huc tamen magis & proximius Matris, siquidem ipsi, intima sit cura de jnfantulo, cujus & correlati respectu, talis nuncupatur: nimirum quo Mater indigitetur.

ANNA, idem, ex Hebreo אָנָּה quæsò, obsecrò, Psal. 116. 4. אָנָּא Psal. 118. 25. vide amplius in אָנ & נָא quia genuina sobolis genetrix, intimè precatur de prolis salute. Vel à radice חָנַן CHANAN misereri, quippe matrum id vel maxime proprium est natorum suorum misereri.

IONAKKAN h. e. Mamma & mammæ papilla, sive ubera matris, ex Hebr. יָנַק Suxit. יוֹנֵק sugentem,

gentem, lactentem cum viro cano, Deut. 32. 25. futurum אִינָק sugam, Job. 3.12. Hiph. הֵינִיק lactare, Præt: הֵינִיקָה lactavit, Gen: 21. 7. Partic: fœm: loco nominis, מֵינֶקֶת Nutrix, Gen: 35. 8. יוֹנֶקֶת f: ramus tener, sic dictus, quod succum arboris exsugit, Aff: יוֹנַקְתּוֹ tener ramus ejus, Joh. 8.16 plura cum Aff: יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו ibunt teneri rami ejus, Hos: 14.7. i.e. propagabunt vel diffundent se יִנְקוֹת f: p: idem Aff: יְנִיקוֹתָיו רֹאשׁ summitatem tenerorum ramorum ejus, Ezec: 7. 14.

SACCAN, h.e. Ventus, ex Hebræo סָכָה profuit: est autem magis Chaldaicum, quam Hebraicum, unde ad diversa significata traducitur, futur. יִסְכֶּה prodest, Job: 15. 3.

SKACKAN, procella, ab Hebr: שָׁקַע Submergi, in profundum deprimi.

NATAVIRSI, h. e exire, egredi ad feras captandas, ex Hebræo נָטָה inclinavit, extendit se, declinavit, Præterit: נָטִיתָ extendit, Exod: 15. 12. רַגְלַי נָטוּ declinaverant pedes mei, Psal: 73.2. &c. Niph. Præt. נִטּוּ extenduntur vel extendunt se, Num: 24. 6. futurum יִנָּטֶה extenduntur, Zach: 1: 16. יִנְטוּ inclinavit se, Jer: 6.4. item, נָגַשׁ Secessit, appropinquavit נָגַח feriit, petiit, impetiit Cornibus.

CACKWN, Tibialia, ex Hebr. כָּהָה Caligavit. proprie

propriè eſt contrahi, ſtringi, ut fit humore exhauſto, rugari, rugas contrahere, caligare, tenebreſcere, obſcurari, Præt; כֵּהֲתָה caligavit Deut: 34: 7.

SIPPACH, Calcei, Calceamenta, Hebr. סָפַח adhærere fecit, adhibuit, Pih: סִפַּח admovit.

CHARACHITTE, Nequam, ex Hebr. חָרַק frenduit, Striduit, Præt: חָרַק עָלַי בִּשְׁנָיו frendit contra me dentibus ſuis, Job: 16. 9. 10. חָרַר exarſit, exuſtus, adustus, uſtulatus fuit, Præt: &c. חֳרִי חַר m. aduſtio, inflamatio, febris ardens, Deut: 28.22.

BACHANTA, Verberare· etiam pro ictu & percutiendi actu intelligitur, ut percuſſio, item repercuſſio, reverberatio, &c. Simul & paſſivè ſubinfertur; plagas ab aliqvo ſuſtinere, cujus ideam repræſentat: reverberatio, ex Heb. בָּכָה flevit, deflevit, בֶּכֶה m: fletus, Esr: 10. 1. בְּכִי m: idem, Jer. 9: 10: בָּכוּת f: idem Gen: 35. 8. בְּכִית f: idem; Aff: בְּכִיתוֹ fletus ejus, Gen: 50. 4.

SAKHANG MOCHIJRICK, Turbo Domini, turbines, tempeſtas magna, ex Hebr. שַׁעַר סַעַר m: turbo, procella, tempeſtas. גָּדוֹל סָעַר tempeſtas magna Jon. 1. 4. סָעַר procelloſum eſſe, procellis agitari procelloſè, turbulenter agere.

CHISSOG, Sol, Luna, Nubes: ex Hebr. חָסַן Chald. fortis, robuſtus fuit, ſicut Sol in operando.

do. In Aph. אַחְסֵן apprehendit, possedit, Præt. אֲחָסְנוּ possiderunt Dan: 7: 22. fut: וְיֶחְסְנוּ & possidebunt v. 18. חֲסָנָא chal: robur, potentia, 2: 37. Aff: חַסְנִי roborare, 4: 27. חֵסֶן m. robustus, Psal. 89: 9. &c. Item Hebr. כָּסַם numeravit, computavit, in Summam redegit, Exod. 12: 4. כֶּסֶא כִּסֵּא m. feria stativa, tempus statum, quod in numeratum Anni diem sempei recurrit, Prover: 7: 20. Psal: 81: 8. Rabini vocant מוֹעֵד קָבוּעַ solennitatem fixam. Novilunium â כָּסָה tegere, &c. quod tunc Luna Sole tegitur

CUUN, Nix, ex Hebr. כּוּן aptavit, disposuit, direxit, paravit, constituit. Pluvia in tempore pluviarum, est Signum charitatis Dei, ac benedictionis Divinæ; Sicut ergò pluvia disponit terram, redditqne eam fœcundam & fructuosam, ut nimirum optato sit fructifera: ita quoque Nix, quippe quæ eandem servat naturam, respectu præparationis, secundum potentiam terræ sive materiæ substratæ. Niph: נָכוֹן aptari, parari, statui, constitui, firmari, confirmari; rectum firmum, stabile esse: Præt: נָכוֹנוּ parata sunt, Prov. 19: 29. Particip: נָכוֹן certum, statum, firmum.

SCHATA, Herba fumosa, quæ communiter in hujus Sæculi senectâ, apud omnes Nationes

nes invaluit, ex Hebræo שָׁתָה bibit, ebibit, combibit Tab: (quod hic loci intelligendum) compotavit &c. Præter: וּמַיִם לֹא שָׁתָה & aquam non bibit, Exod. cap. 34. v. 28. שָׁתִיתִי bibi 1. Sam. 1: 15. Infin. וְשָׁפוּ & bibendum, Exod. 32. 6. &c.

Et ſic conſequenter cum reliquis: hæccæ autem ratione inſtituti, pro præſenti, ſufficiant; qui plura deſiderat, indaget in quantum libuerit.

2. Capitel.

Om the Americaners Art och Beſkaffenhet wid Virginien och Nya Swerige.

SWad nu widare theße Americaners beſkaffenhet widkommer; ſå äre the til wårten och ſkapnaden gemenligen något långa/ ſtarka/ wiga och wål proportionerade: the hafwa breda Anſichten/ ſina ſwarta Ögon/ ſlåta Näſor/ ſtora Läppar/ korta och breda Tänder/doch mycket hwita/intet Skägg/men ſwart ſträft Hår/ af hwilket gemene Man bruka helt ſtackot/ ſom ſtår ända up i Hufwudet; men theras Sackheman eller Konung ſamt the förnämſta/ långt och uti Lockar i-hopwridit/ doch ſåledes at the intet hafwa mera än ſom en/ men Konungen twänne Läckar/ hängandes en på hwardera ſidan om Hufwudet. Til färgen äro the icke aldeles ſwarta/ utan brun-eller golachtige/ hwilket ſig der af förorſakas/ at the intet bruka några Kläder/ utan gå måſt nakna: der til med gnida the ſig ſom oftaſt öfwer

med

med Biörnfet och et slags swarta som der finnes uti Siö-stranden/ på det theras Kroppar måtte så mycket bättre kunna dura emot Solenes hetta. Qwinfolk hafwa the ock temmelig wackra/ med runde Ansichten/ höge bröst och rätt fina och fyllige til sine Kroppar.

Ellieſt hafwa deſſe Americaner et skarpsinnigt och klogt förstånd efter sin art; ty oansedt det är förmörkat uti Andeliga Saker och andre subtile Wetenskaper/ så äre the doch mycket behändige och spitzfundige uti Handel och Wandel/ och til at lära det som the se the Christne bruka/ och dem kan tiena til någon nytta: ja/ så behändige at när the kummo til at besöka the Swenska/ och the då hade något för händer at giöra/ kunde the så behändigt stiela Konsten af dem/ medan the sutto och talades wid/ at the Swenske intet det ringesta märkte/ förän the hade warit annorstädes och tilbyt sig sådane instrumenter och wärktyg som the samme Swenske der til brukade/ och giorde det sedan strax efter/ och ibland mycket nättare än the Europeer brukade sådant at giöra.

Emot främmande wisa the sig wanlige och uprichtige i omgånge om ock de them sådant igen bemöta/ men emot andra nog arge och skalkachtige; som til exempel/ Fran: Dan. Pastorius förtäller uti et sit bref/ skrifwit ifrån Pensylvania 1684. och i deß Beskrifning infört finnes; At när han först war kommen der i Landet/ hafwer en American lofwat för wist prjs willia skaffa honom en Kalikon tilhanda/ men i det stället är han kommen dragandes med en Örn/ och wille aldeles bem:te Pastorium inbilla at det skulle wara en Kalkon: När han nu förstälte American, hwad för åtskilnad det war emillan en Kalkon och en Örn/ och han der utaf märkte at denne Fogel war honom

bekant/ hafwer han wändt sig om och sagt til en der brede wid stå ende Swensk/ iag har intet kunnat tänkt at denne nyligen ankomne Hög-Tysken/ redan skulle känna Foglarna här uti landet.

De som ellies weta rätt med theße Barbarer at umgå/ at the icke blifwa förtörnade/ så är det et troget och godhiertat folck/ såsom ock behiertade at gå i döden för sine goda Wänner/ som the sin wänskap och trohet tilsagt hafwa; Hwilket de ock nogsamt emot the Swenska hafwa låtit påskina/ när the af Holländarne 1655. med Fientelighet oförmodeligen i Nya Swerige blefwo anfalne: i det de icke allenast them Swenskom der om förut warnade/ utan ock wid sielfwa anfallandet/ hafwa de församlat sig och farit (fast än the Swenske owetterligt) til theras Stad/ at hämnas på theras wägnar/ giörandes der stor skada/ och Qwinfolken som de til fånga bekommo/ hafwa de wåldtagit; så at der the Holländska icke så snart kommit i gewär emot dem/ och sökt at ställa the Swenska til fridz igen/ hafwa de them alle samteligen öfwerrumplat och theras Stad och Boningar i grund förstört/ som Ingen P. Lindström idenwäl bewitnar. Emot sina wänner äro the ock mycket frikostige/ at the intet hafwa så kärt/ som the icke kunna meddela en god Wän med sig: the hafwa icke mycket til bästa/ behöfwa ey heller mycket/ likwäl äro the altijd lustige och glade/ sörjandes intet för Morgon dagen eller sitt uppehälle/ emedan theras jagt/ fiskerij och foglefånge/ står them altid som en frij taffel öpen; Men förundra sig fast mera öfwer the Christna/ at the se them så mycken omsorg och möda anwända för denne timmeliga födan/ och bygga sig sådane starke och faste boningar som the dem där/ til ewig tjd besitja skulle.

Sin

Sin emillan äro the jämwäl mycket förtrogne och wänlige / lidandes intet at någon främmande skal tilfoga den ringesta af dem någon skada; men emot sina Fiender äre the nog grymma/ som bättre fram skal wisas: theras enighet sin emillan kan ock nogsamt skönias af detta som sig tildrog medan min Sal. Fader och Farfader der sammastädes woro; Då har det en gång händt/ at the Swenska begärade at bekomma en Mans- och Qwins-Person af theras Nation, at föra til Swerige och wisa dem sin Öfwerhet; hwilket the Indianer i förstone intet wille efterlåta/ men efter the Swenska sådant trägit af them begärade/ höllo the råd sin emillan der om/ och kummo så öfwerens/ at the änteligen wille them det samma efterlåta; doch med sådana wilkor / at the måste skaffa dem tjt igen/ lefwandes och friska som the woro / när the dem emottogo / annars skulle the slå ihiäl them allesamman/ hwilket Contract the Swenska intet wille med them ingå / utan låta dem häller med sina fara; som min Sal. Fader Mr. Johan C: Holm i lifstjden ibland mycket annat mig berättade.

Widare så finnes ock denne Americaniske Nation wara en ibland the skickeligaste uti America, och särdeles til den Christna religion benägen; hwilket så wäl Mag. Joh. Campanius uti sit Förtal til den uppå theras Språk öfwersatte Catechismum som Mag. And: Rudman och Herr Erik Biörk uti sine Bref / der ifrån skrefne / samt Franc. Dan. Pastorius i sin beskrifning om denne Provincien nogsamt bewitna. Uti seder och bruk hafwa the sig ock nu i åtskillige ting förandrat/ fram för i förstone när the Swenska kummo tjt; men beklagl är det som Sir William Penn och andre berätta / at the utaf the Christne skola många laster och odygder lärt / hwilka sig ock särdeles förorsaka af

the starka drycker som de sig utaf the Christne tilhandla/ dem the tilförene aldrig hafwa wetat af/ utan låtit sig med godt och friskt Watn wäl ätnöja.

3. Capitel.

Om the Americaners Klädebonad.

BElangande deße Americaners Klädebonad/ så bruka the inga andra Kläder/ utan allenast fyrkantige skiörten af åtskillige slags skinn giorde. När the hafwa något at giöra med the Christne pläga the ock hafwa fyrkantige kläden/ blå eller röda/ som the kasta omkring sig/ ellest gå the hel nakna och med blotta hufwuden; undantagandes om winteren/ swepa the wilde diurs hudar och fällar om sig/ wändandes det ludna in åt kroppen/ när det är kalt/ men uth när där är blidt wäder: På benen och fötterna hafwa the ock då sockor och skor af Hiortehud giorde/ intet mycket olike som Tartare eller Lappar bruka.

Sina skörten pläga the på åtskilligt maner Zira och mäla/ i linier och rutwijs med röd/ blå och gål färga: på samma sätt utpryda the ock sine Kroppar såsom armar/ lår och ben (besynnerligen Qwinfolken) med strek och linier som ormar/ af åtskillig slags färg/ samt swarta fläckar här och där ibland.

När the skola wara granna/ hafwa the på halsen och armarna några slag omkring med Zeband, hwilka äre theras penningar och på tråd uptrådde lika som andra pärlor: Manfolken pläga ock hänga på halsen så många Tume-Knogar som the af sine Fiender dräpit hafwa/ til

at

at der med utwisa sin manhaftighet och tapperhet. Uti öronen hafwa the Meßings- eller Ten-ringar samt små penninge knipper hångande/ och i handen en famn lång Tobakspipa/ af trå som strufwas ihop med leder/ at stödia sig wid. The förnämsta bepryda sina Hufwuden med fiädrar och brokota ormskinn/ hafwandes iämwäl på sig nästan såsom axelgehäng af skinn giorde/ med fiedrär/ Zeband eller annat sljkt efter theras art och maner utpryde. Theras Sackeman eller Öfwerstar och några af de förnämsta hafwa ock på sidstone begynt at tilhandla sig utaf the Christne knäside Skiortor/ hwilka de låto sitta på kroppen otwättade/ så länge det war en slippa qwar: samt knäside räckar af Frjs/ den ena sidan på bröstet och ryggen röd/ den andra gul eller blå/ tyckandes de alt för mycket wäl om sådane granne Kläder.

4. Capitel.

Om the Americaners Math och Dryck/ och huru the den samma tilreda.

Hwad theras Math och Dryck widkommer/ så är skogen/ Marken och Floderna theras Spis-Camrar; ty de äta allehanda slags Diur/ Foglar/ Fiskar och Fruchter/ som der på Orten finnes/ ja/ nästan alt det som lefwer på Jordenne: Diuren och Foglarna skiuta the med Pjl och Boga/ Fiskarna fånga the på samma sätt/ ty när Watnet är högt/ gå Fiskarna up i de små Kjlar som löpa ifrån Revieret, hwilkas ingång the då igentäppa/ och när ebbaflod är utluppin/ är Watnet

grundt/ så at the kunna skiuta pilarna i Fiskarna/ dragan des dem således upp.

The äta så ofta som dem hungrar/ doch beshynnerl. twå gånger om dagen/ nemligen morgon och afton/ och betienar Marken dem både för bord och stolar. Kött och Fisk pläga the dels steka/ dels torka i solsken eller rök/ och således äta. Landsens Säd Magiis, eller Indianisk Hvete/ bruka the på åtskilligt maner at anrätta: somt steka the i askan/ somt koka the med Watn och somt torka the/ stötandes eller knuggandes det sedan smått sönder/ på en sten som är något bred och wid/ med en annan trind sten/ eller uti en tiock afhuggen trä-stubbe/ bakandes så der af bröd i små kakor/ hwilka the med Magiis blad omswepa och sedan uti askmörjan grädda. På sådant sätt til at mala och grädda bröd/ hafwa jämwäl the Swenska måst behiclpa sig med/ när the först kommo tjt i Landet. The kunna ock när nöden så fordrar i några dagar bort åt fasta och hålla sig utan Mat; såsom när the äre på resor/ eller när the lägga sig i försåt för sina Fiender/ då pläga the hafwa med sig et slags kakor af Magus och Tobaks-saft giorde/ hwilka skola wara mycket gode både till at släcka törsten och hungren med/ i fall intet annat wore för handen.

Desse skola ock wid the Swenskas första ankomst brukat åta Menniskio-Kött/ så at när the bekommo någon til fånga utaf sina Fiender/ hafwa de stekt och ätit dem upp; hwilket nogsamt af detta skönias kan. Der hafwer sig en gång tildragit (som min Sahl Fader mig berättade) at några Indianer bödo en Swensk man hem med sig til sina hemwist i skogen; hwarest när han kom/ fägnade the honom efter sit sätt på det bästa the kunde/ biudandes honom at få mat med sig/ hwilket han ock

giorde;

giorde; då war theras trachtamenter förnämligast stekt Kött och en rätt som war småhackad/ lika som sylta eller plåckfink: här utaf åt den Swenske med them/ men ljkade intet bättre haus Maga/ än at han straxt efter Måltjden måste altsammans igen tilbaka lefwerera; hwilket när the Barbarer sågo/ tyckte dem det ganska illa wara/ efter the wille honom alt wähl: doch fick han intet weta hwad det war för mat/ förän något der efter/ sade en af them som war mycket god wänn med honom/ at the hade fåt fatt på en af theras Fiender (som woro andra der omkring gränsande Hedningar) och af den samma war det stekta köttet och den sönderhackade maten som the ätit hade.

Theras dryk hafwer för de Christnas inkomst der i Landet intet annan warit än godt friskt watn; men nu kunna the ock/ när de få/ deras dryker wäl taga til goda. Tobak röka the jämwäl gärna både Mans- och Qwins-Personer/ efter det der i stor ymnoghet wäxer.

5. Capitel.

Om the Americaners Huus och Boningar/ samt Hus-geräd.

DEße Americaner hafwa inga Städer eller wiße Boställen/ utan fara mäst omkring ifrån den ena Orten til den andra/ och tyt som wankas något til bästa för dem och til theras uppehälle tienligt: Om Wären och Sommaren hålla the förnämligast til/ wid friske och fiskrjke Watn/ men om Winteren begifwa the sig upp i Landet/ der som fult wildbråd är til finnandes. När the resa/ bära the sine mattor med sig hwa-

hwareſt the gå/ och når them ſå ſynes/ ſlå the dem up på ſtånger och boo ther under: När the behöfwa eld/ taga the en träpinne och Wrida omkring i gamle torkade trän/ ſom der altjd finnes uti ſkogen/ ſå at der blifwer eld utaf; på ſådant ſät kunde the med ſtor behändighet förſkaffa ſig eld/ at wärma både ſig och ſin mat med/ når dem ſå lyſte.

Huus bruka the intet andra/ än ſom Koyor af Mattor eller träns Qwiſtar giorde/ hwilka the upſätta både i rund och fyrkant/ och det på ſådant ſätt: the ſtöta förſt en ſtång i marken/ och upſpänna der omkring ſina Mattor ſom åre af Magiis Blad ſammanflätade/ betäckandes ſedan der nedan om med bark/ lemnandes öfwerſt et hol öpet/ at röken må der igenom utgå: På ſtången ſom mitt nti ſtår/ giöra the ett trå/ hwar uppå the hånga ſina Kåtlar når the koka/ och nederſt på marken/ fram för ſtången ſtälla the en bred ſten/ hwilken den ſamma förwarar at hon intet blifwer förbränd: rundt omkring på ſidorna/ breda the uth ſina Mattor och Fällar/ på hwilka the pläga ligga och ſäfwa; Ty Sänger/ Bord och Stolar bruka de intet andra/ utan Jorden betiänar dem för alt ſammans. På ſina Huus hafwa the ock åtſkillige dörar; doch gemenligen twänne/ den ena ſöder åt/ den andra mot norr/ och når det blåſer hårt/ ſluta the then ena igen med bark/ den andra hånga the en Fäll eller Matta före. Somlige bruka ock til at befäſta ſig för ſina Fienders haſtiga anfall/ och bygga omkring ſine Hus med Plank-Wärk af ſtore Ståckar/ hwilke de neder i jorden fäſta/ och det både i rund och fyrkant/ ſom här wid bifogade afritning utwiſar.

Elliest

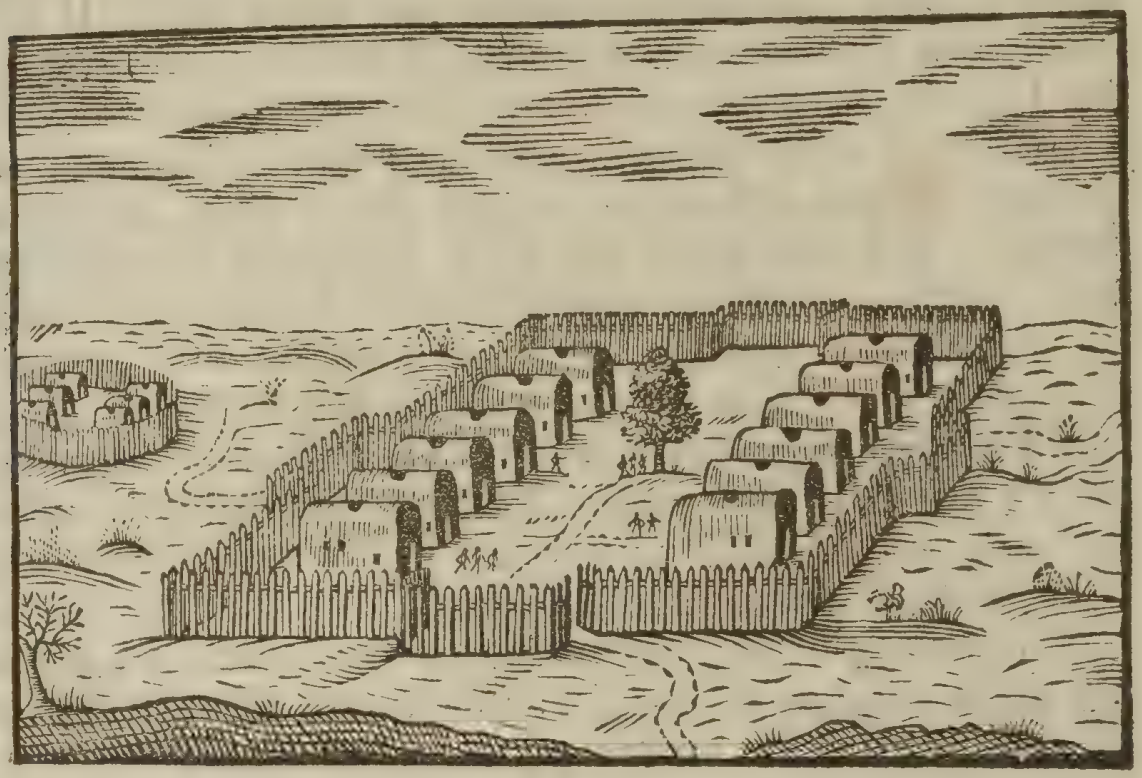

Ellieſt är theras förnämſta Husgeråd/ en Kättel hwar uti the koka ſin mat/ och faat eller ſkalar af Bark och Cedertrå giorde/ uthur hwilka the äta / ſamt något drikz-kåril ſom the dricka uthur, hwar til the mäſt bruka en ſlags wäxt ſom der finnes / hwilken kallas Calibas, och är af den art och beſkaffenhet ſom tilförenne pag. 44. förmält är.

Deſſutan pläga the ock gemenligen hafwa uti ſina Kojor et Eldfyrr/ en Yxe och en Knif / hwilka the ſig af the Chriſtne tilhandla; tilförene brukade the ſådane inſtrumenter af hård Sten eller Ben giorde.

Således näſtan om deſſe Indianers Huus och Husgeråd / ſamt nöjachtighet/ förmäl'er jämwäl Herr Fran. D. Paſtorius med deſſe ord. Theras Hyddor äre giorde af ſammanflätade eller ihopböide unge trän/ hwilka the med Bark pläga beſäcka. The bruka hwarken

Bord/ Stol eller andre husgeråd / utan allenast ett kårel som the koka sin mat uti (och widare skrifwer han) jag såg en gång ibland them / fyra med hiertans förnöjelse at få mat tilsammans/ och äta en Kurbis / uti bara Watn/ och utan något smör eller Krydder kokad. Theras bord och säte/ war den behagelige jorden/ theras skedar woro Nußelskaler/ med hwilka the det warma watnet utsöpe/ och theras tallrikar / store blan af trän som där når stodo. Jag tänckte wid mig/ deße wilde Menniskior/ hafwa aldrig i sine lifzdagar / hört Christi lära om mårtelighet och nöjssamhet / och synes ändå många af the Christne der utinnan wida öfwergå ꝛc. När the Christne komma och besöka dem uti deras boningar / då breda the ut på marken Frijs och skiöna Mattor eller hudar / bediandes them sättia sig der på neder at hwila: taga sedan fram sådane matwahror som de hafwa nemL. Bröd / Hiorte-Kött/ Elg-Kött/ Biörn-Kiött/ färsk Fisk/ Biörn-Fläsk och Biörn-Jster i stället för Smör/ som doch måstedels är råt/ ty de steka det ey annorlunda än på Glöden. Deße rätter måste the icke försmå / utan med all tacksamhet och berömmelse emottaga / ellieſt warda de deröfwer otålige / så at deras wänskap snart kan wändas uti största owänskap. Men när de Barbarer koma til the Christne/ så måste the altid lämna sit bord odukat på den nedre ändan; ty när American kommer til sin gode Wänn/ der han wet sig hafwa sin frihet / klifwer han strax up och sätter sig med fötter och alt uppå bordet / läggandes benen i kors / emedan han på Stol intet är wan at sittia : begärar så af then framsatte maten på bordet / hwad som honom kan behaga.

6. Cap.

6. Capitel.

Om theras Giftermåhl / och Barns uppfostrande.

SÅ snart deße Americaner blifwa 17. eller 18. åhr gamla / taga the sig gemenligen Hustrur / och det merendels / når the Swenska först kummo der i Landet / en / twå / eller trt stycken / som them bäst förekom: the mäste altid hålla sig in til sin Mann / wara honom hulde och trogne och följa honom ehwareft han toge wägen; bröt någondera sin Mann emot / antingen med hoor eller på något annat sät / den samma dref han strax ifrån sig med hugg och slag / och tog sig en annan i stället igen.

Når en Sackeman sig hos dem befrjar / då skal hans Brud wid åhr och dag gå hela den tjden uti sin Brudskrud / all öfwerklåd med theras uptrådde Peñingar uti allehanda figurer, hwar med håret / öron / armar och medlan alt in til knån utzirat är / samt med smörjande hår och målat ansichte med allehanda slagz Coleurer, som et fasligt Skråbuke ansichte / warandes hon då på det bästa sättet / efter deras wjs beprydd.

Når the Barbarers Hustrur äro hafwande / bruka the intet omgånge med sina Männ / plägandes ey häller då röra wid sin mat som the äta / med bara händerna / utan med tråd eller sticka. The hafwa mycket lät före at föda barn; ty når theras födslo tjd är förhanden / gå the afsides i skogen til någon begwäm buska eller trå / hwareft det då på en liten stund blifwer beståt utan någon möda: Når the hafwa födt / löpa the straxt i watnet och twätta

sig tillika med Fostret; Dagen der efter äre the så friske som tilförende. Sedan swepa the in Barnet uti gamla klutar/ eller skinn/ och lägga det på et tunt Bräde/ som litet längre och bredare är än barnet/ lindandes det således fast der wid/ med trenne länge och brede Lindor/ på det thet må blifwa rätt utsträkt och rakt: den första linda the öfwer pannan/ den andra öfwer armarna och den tredie mit öfwer knään och omkring brädet/ knytandes det rät hört til brädet/ sätta det sedan ifrån sig på marken/ böya så en båga der öfwer/ som på både sidor i Jordene fästas/ der öfwer hölja de ett Hiorte-skinn: och när de taga barnet til sig at gifwa det dj/ tages det tillika med brädet/ så at det altid blifwer således der wid fast liggandes; ibland hånga de ock det på ryggen och gå hwarest de willja.

När the födas/ äro the til sine Kroppar hwita; men sedan gnida the dem öfwer med Biörnfett och et slags swarta som der finnes i siöstranden/ låtandes det sedan i Solen intorkas/ hwar utaf the blifwa icke rätt swarta utan brune och golachtige. The hålla ock mycket utaf sine Barn/ sköta dem wäl/ och gifwa dem sielfwe dj/ in på 3:die och 4:de åhret/ fostrandes dem således upp utan någon annan mat eller wilde diurs miölk/ hwar utaf the ock öfwermåttan wäl trifwas och altjd äre qwicke/ friske och wälskapade; så at man sällan skal der få see någon Krympling/ krokryggot eller på annat sät til sin Kropp lytter. Theras Barn lära gemenligen gåå/ innan nje Månader äre förbj/ och hafwa intet något på sig för än the blifwa något stora: då bekomma the jämwäl namn/ och det af allehanda ting/ som med hwar och en bäst öfwerens stämmer.

Me-

Medan the åre Gåßar / öfwa the sig på fiskerj; men sedan the blifwa något äldre / begifwa the sig i skogen och beflita sig om skiutande och jagande / och när the der utinnan hafwa wisat något märkeligt prof på sin manlighet / söka the at gifta sig: ellieſt hålla the för skam at taga sig någon Hustru; men Flickorna blifwa när sina Mödrar / och hielpa dem at beställa om hushållet / laga maten och bära sina sammanslåtade mattor och bördor: När the willia gifta sig / som gemenligen skier på deras 13:de och 14:de ålders åhr / pläga the förtäcka sina Bröst / samt draga något på sina Hufwuden / hwar utaf man sådant see kan.

7. Capitel.

Om the Americaners exercitier och hantering.

Hwad deßes exercitier och hantering widkommer / så består den förnämligaſt uti fiskande / jagande och skiutande med pil och boga; der uti hafwa the en stor wetenskap / efter the sig der uppå alt ifrån barndommen öfwat: warandes så behändige och wiße på sin hand / at the kunna skiuta en fogel i flygande / och annat diur i fult rännande. Om theras jagande förmåler ock Ingen: P. Lindström uti sin handskrefne Tractat med deße ord: **Så snart winteren är ändat / begynna the med sin jagning / som skier med en artig** invention: **den tjden är det höga gråset som der wäxer / så tort som Hööi; När nu en** Sackheman **sin jagning wil anställa /** då commenderar **han sit folk tätt tilhopa uti en** Circumferens **på en half** 1. **eller** 2. **mjl / som han är mächtig på folk til / förſt uti den** Circum-

cumferencen upryckandes hwar för sig gråset/ på 3. eller 4. alnar bredt/ at icke elden skal kunna löpa tilbaka/ begynnandes så hwar för sig at tända elden på gråset; hwilket sig märkeligen antänder så at elden gifwer sig undan in åt Centrum circuli, den the Wilda med hårdt anskrj efterföllja/ och alle de diur som då innom denne Circumferencen stadde åro/ sky för elden och theras anskrj/ begifwandes sig alt undan/ hwar igenom Circulus sig med sit minskande mer och mer ihoptränger åt Centrum: När the nu Centrum med en liten Circel omkring inne hafwa/ så at the sin emillan icke giöra hwar andra någon skada/ tå gifwa the löst med bössor och Bogar på diuren/ at icke ett kan dem undkomma; bekommandes således en stor myckenhet/ af allehanda slags diur som der wanka. Sedan när gråset således blifwer aforänt/ wårda the sig intet om at anställa sådane jagter mera/ utan skiuta diuren der de i skogen finna dem; hwilket the intet hafwa ondt wid at giöra/ emedan the hafwa wåderkorn af diuren lika som hundar. Uti deras sammankomster pläga the ock exercera sig med skiutande/ i det at theras Sackeman låter upsättia mycket högt i wädret en Kalkon/ hwilkens inälfwor åre uttagne och upfylter i stället igen med theras penningar: den som hittar på at skiuta den samma neder/ han bekommer då penningarna.

Och oansedt the i förstone när de Swenska kommo tjt/ intet hade några instrumenter eller wärktyg af järn eller annor metall, kunde the likwäl giöra allehanda med sina händer/ så konstigt och nät/ at the Christne

mätte

måtte sig der öfwer förundra Sina bogar giöra the af segt trå som der wåxer / öfwer en Mans längd / och boga strängen wrida the samman af senor: Pilen giöra the af rör / halfannan aln lång / och det på sådant sät / at wid den ena ändan insätta the et stycke hårdt och segt trå / af et qwarters längd wid paß / och uti ändan på det samma infoga the hullingen eller udden på pilen / hwilken the giöra af swart flinta / och hårde ben eller horn / samt store fiskars och diurs tänder / insättandes den samma rät nätt med fisk-ljm / som är af sådan art / at det intet utaf watn eller någon an wätzska kan uplenas; men på den andra ändan af pilen / sätta the rundt om med fiedrar. Skinn som the der af mångehanda slag hafwa / kunna the ock mycket wackert beta och bereda / jämwäl på åtskillige sät efter theras maner måla. Af målade fogle-fiedrar / bruka the ock giöra mycket sköne och rare Fällar eller täcken / hwilka de först binda med maskor såsom Nät / dock mycket granne / sedan fästa de Fiedrarna uti maskorna så nät och starkt / at de förr skole gå twärt af / än som några fiedrar kan gå löse: the äro rät artigt och konstigt giorde / och öfwermåttan lätta och warma at hafwa uppå sig. Utaf bladen som wäxa på Magisen samt Säf / pläga the giöra Pungar / Mattor / Korgar och annat slikt som the bruka. Sina pungar pläga the jämwäl rät artigt wirka och lika såsom bourdera med penner / hwilka the på åtskilligt sät kunna färga: en sådan pung och twänne andra af Magiis blad / den ena liten och den andra större / kan jag ännu wisa som min Sal. Farfader med sig der ifrån fört hafwer. Mycket granne starke och konstige mattor giöra de också af granne målade granrötter och starke strån med allehanda figurer / at zira och kläda wäggar med och lägga under sängkläder tienlige.

Qwin-

Qwinfolken twinna ock tråd och garn af Nåsla/ Hampa och andre oss här obekante wäxter. Gouver. Joh. Printz hafwer ock låtit desse Barbarer giöra och upträda för sig en hel klädning med Rock/ Bröxor och Gehäng/ af idel theras penningar/ hwilken skal warit mycket konstig med allehanda slagz diur upträd och bearbetad/ och kommit på några tusende gyllen at kosta/ som Ingen. P. Lindström berättar.

Tobaks Pipor giöra the Barbarer af rör/ snart en mans längd/ och hufwuden der uppå af horn som går en wacker hop med Tobak uti; en sådan pläga the gemeinl. præsentera en god Wänn/ när han kommer och besöker dem uti theras Huus/ och the willja at han skal blifwa något länge qwar/ då han intet slipper bort/ förän han hafwer rökt ut sin Pipa. Ellest giöra the dem ock af rött/golt och blått leer/ som der i landet finnes mycket fint: jämwäl af hwita/ grå/ gröna bruna/ swarta och blå stenar/ hwilka finnes der så blöta/ at the kunna med knifwen tälljas/ och der af giöra the Tobaks-Pipor til en half alns längd och länger.

Sina båtar giöra the af bark/ utaf Cedertrå eller Biörk/ som der finnes öfwermåttan stora och tiocka/ bindandes dem så nät ihop at the kunna lägga dem tillsamman och bära dem med sig hwarest the taga wägen: och när the komma til några Kjlar som löpa upp ifrån Revierer, och de willia der öfwer/ fralla the dem i watnet/och fara så der med hwarest dem lyster. The brukade ock at giöra sig Båtar af Cederträn/ hwilka the med eld utbrände/ skårandes sedan det brända bort med Sten/ Ben/ eller Musle-skaler.

8. Cap.

Navis ex arboris trunco igne excavata. Naviculæ è corticibus arborum.

8. Capitel.

Om the Americaners Köpenskap och Handel/ samt Penningar.

DEße Barbarer wandla och kiöpslaga altid med the Christne/ och går deras handel mäst ut der på/ at the byta/ gifwandes wahror för wahror Thet förnämsta the hafwa til at sällja/ är allehanda slagz diur/ foglar/ fiskar och fruchter som der på orten wankas/ och til mat tiena. Sådant hafwa the alt at sällja/ och bekomma derföre igen frjs/ ketlar/ yror/ knifwar/ små speglar/ gamla utsletna kläder både af ylle och linne/ jämwäl mat/ såsom bröd och andra supanwahror ꝛc. På den tiden när min sahl. Fader och Farfader der wore/ hafwa ock några Swenske Qwinfolk sig företagit/ at giöra små Mößor åt dem af allehanda gamla klutar: öfwerst

uppå måste the sätia en brokot tofs/ hwilken the giorde af kläde och tygs lappar af åtskillige färgor/ som the sönderklipte och sammanblandade/ sådane Mößor tyckte the mycket om/ och gofwo dem god skål der före.

Deße Barbarer bruka ock et slags Penningar/ som the kiöpslaga med sin emillan/ hwilka icke äro af Gull/ Silfwer eller någon annan Metall; ty sådant hålla the af intet wärde; utan the äro Stenar rätt nätt giorde af brune och hwite Snäcke-Mußle-eller Österskahl/ aflånge och hol mit igenom/ at the kunna trådas på band lika som andra pärlor och kallas Zåband. Uti kiöpenskap och handel/ utmåta the dem famntahls/ och gäller hwar famn 5. Holländske Guldē/ beräknat 4. stenar för hwar styfwer; doch äre the bruna stenar i högre prijs; emedan en hwit sten är i samma wärde som et öre Koppmt/ men en brun sten är til valleuren ett öre Silfwermynt-warandes the til storleken och skapnaden som de här wid afritade finnes.

Om deße Barbarers penningar/ skrifwer ock Ingem. P. Lindström med sådane ord: Theras penningar äro giorde

giorde af den Kårnan som löper hwirfwetals in uti Kiſthoſte-ſkalerne/ ſom der finnes til ſtor myckenhet/ både hwita / ſwarta och röda: och åre ſärdeles wilde tilſatte och förordnade ſom dem giöra / och hinner en perſon intet mer at ſwarfwa och ſlipa om dagen/ än för 6. eller 8. ſtyfwer. När de igenom gammalt bruk blifwa kanterne förnötte/ at the icke ſom glas falla tätt tilhopa på trån/ ſå willia the intet kånna dem för gode/ hwarföre probera the dem ſålunda/ at the taga hela trån ſom penningarna åro uptrådde på/ och ſtryka dem öfwer näſan / tager då intet mot näſan / utan far öfwer ſom ſlätt Glas/ då acceptera the dem för gode/ men tager någon emot/ ſå caſſera the dem; therföre måſte de mycket wäl och nätt efter ſtorleken uptrådas. Theras maner är at räkna dem ſtyfwer tals på tumme fingret/ hwar uppå the hafwa et wiſt mått/ ſom ifrån ändan af nageln / til den förſta leden på tummen/ ſå åro Penningarna ſå juſt der efter fördelte/ at uppå den längden går 6. ſtenar/ af hwilka de hwita/ åre ſå mycket ſom en ſtyfwer eller ett öre Silfwermynt/ men de ſwarte eller blå twå ſtyfwer eller twå öre Silfmt.

9. Capitel.

Om the Americaners Öfwerhet och Regemente/ ſamt Lag och Rätt ſom hos dem föröfwas.

THe Americaners Regemente angående; Så beſtår det der uti/ at the hafwa en Öfwerſte eller Konung öfwer ſig/ den de kalla Sackheman, hwilken

ken igenom arfs-rät der til warder befordrat/ och det mäst af Möderne; ty de barn som Konungens äro/ komma intet efter honom/ utan hans Broder som är af samma Moder som han/ eller Syster och hennes dotters barn (Men en Qwinsperson kan icke komma der til) orsaken här til är at ingen oächta skal komma til regementet. Sedan hafwer ock Konungen sina besynnerliga Rådherrar in mot 200. til talet/ hwilka äre the äldste och förståndigste ibland folket: och warder intet något wichtigt företagit eller förrättat/ såsom om Krig/ Fred/ något Landz bortsälning eller annat slikt/ det icke der om först warder rådslagit och öfwerlagt/ så wäl med Råden som gemene Mañ/ om det är något angeläget. I theras rådgiörande hålla the denne ordning: the sättia sig i rund lika som en halfmånad/ och Konungen sielf mit uti/ hafwandes rundt om sig på båda sidor the gamla och wisa/ såsom sit ordenteliga Råd: strax nedan före dem/ sitter det gemena folket uti lika figur och ordning. När nu Konungen hafwer föreställt dem orsaken til theras sammankomst/ frågar han hwad theras mening der om månde wara/ befallandes der til med/ hwilken först der öfwer skal säja sit betänkande: och sedan det är skiedt/ gifwer den samma tilkänna då han sin mening uttalat hafwer/ på det icke någon uti hans tal måtte infalla. Sedan hela Rådet således hafwer sagt sit godtfinnande öfwer saken/ utsäijer omsider Konungen efter theras willia Beslut der uppå/ hwilket the samteligen sedan bejaka/ at det der wid/ wist och fast blifwa skal; hwarom ock kan sees af den sammankomst och Herredag som the en gång hållit öfwer the Swenska/ medan min sahl. Farfader der war/ den han ibland sina Colloquia uppå deras Språk anteknat hafwer/ och wid slutet af denne

Trachtat

Trachtaten låsas kan. När the försälja något Land åt the Christne / och the hafwa bekommit betalningen derföre / fördelar Konungen ut den samma ibland dem / behållandes sie lf minsta delen för sig.

Mäst alla Americaniske Nationer uti denne Nordre delen af America, bruka ock et Fredz-eller Förbundz-Teckn / med hwilket the bekräfta alt hwad som i theras Råd beslutit warder / det må höra antingen til Krjg / Frjd eller någon annan wiktig handel: detta kalla the Calumet, och är en Tobaks-Pipa af röd / hwit eller swart Marmor giord / deß hufwud är utaf en skön röd / wäl polerat sten / sielfwa Pipan består af en temmelig stark rör halftridie skoo lång / och är beklädd med en hop Fiedrar af åtskillig slags färg / samt med snören af Qwinfolks Hår på åtskilligt sått utzirad; hwar wid ock satte åre twänne Wingar / nästan på sådant sått / som man Mercurii staf här måla plägar. När nu the hafwa slutit något Contract eller Förbund / antingen med the Christne eller sine egne Landzmän / gifwa the dem at röka uhr denne Calumet, hwilket är et säkert och oryggeligit insegel til theras Beslut / hållandes the före / at om de det skulle bryta som the således bekräftat / skulle dem derföre en stor olycka öfwerkomma.

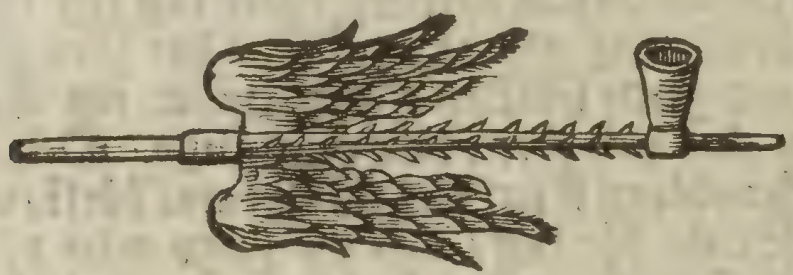

Den som något wil resa omkring uti America, måste sig jämwäl en sådan Calumet förskaffa; ty när den

framwises/ märka Hedningarna strax at han är fredelig/ och om de då sin der emot upwisa / kan han säkert koma fram och tala med them/ gifwa the ock då honom röka uthur sin Calumet, så låter han dem röka uhr sinn igen/ och då äro the fullkoml. om hwar andras tro och wänskap försäkrade; hwar om Lud. Hennepin uti sine Americaniske Beskrifningar uppå åtskillige rum widare förmåler.

När desse Barbarer skola utwälja någon til Konung/ så se the icke så mycket på den som igenom arfs-rätt der til närmast wore/ utan fast mera på den som der til bäst och skickeligast finnes wara; hwilket jämwäl skönjas kan af det som Franc. Dan. Pastorius uti sin beskrifning om Pensylvania införer/ dereft han således skrifwer: **En gång besökte Konung** Calkanicha **wår** Gouverneur, (William Penn) **och wisste der hafwa stor** inclination **til den Christna** Religion **uti sit hiærta/ han wart då ofördmodeligen hos oss af opaßlighet betagen/** resolverade **doch när oss at förblifwa/ och efter hans krankhet mera tiltog/ lät han til sig kalla sin Broders Son** Jahkiosol, **och förordnade honom uti åtskillige så wäl wäras/ som sinas närwaro til Konung i sin stad/ med följande ord: Min Broder Son: j denne dagen öfwergifwer iag tig mit hiærta i titt bröst/ iag wil at tu älskar det som godt är/ umgår med godt sällskap / och håller tig ifrån det som ondt är/ och flyr illakt omgänge. Och när någon förhandling skier/ så tala tu intet först/ utan lät alla först tala för dig/ och gif gran acht på hwad hwar och en säger/ och när du hafwer alt hört/ så hålt tig wid det som rätt och godt är/ såsom och iag giort hafwer. Ehuru wäl iag wille förordna**

Schop-

Schoppii til Konung i mit ställe så har iag doch uttaf min Läkare förnumit at Schoppii hafwer honom hemligen befalt/ at han intet skulle curera min kranckhet eller giöra mig frisk/ och når han war med mig uti Halling Scheads hus/ hafwer iag sielf sett/ at han war mera til dryckenskap benägē/ än til at höra mine sidsta ord/ derföre hafwer iag ock upsagt honom/ at han intet skal blifwa Konung efter mig/ utan hafwer dig K. Broder Son i hans ställe utwalt K. Broder Son/ iag wil at tu rätt och slät skal umgå/ så wäl med the Christne som de Indianer, lika som iag giort hafwer. Jag är nu ganska swag derföre kan iag intet mera tala. Och strart efter det talet afled han ifrån Wärlden; hwilket hoos förbemelte Pastorium pag: 43. läsas kan.

Theras Rättighet som hoos dem föröfwas/ beror mästedels i böten; ty når en bedrifwer någon missgärning med mördande eller på annat sätt/ så kan den med en måltjd eller något annat ringa försonat warda; Men om en Qwinsperson blifwer dräpen/ måste det dubbelt så mycket gifwas förden/ som för en man/ efter hon har kunnat föda barn til wärlden det en man intet kan. The träta eller slås mycket sällan sin emillan/ så framt de icke äro druckne/ och om skiönt det då skier/ så gifwa the doch hwar annan strart til igen/ säjandes at intet Mañen utan druckenheten hafwer misshandlat. Når någon hos dem blifwer dömd til döden (som doch sällan skier) går Konungen sielf ut til at söka honom/ emedan the icke hafwa några fäng hus/ utan missgärnings mann håller sig altjd undan i skogen/ och når han igen finnes/ skiuter Konungen först efter honom/ och hwilken som där näst träffar

far honom til dödz / han blifwer derföre högt upsatter; såsom til Höfwitzman eller annor Krigs-betient. Om någon af dē ena Americaniſke Nation/ slår någon ihiäl af den andras / så ſtickar han ſtrart en af ſina underhafwande til dē ſamma Nation och låter nederlägga en af dem igen; hwar igenom då ſtrart gemenligen förorſakas Krig dem emellan: widare någon rätt eller lag hålla the intet/ utan i hwad måtto någon oſkäl den ena af den andra kan wederfaras/ ſå hemnas de ſtrart på hwar andra lika mot lika igen.

10. Capitel

Om the Americaners krig och wapn / ſamt grymhet emot ſina fiender.

Deſſe Jndianer pläga ock föra Krig med andra der om kring gränſande Hedningar / ſåſom beſynnerligen the Mynqueſſer och andra; mē med de Chriſtne wågade the ſig intet gärna i-hop med / efter the höllo dem före wara kloke til at kriga och Soldat-handtwärket betre förſtå / ānſom the: der til med woro the wid the Swenſkas förſta ankomſt tjt; mycket rädda för theras wapn / ſåſom Stycken / Böſſor / Moſqweter / Piſtoler / Wärjor ꝛc. ia ſå rädde att när de i förſtonne hörde ſkutas / torde the intet bida ſå länge the hörde ſkottet; fördenſkul lefde the mäſt i Wänlighet med the Chriſtne / ſärdeles med de Swenſka; Men med the Engelſka hafwa the fuller i förſtonne hållit några ſkärmyſlingar / ſom Engländaren Samuel Purchas deras ſtrid dem emillan i ſin tijonde Boks 4. del / 6. Cap: beſkrifwer.

När

När the skola föra krig/ utrusta the sig hwar och en med Boga och godt förråd af Pijlar, hwilka the hafwa uti sine Pijlsäckar af Sääf sammanflätade på ryggen hängande: warandes deße förr theras förnämsta wapn; men nu skola the jämwäl hafwa lärt sig at skiuta med bößor/ hwilka the sig utaf de Christne tilhandla Upp uti hufwudet och håret sätta de rödfärgade Kalkone Fiedrar/ til et teckn at the då wilja utgiuta blod/ och på den ena armen hafwa the en skiöld af Elgshuud eller Bark giord; Sedan the fördenskul hafwa bragt sina Hustrur och Barn i säkerhet på en Ö/ eller uti någon tiokwärt skog/ fara the åstad/ utan någon ordning: och när the möta sina Fiender/ träffa the tilsamman med skrij och rop/ menandes the sig hafwa hållit et stort fältslag om 10. eller 12. man blifwa på platzen liggande. The som bekomma segren/ plåga flå huden af den förnämsta som the slagit hafwa/ och föra den hem med sig til et segerteckn. Der som har stått et stort slag/ eller något annat märkwärdigt händt/ bruka the ock gräfwa up en diup grop i jorden/ til åminnelse för resande/ at the mätte få weta hwad som sig der fordom tildragit hafwer/ och om hon gror eller faller igen/ upgräfwa the åter den saña igen/ som Cap. Reichard Waitborne i sin beskrifning om denne orten berättar.

När the hafwa erhållit en stor seger/ eller och blifwit befrjade för någon olycka/ bruka the at giöra up en Eld/ på det de offenteligen derigenom må betyga sin frögd der utöfwer; wid hwilken eld allesammans både Man- och Qwinfolk danßa rundt omkring/ med siungande och händers klappande/ då och understunddm den Onda skal ställa sig in och danßa uti elden för dem.

Emot den som the bekomma til fånga/ äre de mye-

ket barbarske och grymme/ så at the steka dem lefwandes/ skårandes öron/ näsan/ och tungan uhr munnen på dem/ jämwäl finger och täer/ samt remar och stycken/ här och där af kroppen; hwar på de sedan kasta het aska/ at stämma bloden med/ på det han dem intet skal förrinna/ och the således för hastigt bortdö måste. Sljkt exempel hafwer sig jämwäl 1646. der tildragit/ medan min sal. Fader och Farfader der woro; ty the hade då en gång fåt fat på en af the Mynqueſſer, hwilken the hafwa tagit och fastbundit wid et trå/ giörandes sedan up en eld brede wid honom/ hwar wid han måste stå och wända sig/ til des han plef så godt som half stekter/ sedan släpte the honom lös/ gifwandes honom i hwardera handen en eldbrand/ the togo och hwar sin/ manandes honom således at komma och fächta med sig: denne när han förmätte icke längre stå/ utan föll omkul/ språng en utaf dem til/ och klöste honom en skråma öfwer pannan/ in til sielfwa hufwudskålen med naglarna/ och drog altså huden af hela hufwudet på honom etc.

II. Capitel.

Om the Americaners Tro och Gudztienst / samt hwad för hinder dem är i wägen at the swårligen warda til den Christna Religion omwände.

HWad deße Indianers Tro och Gudztienst widkomer/ så sannas äfwen wäl det med them/ som den wijsa Cicero lib. 1. de Leg: skrifwit hafwer; Ty oansedt the icke hafwa någon rät kunskap om/ huru med den sanna och Altzmächtiga Guden är beskaffat/ weta ey heller derföre/ at dyrka och tilbidia honom; så tro de

ljkwäl

ljkwål och bekänna/ at en Gud år til/ som himmel och jord skapat hafwer/ säjandes the om honom på sit språk således/ som mig är berättat. Opom Saccheman mah matit, mah nijr noton, mahorite mah nijr pentor: Det är så mycket sagt/ **Then öfwersta Guden i Himmelen han är intet illaker/ han giör oß hwarken ondt eller godt/ therföre kunna wj honom ey heller tilbedia;** Men om den Onda tala the således! Manetto matitte renappe pentore Saccheman, manitto apitse perenape, ankarop: det är/ **Fan/ wår öfwerste är illaker/ om wj icke giöra som han befaller/ så sårar/ sargar han och dödar oß;** Fördenskul dyrka och tilbedia the icke Gud/ efter han (som the mena) giör them hwarken ondt eller godt/ kommer ey heller och talar med them/ som then Onda giör: utan then Onda äre the rädda före/ och offra åt honom derföre/ uppå sina wiße ställen i skogen/ på det han inter skal tilfoga dem någon skada. När thet dundrar och liungar/ blifwa the så rädda/ at the bortgömma sig uti skogen så länge/ til deß det går öfwer; ty då/ säja the/ är den goda Guden wreder.

Elliest är ock det märkeligit som Ingen P. Lindström om deße Barbarer berättar/ nemligen/ at the skola weta något historie wijs at förtälja om Christo och Apostlarna: i det the säja dem wara af manna minnet refererat igenom theras Fäder och Förfäder/ **at det war en gång i förtjden en af wåra Qwinnor/ som wart hafwande af det hon drack utur en bäck/ och ingen af wåra** Renappi **hade haft något at beställa med henne/ likwål wart hon hafwande och födde en Son; och när den wart något stor** (som så här/ märka de före med handen i wädret) **war det en artig och klok**

poike / at hans make kommer här aldrig mer / han hade så mycket at säja / at det war stor under åt / och giorde många mirakel och underwärk. När han nu wart stor / så drog han ifrån oß / och för dit up i wädret (pekandes åt himmelen) han lofwade fuller at komma igen til oß / men han kom aldrig mer etc. En tjd efter honom / så kom hjt til oß en Stormunner med stort skägg / sådan som Edra Stormunnar äro (sade the / liknandes honom wid the Swenskas Präster) han hade ock mycket af munnen här en tjd / den drog ock up tjt som den andra (pekandes på himmelen) han lofwade ock at komma igen hjt til oß / men han kom aldrig etc.

Widare består theras Gudztienst som hos dem förhöfwas / uti offrande och dansande: det förra anbelangande / så bygga the sina Altare på markene / och offra der uppå både kiöt / fisk / tobak och allehanda slags frucht som the först bekomma / och det så ofta the komma hem ifrån något krig / jämwäl ock när the skola taga sig något sådant före; ellies mena the at det intet skal gå lyckeligen för dem: Wid theras offers förrättande / hafwa the en ynklig lät / bemödandes der jämte sina Kroppar underligen.

Det senare förrättat de med dansande i ring / ibland med sång / ibland med frögdeskrij / och stå twänne mit uti / som hålla up sången och rassla på et bcäde / iholig stock eller tort skinn; hwilket skal wara rät sälsamt at se uppå: doch kunna the mycket nätt / efter sit maner hålla tachten uti sin dans.

De hinder som äro the Indianer i wägen / at de icke lätteligen warda til den Christna Religion omwände / berättar Lud. Hennepin som han der sielf sedt och förfarit hafwer / förnämligast wara träggehanda / neml. Först

Först bestå de hos Hedningarna sielfwa/ i det the åro mycket ensinte uti sine tilförene fattade galna inbilningar/ och otrogne i det som the icke med sit förstånd kunna begripa; så at når man predikar för dem om uppståndelsen/ och at the efter döden/ der de wilja låta döpa sig och tro på Christum/ skola komma til himmelen och til et mycket härligare Land/ än de här besuttit hafwa: då fråga the strax/ om ock der skal finnas godt förråd på jagt och fiskerij för dem; når nu dem swaras/ at the der intet skola behöfwa någon Mat eller dryck/ utan skola der af Gudz åskådande blifwa mättade/ gifwa the til swars/ du måste wist wara en stor liugare/ kan och en menniskia utan mat och dryck lefwa? förtälljandes ock de twert om/ sine narrachtige Sagor igen. Der til med är ock theras ostadighet mycket dem til hinder/ at the intet länge blifwa på et ställe/ utan fara omkring ifrån den ena Orten til den andra/ så at når the och deras barn något hafwa lärt/ förgåta de altsamman igen når the komma bort sin emillan i skogen.

För det andra bestå och theras hinder hos the Christne/ i det de se många af dem giöra/ twärt emot det som de för dem säja och med munnen bekänna/ sökandes at narra utaf dem theras Wahror; blifwa fördenskul utaf deras obetänkta och ogudachtige lefwerne mycket förargade/ så at de intet gärna wilja til deras lära någon tro tilsättia/ utan fast snarare mena/ at the dem der med wilja firera/ och om så wore sant som de berättade/ skulle och de wäl annorledes sit lefwerne ställa.

För det trjdie bestå de hinder som åro the Barbarers omwändelse til Christendomen i wägen/ hos sielfwa Missionarios eller the Lärare som tijt warda sände/ i det the

först

först hafwa mycket swårt före/at lära theras Språk/som der så mångahanda finnes: sedan så weta de ey heller rätt och försichtigt med them at umgå; och hwad somlige med munnen lära/ pläga the åter strax med sit lefwerne förstöra: der till med se och några mera på sin profijt / huru de sig på sådant sät af detta timeneliga kunna richta/ än at de den utwalda hopen således förröka måtte; hwilket jämwäl en the Barbarers Höfwitzingn sielf en gång hafwer dem förebrått med deße ord: Så länge wi hafwa Bäfrar och andra skinwaror/ så bedia de med oß/ och hålla sig hos oß uppe. Då underwisa the wåra barn/ och lära dem Catechismum och der hos höner; då söndra de sig och aldrig ifrån oß/ utan bewisa oß ofta den åran/ at the biwista wåra gästebod: Men sedan wij äre blottade ifrån wåra wahror/ hafwa deße Missionarii trot/ at theras närwarelse intet wore oß mera nyttig. Om sådant mera/ kan widare hos förbemelte Lud. Hennepin läsas.

12. Kapitel.

Om the Americaners Död och Begrafningar/ samt sorg öfwer the Döda.

SIdst och til et slut om deße Indianer, wil man ock om deras död och begrafningar här något förmåla; Och aldenstund the icke bruka någon öfwerflöd i mat och drick/ utan äta altid god och frijk spjs/ samt allehanda sköna och hälsosamme fruchter/ drickandes sedan godt wattn der uppå/ äre the mycket friske och hälsosamme/ och sällan underkastade några siukdomar eller krankheter: och om så händer at the bekomma någon krank-

krankhet / antingen in- eller utwärtes / hafwa the så stort förstånd om örter och gräs / at the straxt weta bruka sådant / hwar med the sig igen hela och läka kunna; Fördenskul the ock komma til en temmelig hög ålder / så at många af dem lefwa långt öfwer 100. åhr. Theras medicamenter synas fuller ringa / men äro doch underbare / så at om det intet är til döden lagt / weta de straxt derföre bot; hwilket the doch för de Christne mycket dålt holla. Om någon blifwer skadat af de stora och förgiftiga Ormarna som der finnes / så weta de ock straxt bot der emot: hwar til de bruka et slags gräs-rötter / som der kallas Ormgräs-rötter / hwilka wära tåt ihopsnärt / såsom en tåt fin kamb: dem tugga de sönder och med nykter spått på säret och betet lägga; hwilket hafwer en sådan kraft med sig / at det icke allenast underligen tager bort swuldnaden / utan ock mycket snart helar och läker sielfwa skadan.

När the omsider blifwa döda / begrafwa de dem tilsika med det förnämsta som de lemnat efter sig / på en särdeles platz: då pläga ock den dödas närmaste slächt / lägga kostbara saker uti Grafwen hos den döda / såsom et teckn af den kärlek de draga til honom; på det han måtte hafwa något i förråd / til des han (efter deras mening) skal komma til et annat härligt land / som är mycket långt bort wäster ut belägit / hwarest på öfwerflödigt jagande och fiskande ingen brist skal wara.

Grafwen göra the hel trind / och fodra henne in utt rundt omkring och på botten med trå eller bräder / för de förnäma. Sedan sätta de neder den döda / med hans skiöld och wapn tredubbelt ihopböigder / och händerna fastbundna / en på hwardera sidan om hufwudet / läggandes sedan grafwen igen med bräder / och upkasta så en jordhög

hög der ofwan uppå / hwilken the för odiur skul omkringstängia med Gärdzgård eller plank/ upresandes der innan före en lång randig målad stång; på hwilkens ända the upsätta et tecku / til åminnelse efter den döda / såsom en fogel eller annat diurs liknelse af trå / om han hafwer warit en god skiött / och en fisks skapnad / om han har warit en god fiskare. Sedan gå hans slächt och wänner en gång om dagen i tre månaders tjd / och sättia sig omkring grafwen at begråta den döda; frågandes honom / hwarföre han så snart hafwer dödt ifrån dem / och hwarföre han icke längre wille blifwa hos dem / emedan han ju hade mat och dricka och hwad honom betarfwad s? Theras sorgdrägt består ock der uti / at the swarta sina ansichten / hwilket wäl et helt Åhr warar. Ellieſt wärdera de ock mycket högt sina grafwar / hafwandes noga acht / at de intet må nederfalla / eller med gräs öfwerwäxa / på det de icke med tiden måtte förfaras och i förgätenhet komma.

Altså hafwer man ock nu kortel. beſet deſſe American- eller Indianer, och huru the här uti werldene lefwa och i sin hedniſka wilfarelſe wandra: Oß Chriſtnom åligger / at wj det samma betäncka / och tacke then Store och Alzwäldige Guden / som oß / som ock intet uti mindre mörker famlat / så nådeligen ther ifrån til Liuſet fört hafwer; Bediandes ock ther jämte / at samme gode Gud / wille ock theſſe Hedningar / til sin sanna kundskap och kännet om / komma låta; at jämwäl theras ögon måtte öpnade warda / och the få se Herrans Salighet / som allo Folcke beredt är: på det de måge omwändas ifrån Mörkret til Liuſet / och ifrån Satans macht til Gud: och at således Gudz heliga namn / måtte jämwäl utaf dem härligen lofwat / priſat och uphögt blifwa / här timelig / och sedan ther ewinnerlig!

Then

Then Fierde Boken.

En Ord- och Samtals-Bok/ på de Americaners Språk wid Nya Swerige/ eller som det nu kallas Pensylvania.

I. Capitel.

Om Gud/ Himmelen och Åhrsens tjder.

MAnétto. Gud/ Ande/ Engel.
Manètto Nõk. Gud Fader.
Manétto Nissianus. Gud Son.
Chintika Manétto. Gud then H. Anda.
Pæntor chijr: jõni Manétto, mátta nacha Manétto, Suck cuitte Manetto, hàtte taani chichæ. Thetta ár så tilförståendes/ at samma Gud/ icke ár tre Gudar/ utan en Gud i Warelsen.
Mochæærick, Mochijrick hõrit, ock Vinckan Manetto. Then mächta store/ gode och nådefulle Guden.
Quinætzi suhwijvan manotùttut maranijto. Then som ár så wjs och förståndig/ at han kan giöra mächta konstigt alt hwad han wil.

Hæritt Manètto. God Engel.
Manúnckus Manétto. Ond Engel.
Hocque, Hocquæſſung. Himmel / Lufft.
Mochijrick Hockung. Then ſtora Boningen / Himmelens Boning.
Hocquæſſung oromat hatte. Himmelen är långt ifrån oß.
Hocquæſſung mochaærick hæritt, ock mochæærick Saminäckot. Himmelen är mäckta liuflig och ſkiön.
Hockockque. Måln / Sky.
Hockockquæ vopéck. Hwijt Moln.
Hockockque neskæg. Swart Moln.
Chiſſogh. Sool.
Chiſchvickhe. Dag.
Nippe Chiſſogh Måne / Tungel.
Boquickan. Natt.
Aránck. Stiernor.
Kuun. Snöö.
Kuun pæwo. Thet ſnögar.
Súckra. Rägn.
Suckrat. Thet rägnar.
Suckrat mochijrick. Thet rägnar hårdt.
Tancketitt Suckra. Thet rägnar ſakta / duggar ſinätt.
Pajáckok. Dunder.
Pajáckok pæwo Thet begynner at dundra.
Schäckhan. Wäder / Bläſt.
Mochijrick Schackhan pæwo. Thet komer et hårdt wäder. Sådant hårt wäder kallas en Trawat / hwilket är en wäderjl / ſom kommer med itt ſwartblät måln / och förer kull Ekarna uti Skogen ſom äre tre famnar tiocka / ſamt Skeppen uppå hafwet.
Kattræn. Åhr.

Chiſch-

Chiſchvicke, oppan. Dag.
Boquickan. Natt.
Ciútte oppan. En dag.
Apitzi Apòngo. Thet blijr ſtrax dager.
Apongor. I Mårgon.
Niſſochkenácka. I öfwermårgon.
Orócкquæ. I går.
Sittboc. Afton.
Sættboc, Sippàhe. Om morgon bittida.
Oroquickan. I morgon qwåll.
Oroqùicke. Middag
Apitzi piſcheeo. Thet blir ſtrax mörkt.
Sichkóngor, Sicquangh. Månen.
Mætzi Hócquem. Thet blir wacker tjd/ ſommarljkt.
Hwijnaminc. Sommaren.
Nippenæ. Midſommar.
Uránda. Warmt / het.
Nijr úranda hatte. Jag år warmer.
Takòcko, Takocкque. Höſt.
Knitz Takócko. Thet ljder åth Höſten.
Knitz Taroxo. Thet blir mycket orent.
Suckra mochijrick pævo. Thet kommer långſamt rågu.
Hurít Takócko Schachan. Wackert höſtwäder.
Rhoóngor, Sijkóngor. Winter.
Thávo Dakotze. Kalt.
Dakòtze Rhoòngor. En kal winter.
Mátta dakòtze. Det år intet mycket kalt.
Nijr dakòtze. Jag frys.
Tænda. Eld.
Jõni tænda mochijrick uranda pætton. Thenna Elden gifwer mycken wårma ifrån ſig.

Ciütte chiſchvickan. Dag och Natt/ et Dygn.
Haas Kucknuckhacki. En Weka.
Ciutte chiſſogh. En Månadz tjd.
Uska Rhomo. Många åhr ſedan/ långeſedan.

2. Capitel.

Om Menniſkian och hennes Delar.

Renáppi. Menniſkia.
Jõs, Muus. Kött.
Chícko. Siål.
Chickhicke. Leſwa/ ſtundom tages thet och för Siålen.
Hwijl, Wijr. Hufwud.
Mock. Blod.
Myrack. Håår.
Hackálu. Panne.
Hwitangaa. Nacke.
Schinck. Öga.
Níſſa Schinck. Bägge Ögonen.
Wikijwan. Näſa.
Hittaock. Öra.
Chriſtáu. Höra.
Chriſtáu, nijr apítzi orati muckan. Hör/ iag wil rätt nu hålla ett tal.
Tõn. Munn.
Siættõn. Läppar.
Wichtõn. Skägg.
Wippit. Tand
Manænnu. Kindben.
Momáumanar. Ögnebryn.
Jyrano. Tunga.

Hucque

Hucque. Haka.
Quekángan. Hals.
Kuntackan. Strupa.
Pæhæ. Ropa.
Nach, Olænskan, Lænskan. Hand.
Theromángan. Arm/ öfwerleden på Armen.
Hwiſquan. Armboga.
Onáck. Nedra delen på armen/ ifrån armbogan til handen.
Wíchan. En fambn.
Hopóckan Rygg.
Hutucki. Axlar.
Thorhái. Bröſt.
Chítto, Kítte. Hierta/
Tritææ. Tänckia.
Kotz chijr mochijrick Krinkomen tritææ. Hwij äſtu ſå i diupa tanckar.
Jæváckan. Bröſt/ Miölk.
Hwottei, Nættæſſung. Buuk.
Room. Låår. Kut ogh. Knä.
Hickquóckan. Been.
Hoquijran. Tiocka benet.
Siææt. Senor.
Hoppææock. Ådrar.
Ziit. Foot.
Hicchas. Nagel.

3. Kapitel.

Om Man- och Qwinkön.

RHènus. Mann.
Aquàeo. Qwinna.

Nitær-

Nitærvus. Hustru.
Hirúſſus. Gammal Man.
Háuſis, Hauſiſſe. Gammal Qwinna.
Nωk. Fader.
Anna, Kahæſſ. Moder.
Mæmyndet. Lijte Barn.
Niſſianus. Son. Dotter.
Pinættæt. Goſſe/ Pilt.
Oquættæt. Pjga/ Dotter.
Nijlon. Fåſtemö.
Híſſimus, Nijlum. Broder/ Syſter.
Rúnkaſis. Slåckt.
Dangus. Swåger/ Swågerſka.
Akoores. Swenſke.
Senaares. Ångelſke/ Tyſkar/ Hollendare.
Akoores nitaato ajuttamen. The Swenſke åre gode och kloke krigsmån.
Sacchéman. Herre/ Öfwerman.
Sacchéman chintika. Andelig Man/ Präſt.
Mochijrick Saccheman Chintica. Biſkop.
Mâchijrich Sacchéman. Wårldzlig hög Herre/ wårldzlig Öfwerhet.
Mochæærick mochijrick Sacchéman. Högſta Regent.
Sirinque Saccheeman. Strång Öfwerhet.
Vínckan Saccheman. Nådig Öfwerhet.
Hωritt Saccheeman. En god och önſkelig Öfwerhet.
Saccheeman matta niſketij. Giſtnild Öfwerhet.
Quinæéttſi nitáto. Then ſom är mycket konſtrik til at giöra en ting/ ſå at ingen öfwergår honom.
Hωhætaa, Hωa. Allena.
Chalebackſchæetti. Fattig/ tiggare/ tienſtedräng/ tienſtepjga.

Puroque

Puróque. Skiöka.
Chicke. Han lefwer.
Minamærſo. Siuk.
Anckaróp. Död.
Hácking taato, Begrafwen.
Matta nijr minamæiſo. Jag är friſk och ſund.
Nijr minamáſſo. Jag är ſiuker.
Nijr nickhicke. Jag har god hälſa.
Quirutteme. Tråta / Kifwa.
Ajútte. Föra Krig / Örliga.
Ajutte marráque. Enwiges kamp.
Speccie Rerappi En nederlj.
Mattápping. Sitta neder och hwila.
Tàppin. Sitta.
Pack. Gråta. Krickſe. Lee.
Sevarænda. Bedröfwat.
Mochijrick Sevarænda hatte. Wara mycket bekymrad.
Pockquijra. Trötter.
Nijr pockquijra. Jag är ſå trötter.

4. Capitel.
Om Klädebonad.

Wope, Quijvan. Hwitt kläde / Lakan / Skiorta.
Sakock quijvan. Kiortel
Quijvan táckquin. Kläde ſom the Barbarer haf-
wa om ſig.
Hææs tackqvin. Skinn ſom the Barbarer ha om ſig.
Hææs. Huud / Skinn.
Kackun. Strumpor.
Sippack. Skor.

Nøttas,

Nøttas, Nøttæſſung, Pung liten påſa.
Mochijrick Nøttæſſung. En Säck.

5. Capitel.

Om Huſet och deß tilhörigheter.

Wickømen. Huus.
Wickhing. Bygning / Koja / Boning.
Hockung. Låg Bygning / Himmel.
Ráckans. Skålar / Faat.
Nephoones. Skedar.
Paxickan. Knif.
Tamahickan. Yxe.
Huperénna. Hacka.
Maſſáppi. Koraller / Stenpärlor / ſom äre glaſerade eller målade.
Etzkans. Nåål.
Parakickan. Böſſa.
Aruns. Pjlar / Kulor.
Máhares. Hullingen ſom ſitter i ändan på Pjlen.
Apiſackan. Bågeſträng.
Quijvan. Kläde / Läreſft / Frjs.
Woope Quijvan. Hwit läreſft / ſkiorta.
Mæckhhchæck. Rött.
Mæckhhchéck Oquijvan. Röt Frjs / röt kläde.
Cavinn. Säng / ligga.
Catunga. Sofwa.
Sijs. Mehr.
Matta chijr ſijs cattunga. Sof intet mehr nu.
Hockung pæwo. Stat up.
Hockung pæwo ſixi. Stat up ſnart.

Hacking

Hácking taan. Gack neder uthföre trapporna.
Darraſymi, Rattſimo. Drömma.
Mamantickan Speel.
Malæckhickan. Book.
Aamaræckhickan, Mamaræckhickan. Bref/ Book/ Paper.
Gõs. Spijk.
Hopickan. Bössa.
Punck. Krut.
Hacki. Stofft.
Tænda. Eld.
Mochijrick tænda. Stor Eld.
Sanckhickan. Eldföre.
Hopockan. Tobakspipa.
Huritt Siſcko Hopockan. En wacker Lerpipa.
Hùritt Aſſænn Hopockan. En wacker Stenpijpa; ſom de Barbarer giöra.
Mahales. Flinta.
Kískhickan. Bred Yxe.
Sínnus. Kittil.
Wickhanim. Koka.
Suckhòchan. Lijm.
Chirœkha. Band eller rem ſom man binder med.
Tackcheene. Låt up dören.
Tancketitt Skijk. Smått gräs eller höö.
Marrnijto tackhan. Hugga Wed.
Pææt táckhan. Bär hjt weden.
Maranijtó tænda. Giör up Eld.

6. Capitel.
Om Wattn.

Bij. Wattn.
Mochijrick Bij. Stoora siön.
Tancketitt Bij. En ljten sjö.
Siteméssung. Siöstranden.
Sippussing. En Kijl/ utlopp / inström.
Tamáckhan. Ebban/ når watnet faller 6. tjmar up.
Hickan. Ebban/ når watnet faller 6. tjmar uth igen.
Sackhang. Blåst.
Mochijrick Sackhang Bij hatte. Thet är stor storm på siön.
Mátta Sáckhang Bij hátte. Thet är stilla lugnet på siön.
Wissacka. Bäskt/ bittert/ starkt.
Wissacka Bisslúm. Starkt öhl/ dricka.
Mochæærick Wissacka Bissun. Brännewijn.
Nijr mátzi Arna mochijrick Bij. Jag wil fara siöwägen.
Sisko. Leer.
Máckæck fisko. Rött ler
Wopæck fisko. Hwit Ler.
Neskæck fisko. Blåt Ler.

7. Capitel.
Om åtskillige slags Diur.

TAmaaque. Bäfwer-skinn.
Tijmmæ. Ulf/ Warg.
Tijmmæ Hææs. Warg-skin.
Hockus. Räf.
Sijmamis. Kaneel-diur.

Naha-

Nahanùm hææs. Åspan ſkinn. Ser uth ſom Wargſkinn/ men år til ſtorleken mindere.
Húnnekijk. Utter.
Hwijningus. Mynck. Ser uth ſom foder Sablar.
Hanicquai. Ekorn. Finnes twånne ſlag/ gråå och ſwarta/ men inga röda.
Kwskus. Swjn.
Hokook. Orm.
Hoppæck. Maſk.
Damáskus. Råtta/ Desmansſkinn.
Arúm. Hund.
Kræænamen Arúm. Hålt faſt Hunden.
Kapton Arum. Bindt Hunden.
Hartω̃. Hiort.
Pæmyy, Hwijs. Fett/ Talg.
Mackh. Biörn.
Manunckus mochijrick Singwæs. Then onda ſtora kattan/ eller Leijon.
Singquættæt, Singwæs. Loo/ Katta/ Leyon.
Singues Hææs, Sinoquættæt Hææs. Looſkinn.
Mochijrick Sinquættæt Hææs. Leyon Hund.
Mackh Hææs. Biörnhuud/ ſkinn.
Nijr pætton màramon Hartω̃ Hææs. Jag bår med mig til at ſålja hiortehudar.
Chéko táiman. Hwad wil tu hafwa igen.
Quijvan áetticke. Hålſt wil iag hafwa Kläde.
Chéko. Hwad då?
Sinhws ock vope quijvan. Jag har en Kittel. och hwit Lårfft/ eller en ſkiorta.

8. Capitel.

Om Fiskar och Foglar.

LAmææs. Fisk.
Haamo. Sill/ then stora Sillen.
Haamæs. Then små Sillen.
Tùlpe, Tùrpa. Sköldpatta.
Mamaare, Dwalt. Et slags Fisk/ ser uth nästan som Lax/ men icke så stor/ och rödachtig innan som Laxen/ utan han har hwit kiött.
Hwissamick. Dickop/ ser uth som Lakar/ och är nästan så stor/ men har tunt och bredt hufwud och mun/ lika som en Simpa Han har en lång hwaß tagg på hwardera sidan om munnen/ hwaßa som sylar. Har blötare kött än Lakan/ och är icke mycket benug.
Tzáckamææs. Ål/ ther finnes icke många stora Ålar/ utan små och nästan torrachtige.
Merætte. Kräfweta.
Kakickan. Abbor.
Mæckæck Skinck. Rödöga/ eller Mört.
Pæskωn Skinck. Nije ögon eller Neijonögon. The äre där/ stora som tämmelig ålar här/ och hafwa swart och torrachtigt kiött.
Sω̃ræns. Fogel.
Kinthω̃. Flyga.
Sickenem. Kalkon/ höns.
Wooæ. Ägg.
Homijmi, Mijni, Kaak. Dufwor.
Cahaak. Gåås/ Gäß.
Hwijquinck. Änder.
Pomuttamen Hwiquinch. Skiuta änder.

Skee-

Skeenach. Trast.
Mæræck kaak. Grå Gåss.
Wopæck Kaak. Hwjta Gåss.
Mochijrick Wopæck Siórens Kaak. En stor hwjt fogel/ ser uth som en stor Gås eller Swan/ som ther å orten wankar både winter och sommar.
Turr. Swan.
Taræcka. Tranan.
Mochijrick mæræck Siorens. Then stora grå fogelen eller Tranan;
Ahas. Kråkan.
Manúnckus Ahas. En ond fogel/ Korpen/ Korpen och Kråkan åre der ljka til färgen/ kolswarta båda/ liudet allenast skillier them åt.
Skappe. Ålkråkan.
Tzáckamææs Ahas. Är en swart fogel/ så når twå gångår så stor som en Ånd/ och har sådant Näf/ och halsen lång och smal/ duger intet för en Christen at åta. Han kallas Ålkråka/ therföre at han upswälger/ små Ålar/ och wistas fördenskul mäst wid watnet som något strömt är.
Skeenack. Trastar. Moopes. Loom.
Tanketitt manunckus Siorens. Små onda foglar/ eller Magiis Tiufwar. The åre swarta och hafwa en röd rand på wingarna; och åre de ljtet större än Swalan nästan som Trastar. The flyga skocketals / och ther en flyger neder/ ther slå the sig alla ihop neder. The åre små på den Landz Säden/ som kallas Magiis, alt ifrån thet hon går i ax/ och in til deß hon om hösten inbärgas; therföre kallas the och Magiis Tiufwar.

9. Cap.

9. Capitel.

Om Trän och Fruchter.

HAcking. Skog.
Ooromat Hácking nijr taan. Jag går långt bort i Skogen.
Skæckung. Röör och hwad som wåxer wid siöstranden.
Hættog. Tråå.
Chõo. Tall Tråå. Sikàttag. Een.
Sijmi Tácxhan. Walnöte Tråå.
Tackquiménsi. Swart Nötebom.
Náckin Tácxhan. Eek.
Sállsenbras. Låga Trän som hafwa grön barck / och åre wälluchtande.
Táhkan, Hwed.
Quiskhaamen Táhkhan. Hugga hwed.
Tappanáckhan. Spånor
NécKecK. Barck.
HácKing. Jord.
SkijK. Gräs som är och mycket i Skogen groft och högt.
Aana. Wåg.
Púmsha. Gå sachteligen.
Schamèra, Löpa.
Mochæærich Schaméra. Löpa hårdt.
Undaque Aani, iõni Aana. Th n ther ſwågen.
Hacchihachan. Plantera.
Hacchihackan jæskung. Plantera Magiis, som är Landsens egenteliga Sååd.
Mamantickan. Perſker / Plommon.
Mamantickan takhan. Perſiker eller Plommontrå.
Schúntach. Pomponer / Pumpor.

Shij-

Shijtamen. Water-Lemon. The åre trinda som en Wåderbåll/ åre kalla innan som ijs/ söta och mycket saftfulla/ brukas mot den swåra hettan om sommaren/ ty the swalka och släcka torsten.
Sikattag mijn. Enebår.
Opijmi. Castanier.
Siimi. Walnötter.
Mijn, Mijne. Kirsebår.
Skippo. Palsternackor/ Morrötter och andra rötter.
Jésquem, jæsskung, Magiisz. Turkiskt Hwete.
Nackin. Ollon/ Ekarnas frucht.
Hòppenæs. Rofwor/ Löök och andra trinda rötter.
Nᵕpan, Nᵕpᵕring. Sckáta ock siaatá. Tobak.
Hicka oraaton unnar. Giöm wål/ förwara detta.
Nijr rᵕe Kitzi. Jag säger sant.

10. Kapitel.

Om deße Barbarers sätt til at räkna.

Ciutte.	1.	Atack Næuwo	14.
Nissa.	2.	Atack Parenach -	15.
Nácha	3.	Atack Guttas	16.
Næuwo	4.	Atack Nissas. -	17.
Pareenach	5.	Atack Haas.	18.
Ciutas - -	6.	Atack Pæschun -	19.
Nissas -	7.	Atack Thæræn	20.
Haas	8.	Nissinacke. Idem.	
Pæschun - -	9.	Nissinacke ciutte.	21. &c.
Thæræn -	10.	Ciutábpach -	100.
Atack Kiutte. -	11.	CiutábpachCuitte	101.
Atack Nissa -	12.	Ciutábpach Nissa,	102. &c.
Atac Nàcha. -	13.		

Pijri

Pijri Simæckan,
eller
Samtaal.

Nω̃e itta. Kom hijt.
Checkω táiman. Hwad wil tu hafwa.
Kónna nusque tèroah. Jag säger så ellieſt.
Taan Kωmæn. Hwadan kommer tu.
Utarijo ooromat. Långt bort ifrån.
Keko pætton. Hwad bär tu med tig.
Jω̃s pætton, mochijrick hwijs hatte. Jag bär kött med mig/ ſom är uog fett.
Kékω táiman. Hwad wil tu hafwa derföre.
Zææband ætticke. Til äfwentyrs penningar.
Mijrikon. Wij willja byta.
Kekω Kommijre. Hwad wil tu gifwa igen.
Aquijvan. Kläde. Paxickan. Knif. Tamhichan. Yxe.
Hyperænn. Hacka. Maſſäppi. Coraller. Etzkans. Nålar ꝛc.
Chehω rωænſe Hwad heter thet..
Matta nooto. Jag wet icke.
Tackтaan. Hwad går tu/ tager du wägen.
Natahwirſi. På jagt.
Taan Atappi. Hwar är Bogan.
Wiching hatte. Han är hemma i min Koija/ i mit Hus.
Ættiche ınacha Atappi. Kan ſke jag tör hafwa twå eller tre bogar.
Pomuttamen cijr. Wil tu ſkiuta.
Moshjuttamen. Jag hafwer ſkutit.
Pææt jωs. Wil tu låta mig få Köttet.

Mara-

Máramen. Jag wil köpa af tig.
Mah. Sj der är thet.
Matta hõritt. Thet är icke godt.
Mátta rùtti. Thet duger plat intet.
Simáchat. Thet luchtar illa.
Kotz mátta bachit an. Hwi häfwer tu icke bort thet.
Kipatz. Ja/ rät som tu säger/ som tu förstår tig på.
Mátta nijr Sinkattan. Nej thet giör iag intet.
Kotz mátta miraana. Hwj gifwer tu icke bort thet då.
Máramæn. Nej iag wil säljat.
Mátta checco maramen. Tu får ingen som kiöper thet heller.
Ættiche. Hoo wet.
Narráhwo rankunti. Jag skönckер tig thet.
Chécho nijr mijre. Hwad skal jag då gifwa tig igen.
Æitiche. Det må tu weta.
Chææh Skomerijne. Jag skal gifwa tig Penningar igẽ.
Nænnar,, nænnar. Rätt så/ rätt så.
Tancketitt poon och. Litet stycke bröd til.
Sijs chèkitti. Något lijtet til ån.
Mátta hattéw. Jag har intet.
Tanundin. Hwar skal iag tagat.
Pææt. Få hjt. Pææt mitzi. Gif mig äta.
Pææt Bijsum. Gif mig dricka.
Kotz. Hwarföre. Kónna. Therföre.
Nijr mátzi. Jag går bort.
Tackтaan. Hwart då.
Romùngve. Långt bort sin koos.
Singa æmpaa. När kommer tu igen.
Rwòngor. I winter. Sijkóngor. I wår.
Apòngor. I Morgon.

Niſſochkenácka. I öfwer morgon.
Mattápping. Sit neder och hwila.
Mátta nijr tappin. Nej jag har intet tid til at ſittia.
Háppi. Töfwa. Mitzi Sappan. åt förſt.
Apitzi tharáſſi. Thet blifwer ſtrart alt.
Mochij. Ja wäl. Chiſſoo nijr. Jag är mått nu.
Mióne. Thet är beſtält/ jag förmår intet mera åta.
Kræænamen chijr. Känner tu mig.
Mochij nijr Krænamen chijr. Ja/ jag känner tig.
Nijr ock chiir. Jag ock tig.
Renáckot huritt. Så ſå/ thet är rått.
Nijr rarokùtto. Jag är mycket hungrog.
Pææt Poon mitzi. Gif mig bröd at åta.
Mátta nijr pætton. Nej jag gifwer tig intet.
Kotz mátta. Hwarföre icke.
Mátta mockæærik nij hátte. Jag hafwer intet mycket ſielf.
Ætticke ckijr nitáppi. Äre wj icke goda wänner.
Mátta chéko nijr hátte pætton. Jag hafwer intet til at gifwa.
Poon ætticke tancketitt. Men litet bröd hafwer iag.
Pææt. Gif mig thet.
Mochij apitzi. Ja/ ſtrart ſkal tu få.
Rõkſi Poon. Skär ſönder brödet.
Keene, Keene. ſtor tack/ mycken tackſäielſe.
Pææt Biſſum. Gif mig dricka.
Màtta Bij hàtte. Här är intet wattn uppe.
Hiω màtzi. Så går iag bort.
Màchij matzi. Thet må tu giöra/ gack din koos/ i. e. far wähl.
Mæætzi, matzi. Jag går rätt nu bort.
Nijr æppe. Jag med.

Mætzi

Mætzi næmæn. Thet år borta.
Siringve. Jag blifwer rât nu wreder.
Kotz chijr Siringve. Hwarföre blifwer tu så wred.
Kónna chir kommuta nirωna paxickan, manúm charakitte. Therföre at tu hafwer tagit bort wår knijf/ tu ſkalker.
Mâtta, mâtta nijr kommota, ſuck Kónna pâpi nijr tâiman chijre paxickan, matta nijr Kattunare. Nej/ Jag wil intet taga bort tin knif/ utan iag tager honom ſå elleſt för luſt ſkul/ iag år ingen röfware heller.
Pææta, ætticke nijr apitzi bakânta. Få mig honom igen eller får tu rât nu hugg.
Chiir ſiringve, mâtta nijr hwiſâlle. Hå/ åſtu wred/ iag år icke mycket rådd.
Nω̃e bakânta, chijr ocK nijr ajuttamen. Kom och ſlå til/ ſå få wj nappas båda.
Mâtta niir bakânta, Kónna niir tahóttamen chiir. Nej Nej jag nåns intet ſlå tig eller/ ty iag håller tig kiår.
Nænnar. Rât ſå/ iag förſtår wâl thet år ſå.
Nω̃e itta. Kom hjt/ tu eller j.
Ætticke. Jag wet icke thet.
Nωe, nωe. Kom/ kom hijt ChécKω. Hwad wil tu.
Chiir Lamæſka. Ar icke tu ſom har nannet utaf fiſk/ ty tu plågar fiſka.
Matta naato. Jag wet icke.
Mochij. Ja/ thet år iag then ſamma.
Chijr Nitâppi, pææt Lamææs rankunti. Tu år min gode wân/ therföre ſå gif mig något fiſk med tig.
Matta hatte rankunti, chijr maramen. Jag hafwer intet til at ſkånka bort/ kiöp ſå får tu.
Sevarænda, mâtta chææK hâtte. Thet wille iag gerna

giöra/ om iag hade penningar: men iag är bedröfwad/ tycker illa wara/ at tag hafwer inga.

Kotz matta hatte. Hwi hafwer tu icke.

Tanúndin. Hwadan skulle iag få.

Màtta nijr cékω hàtte maramen. Jag hafwer ingen ting at sållja.

Ætticke chiir chalebackschætti Jag tänker tu är en paraſit, ſom ingen ting hafwer til båſta.

Mochij nijr matta chéckco hàtte. Ja/ iag äger ingen ting ttl båſta.

Nijr pæat chijri iω̃ni rankúnti. Jag gifwer tig thetta för intet/ dock ſå at tu ſkalt gifwa mig något igen.

Keene itta, nijr pæat iω̃ni nútſkω. Stor tack/ men iag ſkänker tig thetta igen och begärar inga igengåfwor.

Hocquæſſung ock Hackingz mochæærick, mochijrick Sacchéman hω̃rítt manetto hω̃ha mochæærick Krinckω̃men mochæærick tritææ, ock manotúttut ſuhwijvan maranijto. Himmelens och Jordenes ſtora Herren Gud allena/ han ſkådar wjda omkring/ och giör altſammans wjſligen och wäl.

Om en Sammankomst och Herredag som de Barbarer åhr 1645. hafwa hållit öfwer the Swenska i Nya Swerige / hwar uti deras Sackheman eller Konung först talar med sin Son / om Menighetens tilhopa kallande.

M. H. Taan hàtte Achoores? Hwareſt åre the Swenſka/ Tyſka?

A. H. Hopokahàcking hatte ock TænnaKong. The åre ſomlige i Chriſtinæ Skantz / och ſomlige uti Nya Göteborg.

M. H. Chéko rœe Achoores? Hwad ſåja the Swenſka och Tyſka nu?

A. H. Rœe, kotz Renàppi manùnckus, kotz rœe bakanta Achoores ancKaròpp; Apitzi huritt, apitzi pæwo mochijrik Mòckor, ock hatte Suhwijuan huritt taan Achoores Tutæænung. The ſåja/ hwj åre the Barbarer ſå onda på oß/ hwj låta the ſå ordet utgå/ at the willia ſlå ihiål oß Swenſka och utrota oß. Thet blifwer ſtrax godt/ thet kommer ſnart et ſtort Skiep / med allehanda ſköna ſaker ifrån the Swenſkas Land/ eller gamla Swerige.

M. H. Sacchéman Mátzi chijr, taan pijri Saccheman ock Renappe, chriſtau, chéKœ rœe. Far omkring til the andra Officianterne och gemene Man af wåra/ och hör åt hwad the ſåja.

A. H. Rœe, chijr Renappe Nitappi, nœe nijr hatte mochijrick Oquijvan, Sinhuſs, Punck. Hopickan, ock chéckœ chijr maramæn The ſåja/ I Hedningar och wj (Swenſke/ Hollándſke/ Ångelſke) hållom god freundſkap oß emillan / åre goda wånner/ kommer til oß / wij hafwa mycket

mycket kläde/ kitlar/ krut/ bössor/ och alt hwad i willen kiöpa.

M. H. Pæntor, chèckω chijr Agga Horn Nissianus rωe? Jag förstår/ hwad säger tu Agga Horn min Son här om.

A. H. Nijr rωe: matta bakanta, ætticke Achoores nitaato ajuttamen. Jag säjer som mig tycker likt wara/ at wj welom intet slå uppå dem/ ty de Swenska äro kloka til at kriga.

M. H. Nissianus, qui sixi mátzi taan nirωna Nitappe, Saccheman, ock pijri Renappe, tirue, chijr maranijto simòckan. Min Son/ tu måste fort draga hijt och tijt/ til wåra goda wänner Officerarna, och the andra Gemene Man/ påbiudandes och befallandes dem/ at the straxt præsentera sig hos mig/ at wj mågom få rådslå tilhopa/ hwad wj skolom giöra.

A. H. Nænnar, nijr matzi. Ja rät så/ iag wil åstad/ reser nu bort.

M. H. Mochij, pææwo sixi. Gör thet/ men war intet länge borta.

Sonen kommer igen och hälsar sin Fader.

A. H. Itta Nωk, Matta Horn. Min Fader M. H. i. e. god dag min k. Fader.

M. H. Nijr, nijr, nissiaanus Agga Horn. Ja/ här är iag K. son A. H.

A. H. Nωk M. H nijr hatte maraniito, chèkω chiir tiirue. Fader M. H. iag hafwer nu beställt thet J så högt befalte.

M. H. Uritt Nissianus, uritt, checkω rωe Sacchèman? Thet är wäl min Son/ thet tycker mig wäl wara: kåre Son hwad swara Herrarna?

A. H.

A. H. Rœe, pæævo Nissochkenacka. The swara så: at the willia komma i öfwermårgon hjt til oß.

M. H. Chijr Nissianus A H. ock Renappi, mohutamen Hartœ, ætticke Saccheman rarocùtto singa pæwo. Tu min Son A. H och the gemena / måtte gå och skiuta några Hiortar i förråd / til äfwentyrs / the gode Herrar kunde wara hungruga når the komma.

A. H. Pæntor, apitzi nijr matzi pomùttamen. Jag förstår wäl thet / iag wil och rät nu ut och jaga.

The som hafwa jagat / komma nu dragandes med Wilddiuren.

M. H. Hatte pomùttamen? Hafwer tu jagat?

A. H. Mochij hatte. Ja / hafwer iag så.

M. H. Cheko hatte? Hwad hafwer tu fått?

A. H. Mochijrick Mws ock Hartœ mochijrick. Wj hafwa fåt både Älgar och Hiortar fult up / så mycket som behof giöres.

M. H. Sickenem matta mosiùttamen? Kalkoner hafwer tu inga skutit.

A. H. Ætticke atack nissa Sickenem. Jag menar mig ock hafwa tolf Kalkoner.

M. H. Tæppat, tæppat. Nog af / nog af då.

Nu är Herredags folket församlat.

M. H. Chijre Nitáppi? Ären J här goda wänner?

Herre dags Männerna swara.

Nijre. Ja / här äre wj.

Huritt, huritt chijr pæwæ. Thet är wäl och godt / ware r wälkomne.

Chijr mattapping. Sitten neder och hwilen eder.

Herredags Männerna swara:

Mochij, nijr pockquijra. Ja gerna / ty wj äre hel trötte.

M. H.

M. H. Chiir rarocútto och. Äre J ock hungruga.

The främmande swara.

Ætticke. Ja kan ske wj äre hungruga.

M. H. Nooto, chijr olomat ana pûmiska, chijr ock rarokútto: apitzi chijr mitzi. Jag wet i hafwen gått långan wåg / så äre J och fuller hungruga: rât nu skolen J få mat.

The förſamlade swara.

Hùritt. Thet behagar oß.

M. H. Jœni hatte, mitzi, mitzi ſuhvijvan Nitáppe. Ther hafwen J/ åten/ åten alla goda wänner.

Mochij nijr mitzi. Jo/ wj skolom giöra wårt bäſta/ få mat.

M. H. Biſſum mitzi? Lyſter Eder och dricka.

Pææt Biſſun. Giſ oß dricka. Winckan bij. Thet är ſöt/ godt wattu.

Hiœ chjsbo, Kéne, Kène itta. Wj äre nu rât mâtte och wâl plâgade / ſtor tack / ſtor tack.

Konungens Oration til de förnämſte och gemene Man.

M. H. Suhwijuan Nitáppe, matta chijr ſiringve, kotz Niſſianus Agga Horn pœhœ nóe itta, Kònna Achoores hatte nijrœna Tutænung, ock vickœmen mochæærik hatte, maramen chèkœ, matta Achoores hatte, Kalebackſchètti Achoores. Nijr apitzi bakántamen Achoores anckaroppan ock ſinkattamen; Kónna ock matta bakánta, matta bachittan, chèkœ nijr maranijto, matta nooto. Kotz nijr ock tahòttamen chſjr pæœwò: Konna chijr ock nijr maranijto Simockan, chekœ maranijto. Chijr Sacchéman ock pijri Renappe, chèkœ rœe chijr? Tandarijton Achoores: matta hatte oquiuan, matta Sinhus, matta Hopickan, matta Punck, matta arùns, matta chekœ hatte marameu; Senaares hatte ſuhvijvan hùritt. Mina goda Wänner/ then ena med then andra

dra/ tagen intet til mißtyckio/ at min Son A.H. hafwer Eder hjt til oß kallat/ ty the Swenska bo här vå wårt Land/ och hafwa många Skantzar och Bygningar til sina wåningar: men til at sällja åt oß några waror/ thet finn wj intet/ icke heller hafwa the något godt i förråd som oß tienar/ at wj kunna få kiöpslaga af them. Om wj skola då nu gå åstad och slå ihiål the Swenska och aldeles utrota dem; eller om man skal låta der med blifwa. Hwilket wj skole giöra/ wet man intet: Therföre är iag glad/ at J kummo hjt/ at wj måge wara til rådz om thetta ärendet. J Officianter samt och Gemena/ hwad råd gifwen i här til? Hwad skole wj giöra med the Swenske? the hafwa intet kläde (h. e. rött/ blått eller brundt Frjs) intet hafwa the kettlar/ meßing/ bößor/ krut/ lod/ ingen ting haf a the som the willia sällja åt oß; men the Engelska och Hollänska hafwa allahanda goda waror.

Några af the förnämsta swara.

Niir ock Achoores seú nitáppe, tahòttamen Achores. Wj på wår sida och the Swenska/ hafwom intet ondt emot hwar annan/ utan wj hållom af the Swenska.

Pijri Sacchèman rõe: Ættícke bakittan Achòres Kònna mattarùtti, matta hatteú chéhω nijr maramen. Andra Commendanter swara: Thet wore så godt om man sloge ihiål the Swenska/ ty the hafwa intet i förråd/ som wj kunna få kiöpslaga af dem.

Gemgne Man swara.

Kótz bachittan Achoores, Achoores Nitàppe, màtta Sheu Kalebackschétti, apitzi hatte mochijrik Mockor chisbo suhwijvan huritt. Hwarföre skola wj så slå ihiål och utrotha the Swenska/ the äre ju uti god wånskap med oß/ wj hafwa intet at skylla dem/ ofördöfwa

få the hjt en stor farkost eller skiep / full med allehanda goda Saker.

Andra Gemena swara.

Chijr rõe huritt, nijr ock renáckot rõe. Tu talar wål och rått / wj gemene man / samtyckia ock det samma.

M. H. Matta bakanta ock matta sinkattan Achoores? Så skola wj då intet slå på the Swenska och utrota them.

The swara.

Mátta, kitzi matta, konna Achoores huritt, apitzi hatte mochijrik Mockur chisbo. Ney ingalunda / ty the Swenska åre goda nog / och strax hafwa the hår / et stort skiep fult / med allehanda skõna waror.

Konungens Beslut.

Nænnar, nijr suhwijvan Renàppi, tahóttamen Achoores nitáppi, nijr Renappe ock Achores sheu maramen checko hatteú ock matta ajuttamen, matta bakittan, Kitzi. Ja rått så / wj alle Landsens folk / infödda / welom ålsta the Swenska / the Swenska skola wara wåra goda wånner / wj och the Swenska och Tyska / skolom altjd kiöpslaga tilhopa / hwad wj kunnom hafwa / wj skola intet kriga på them och utrota them. Och thetta skal wara wist och sant / ware ther wid.

Hela Menigheten beiaka det samma alla med en mun.

Niir suhii suhviiuan põhω, mochii Kitzi! Wj alla samteligen ropa / ja / thet skal så ther wid wara wist och sanfärdigt.

Mæætzi mátzi. Nu resom wj då wår koos.

M. H. Ock piiri: Mochii matzi. Ja / jmå nu fara / h. e, valete. faren wål.

Taack-

Tacktaan? Hwart ut dragen J.
Mechakanzioo Til wårt Plantaas Land
Pæntor. Jag förstår.
Ætticke jæskung kiste. Magiisen, i.e. Såden år nu full-mogen.
Kitzi kiste. Ja / wist år hon mogen.
Hiõh, matzi. Nu så faren då wåhl.

Mæætzi Taráſſi.
Thet år nu Ånda.

ADDENDA.

ADDENDA.

I. Capitel.

Om the Myncqueser eller Mynckussar och theras Språk.

FÖrutan deße Americaner som här redan omtalte och beskrefne åro / hafwer man ock wid the Swenskas första ankomst å denne Orten / på 18 mjl der omkring / kunnat räkna 10. å 11. andre Americaniske Nationer, som hwar och en för sig hade sit särskilte Språk / och sin egen Sackheman eller Öfwerste öfwer sig; ibland hwilka the Myncqueſſer eller Mynckussar woro de förnämsta / och särdeles för deras stridzbarhet de namnkunnigste. Theße Hedningar bodde 12. mjl ifrån Nya Sverige / och woro dageligen hos de Swenska och kiöpslagade tilhopa: En illak wåg war til deras land / stenog / full med hwaßa gråstenar / ibland moras / backot och somligestädes med inskrömmar / at de Swenska måtte gå och marchera i wattnet / så at det gick up under armarna på dem når the skulle djt / som gemenligen skedde en / eller twå gånger om åhret / med Frjs / Kettlar / Yxor / Hackor / Knifwar / Speglar och Koraller / til at handla om Bäfwer och andra dyrbare Skinwaror; såsom swarta Räfwar och Fiskare (hwilka åre et slags skin som ser ut såsom Sablar /

men

men med längre hår / och ſilfwerhår ibland / lika ſom de bäſta Sablarna (och helſmidda båfwer-ſaint ſwarta Ekornſkins fällar etc. Sådana dyrbara ſkin / hade de Myncqueſſer måſt at ſälja. The bodde uppå et högt berg / ſom war mächta ſwårt at komma upföre branten, ther hade the en Skantz eller befäſtning i fyrkant bygd med Palzater omkring / hwilken de bodde in om / på ſådant ſät ſom tilförene pag. 129. finnes afritat: dereſt de ock hade Stycken / ſmå jernbaſare / at ſkiuta och defendera ſig med / om det ſkulle bära til krigs. The äro ſtarcka och ſtyfwa både unga och gamla / et reſeligit och oförſkräckt folk. När de ſkola ſtrida emot någen / bruka de intet Hare-wårjan / utan ſtå alla ſom en mur / ſå länge det är en qwar: De twingade ock the förra omtalte Barbarer, at wara rädde för ſig / ſå at de måtte wara dem underdånige och ſkattſkyllige; ty de woro intet ſå manliga at föra krig ſom Myncqveſſerne, derföre de och woro ſå rädda / at the intet torde knyſ / mycket mindre gå til ſlags emot dem; men ſkola doch nu denne tiden wara måſtedels igenom örlog och ſmittoſamma ſiukdomar utödde och förminſkade.

Fördenſkul efter min Sal. Farfader M. Joh. Campanius, hafwer jämwäl detta om deſſe Hedningar / jemte et litet Vocabularium uppå deras Språk antecknat / hafwer man ock welat det här införa och tillägga / til at wiſa den åtſkilnad ſom är emellan deſſe twänne ſammangränſande folkz Språk.

Itæætſin. En Man.
Achonhæffti. En Qwinna.
Jáſe. Swåger.
Generoo. God Wänn.
Agændeero. Wj äre goda wänner.

Chanooro

Chanooro hiſſ. Jag håller mycket af tig.
Jihadææro. Min ſynnerlige gode wän.
Otzkænna. From / god.
Zatzioore. Koka.
Orocguæ. Kött.
Mnadra, Canadra. Bröd.
Onæſta. Säd eller Magiis.
Oneegha, Caneega. Watn.
Canequàſſa. Dricka.
Tzátzie. Sitt och hwila.
Siſchijro. Äta.
Næhhæ. Ja. Tæſta. Ney.
Honon jaijvo. Jag är mätter.
Hije. Jag. Hiſſ. Du.
Gaija. Har du.
Hijwe. Andra saker.
Téſta gáije. Jag har intet.
Ahghoora. Zaband. Äre the Barbarers Penningar / om hwilkas art och beſkaffenhet tilförene p. 138. förmält är.
Skajaano. Fiſkiare ſkin / ſe ut ſom Sabel / och äre dybara.
Sandergarjaago. Bäfwer.
Kanjooga, Ajung. Biörnhud.
Nωdahare. Eſpanſkin.
Hrω̃ha. Ä'ggzhud.
Siſſω. Räf.
Skáirωha. Kalkon.
Háque. Skinn.
Kajunckekeháque. Swarta ſkin.
kaatzie. Kom hjt.
Zatznω̃ri. War ſnar.
Achòxa. Strax.

Avarunſi.

Avarúnſi. Stor tack.
Katzha gaiie. Hwad har tu.
Kareenach. Knif.
Kareenack téſta hije gaiſ̃. Jag hafwer ingen knif åt tig.
Næhhæ hiſſ gaije Kareenach. Jo/ du har knif.
Tæſta Zωroncka. Jag förſtår intet.
Hije Zωroncka. Men iag förſtår.
Serωquackſi. Du åſt elack/ ond.
Tæſta, tæſta. Ney icke heller.
Ænhoduraada. Hwad wil tu.
Skaddanijnu. Wil tu ſållja eller köpſlaga något.
Anhooda. Hwad.
Katzera. Kläde
Anjωza. Skiorta.
Khaalis. Strumpor.
Atáckqua. Skor.
Kahωroonta, karωda. Böſſa.
Kazeequara. Swärd.
Tianijgo otthohωrha. Huru mycket penningar wil tu hafwa derföre.
Oωntack. Gryta/ Kettel.
Kaatzie. Faat.
Karωωnta. Steen.
Chanoona. Tobaks Piva.
Ojeengqua. Tobak.
Onúſſe ojengua. At röka Tobak.
Adωgen, Hadoogan. Yxe.
Uthſiiſta. Eld.
Zaruncka kahωiehω uthſiiſta. Kan du giöra up Eld.
koona. Stor. Stúnga. Ljten.
Tzidtze. En Katta.

Abgariiω.

Abgariiω. En Hund.
Teſta ſis chijerω. Hunden bites intet.
Haagω. Hiort.
Sarakaliω Haago. Skiuta Hiortar.
Kaſsha ſchæænu. Gif mig detta för intet.
Chotſis chijrω. Si här iag wil gifwa tig.
Hie kakhto ſchæænu. Jag gifwer tig detta igen.
Hoo. Må giöra / det må ſå wara.
Hoona Sattaande. Jag går nu bort.

The Myncqueſſers Räkning.

ónſkat	1.	Raiène Schaaro	14.
Tíggene.	2.	WiſcK Schaaro	15.
Axe	3.	JaiacK Schaaro	16.
Raiène	4.	Tzadack Schaaro	17.
Wiſck	5.	Tickerom Schaaro	18.
Jaiack	6.	Waderom Schaaro	19.
Tzadack	7.	Tykeni d. Washa	20.
Tickerom	8.	Washa ne Washa	100.
Waderom	9.	Washa ne Waſsha ónſkat	101.
Wásha	10.	Washa ne Waſsha tiggene	102.
Onſkat Schaaro	11.	Washa ne Waſsha Axe	103.
Tiggene Schaaro	12.	Wusha ne Waſsha rajene	
Axe Schaaro	13.	&c. &c.	104.

2. Capitel.

Om några märkwärdige och sällsamme ting uti America.

SAsom man hafwer begynt denne korte Tractaten om America igemen; altså wil man ock den samma der med ända / och den curieuse Läsaren / några märkwärdige och undersamme ting / der uti til et slut som kortast meddela. Ibland de många och åtskillige slagz Foglar i America, som böra ihogkommas / synes här wäl wärt at nämnas en som kallas Canades, och hålles före wara den skönesta af foglarna på jorden: Han är ohngefer så stor som en Fasan / och hafwer på ryggen och halfwa delen af wingarna en hel lius himmels blå Färg / men under buken och wingarna en watachtig och spelande auror färga. Stierten och de störste fiedrarna äro med en glänsande Köttfärg bemängde / och med Himmels-blå insprängt; öfwer ryggen är han gräs-grön och glänsande swart / hwilket träflig ifrån det gula / blå och de andra fiedrarna afsticker. Det skönesta på denne fogel / är hufwudet / hwilket med brun-röda fierdrar är betäckt / samt med gröna / gola och blekblå saammanblandade / som gifwa et härligt sken ifrån sig. Ögneläcken äro hwita och ögnesten gol och röd / seendes ut lika som en i gull infattat Rubin / up i hufwudet hafwer han ock en Cinober-röd fiederbuske / hwilken lyser såsom et glödande Eldkål. Denne fogel skal ock wisa sig mycket mild och förtrogen emot bekante / men emot främmande grym och yfrig / skal ock wara hel benägen åtskillige Språk och melodier at efterapa.

Ibland de små foglar uti America äro ock icke the de

ringaste/ som af somlige nämnas Colibry, Humming Bird eller Summenden-Vogel/ dem man och billigt kan kalla de minsta foglar i wärlden/ emedan deras hela krop/ är föga längre/ än en led af et finger/ hwilka doch intet genereras som insecter, utan ordenteligen wärpa ägg och uthur dem bryta ut sina ungar. Det angenähmaste och som mäst är förundran wärdigt på/ deße små foglar består i deras fiedrar/ hwilka i höga färgor/ samt glantz och wedersken/ wijda öfwergå de skiönesta Påfogle-fiedrar/ så at de gröna fiedrarne i glantz och lustre kunna jemföras med de skönste Smaragder, samt de röda med Rubiner. Deße foglar wistas samt sökia sin föda på de sköne Americaniske Blomfälter/ flygandes från den ena blomman på den andra/ uthur hwilka de såsom bijn suga honing sig til föda/ och/ så länge de sittia på blommorne/ flächta och darra de med sine wingar/ så at en sådan fogel tillika med blomman då gifwer et så liufligt och härligit anseende/ at man billigt kan likna dem begge tilsammans wed en Juvel, hwar uti en lefwande ädelsten sitter: och fast än de tillika med lifwet en stor dehl af sin skiöna glantz och fägring bortmista/ så blifwer doch hos dem jemte färgan/ en mycket köstelig och angenähm lucht qwar; Hwarföre ock de Americaniske Qwinfolken brnka dem til örhängen/ och för en serdeles dyrbar klenod och prydnad wid sine öron hänga. Deße foglar öfwerföras optärkade til åtskillige orter i Europa, der de som en särdeles raritet uti Konst Cabinetter upwises/ såsom iag och några sådane i Assessorens Herr Eliæ Brenners Cabinet sedt hafwer/ til storleken och skapnaden ongefer som här hos fogade figur utwisar.

Ibland

Ibland fiskarna uti America, år ock wål undran wärt et slag som på Tyska kallas See-Papageyen: de hafwa rätt helt skönа och glimmande ögon/ hwarutinnan ögnestenen så lius och klar år/ såsom en krystall/ och uti en ring insluten/ så grön som en Smaragd: utaf samma slagz färga år ock deß fiell. De hafwa inga tänder/ utan käftarne så wäl den öfre som undre/ bestå utaf hårdt och starkt ben/ af samma färg som fiellen åre: de lefwa utaf allehanda mußelfisk/ och kunna emellan deße nämde käftar/ likasom emellan twenne qwarnstenar/ ostron/ muslor/ och annor sådan skalfisk sönderbraska/ och således maten der utur bekomma; denne fisk skal wara mycket god at åta/ och så stor/ at många utaf dem wäga öfwer 20. marcker.

Uti Brasilien finner man twänne mycket fiskrike Siöar/ uti hwilka når det år dunder eller stormwäder/ finnes der til stor ymnoghet af en sådan feter fisk/ så at Inwånarna bruka den i stället för smör och smälta på sin mat.

På några orter uti America finnes ock et slags litet och öfwermåttan artigt fyrfotat diur/ som kallas Flycatcher eller Fliegen-fånger/ somlige utaf dem åro ljka såsom med Guld och Silfwer alt öfwer bestickade/ och somlige med gröne/ gule och andra angenähma färgor utsirade;

de giöra sig så gemena med menniskian / at de utan någon rädhoga ställa sig in hos dem uti deras hus / hwareft de ingen skada giöra / utan fast mehra ränsa huset ifrån flugor och andra sådana odiur; hwilket de med en sådan klokher och behändighet förrätta / så at man kan sig wäl deröfwer förundra. Ja de äro så tamde / at de ock wed måltjder komma och ställa sig in på bordet / och jaga bort flugorne utaf dem som der wid sittia; deße lägga sinå ägg / hwilka de med jord betäcka / och låta dem sedan utaf Solskruet utkläckas. Så snart en sådan blifwer ihiälslagen så miister han ock sin skiönhet och blifwer helt bleker.

Ibland de diur som kallas insecta, är ock et märkeligit uti America, som på tyska nämnes den Fliegende-Tiger. Deße är på kroppē med åtskillige färgor besprängd / lika som et Tiger-diur / och til storleken så stor som de stora Torndyflar; deß hufwud är spitzigt och hafwer twenne stora ögon / som äro gröna och lysa som en Smaragd: deß mun är med twänne hårda och mycket skarpa klor bewäpnat / hwar med han det som honom warder til rofz fasthåller / medan han det förtärer. Deß hela liff är med et hårdt och swartachtigt skal betäckt. Under sina wingar som ock äro utaf en tiock och fast materia, har han och fyra sinå wingar / så lena som et Sidentyg / och är för det öfriga med 6 fötter försed / hwilka hwar och en hafwer twänne leder; om dagen fångar han flugor / och andra sådana sinå diur / men om natten sitter han på trän och siunger.

Der finnes ock et slagz store flugor som de Indianer kalla Cucuyo, hwilka nattetjd gifwa et så starkt sken ifrån sig / at man icke allenast på resor / kan bruka dem i stället for lius och wägwisare; utan ock der wid skrifwa / och

den

den grannesta styl låsa. När de Indianer om nattetid willia anställa sin jagning/ så pläga de binda sådana wid sina händer och fötter/ hwarigenom de då så wäl kunna den samma förrätta såsom om dagen. Sådane lysande Flugor hafwa ock en gång om en nat uti Skansen Christina i Nya Swerige/ skrämt alle Soldaterne i gewär; i det at the fingo se et stycke der ifrån sådane flugor til stor myckenhet tätt och liust lysa/ mente the intet annat än at fienden med brinnande luntor skulle kommit anmarcherandes.

Uti Peru wärer et slagz gräs/ af hwilket om en fiuk får något i handen/ och han blifwer der öfwer ängslig och bedröfwat/ blifwer han säkert död/ men wisar han sig glad/ så kommer han til hälsan igen.

I Chili uti dalen Lampaa 15. mjl ifrån St. Jago, finnes ock en ört som ser ut som Ocymi eller Basilica, en hand hög/ hwilken dageligen om Midsommarsmånad är öfwertäckt med Salt-korn lika som pärlor/ achtas af de Amemericaner mycket högt och hafwer en fin delicat smak.

Uti Virginien wäxer et slagz gräs som af the Engelska kallas Silcke-grasse eller Seuden Graß: det hafwer länge och smale blan/ uppå hwilka är en fijn glänsande Substans, den samma tages och spinnes der af god Siden; hwarutaf sedan åtskilligt slagz tyg blifwer wäfft.

På jorden wid N. Swerige finnes öfwerflödigt med Mußlor och allehanda skaler/ samt annat som der i watnet och Siöstranderne ligger; hwilket synes gifwa tilkänna/ som det landet fordom skola stådt under watn. Jordmån hafwer ock der den art/ at man kan så ut Råg och få Korn igen/ och undertiden så ut Korn och bekomma Råg igen/ som Ing. P. Lindström berättar.

Wid

Wid N. Swerige wäxer ock et litet trå/ som ser ut nästan som Enebärsträ/ och kallas der Savan, hwilket skal hafwa den kraft/ at det et Stod kan giöra ofruchtsamt/ och innan några timar ett otidigt föhl frambringa/ om man allenast en half hand full der af gifwer henne in: som Mag. A. Rudman berättar.

På Ön Hiſpaniola är et ganska högt berg/ wid hwilkets fot är en wijd och stor kula 500. steg ifrån Hafwet belägen: ingången eller gapet på denne kulan är ljk en stor port eller dör på et stort Tempel i bochtwjs formerad. I dänne kulan hafwer sig en gång en skeppare / efter den Spanske Gouverneurens befalning/ wågat med några skiep; hwarifrån han med största lifzfara änteligen är kommen/ och berättat/ at der uti många floder igenom förborgade Canaler/ löpte tilsammans såsom til et hol eller pump/ som förorsakade åtskillige wattuwårflar och buller samt brusande.

Uti Florida, en half mjl ifrån de Fransöskas Fästning/ är åhr 1549. 29. Aug. en Lungeld af Himmelen nederfallen/ hwilken förbränt all grödan på markene och foglarna i luften / samt upwärmt så watnet/ at fiskarna til stor unyckenhet åro der af döde blefne. Sedan denne Elden hade i 3 dagar bränt/ förorsakade det en osund Lufft och mycken stanck/ hwarutaf ock många menniskior åro blefne döde/ som Capit. Laudonniere ibland åtskillige andra märkwärdigheter i sina skrifter förmåler. Ja sluteligen: **Store åro HERrans Wärk i alle Land/ och ibland alt Folk/ then som achtar ther uppå/ han finner af sådant stor Klokhet.**

De Feel som inkomne äro i Trycket skola således rättas.

PAg. 8. lin. 21. Adventuum, läs Ad Ventum. p. 19. l. 23. hwarot/ läs wahror. p. 27. l. 18. tik/ läs til. p. 44. l. 2. Berschen/ läs Pärschen. p. 52. l. 1. någre/ läs några. p. 52. l. 9. án/ läs åre. p. 55. l 16. fruhtbarhet/ läs fruchtbarhet. p. 57. l. 4. Africam och Magellanicam, läs Africam, Americam och Magellanicam, ibid. l. 30. Cammissiarier, läs Commissarier. p. 60. l. 28. förkofranae/ läs förkofrande. p. 61. l. 31. waß/ läs paß. p. 90 l. 18. wenl./ läs underdånige. ibid. l. 24. wänligẽ/ läs underdånigst. p. 91. l. 14. hade at denne/ läs hade/ denne. p. 111. l. 30. fruentlig/ läs freuntlig. p. 138. l. 16. storeken/ läs storleken. Ellest finnes ock här wäl några flere små Tryckfeel/ såsom Bokstäfwer och Comata antingen försatte eller utlåtne/ hwilke den gunstige Läsaren sielf behagar til at rätta.

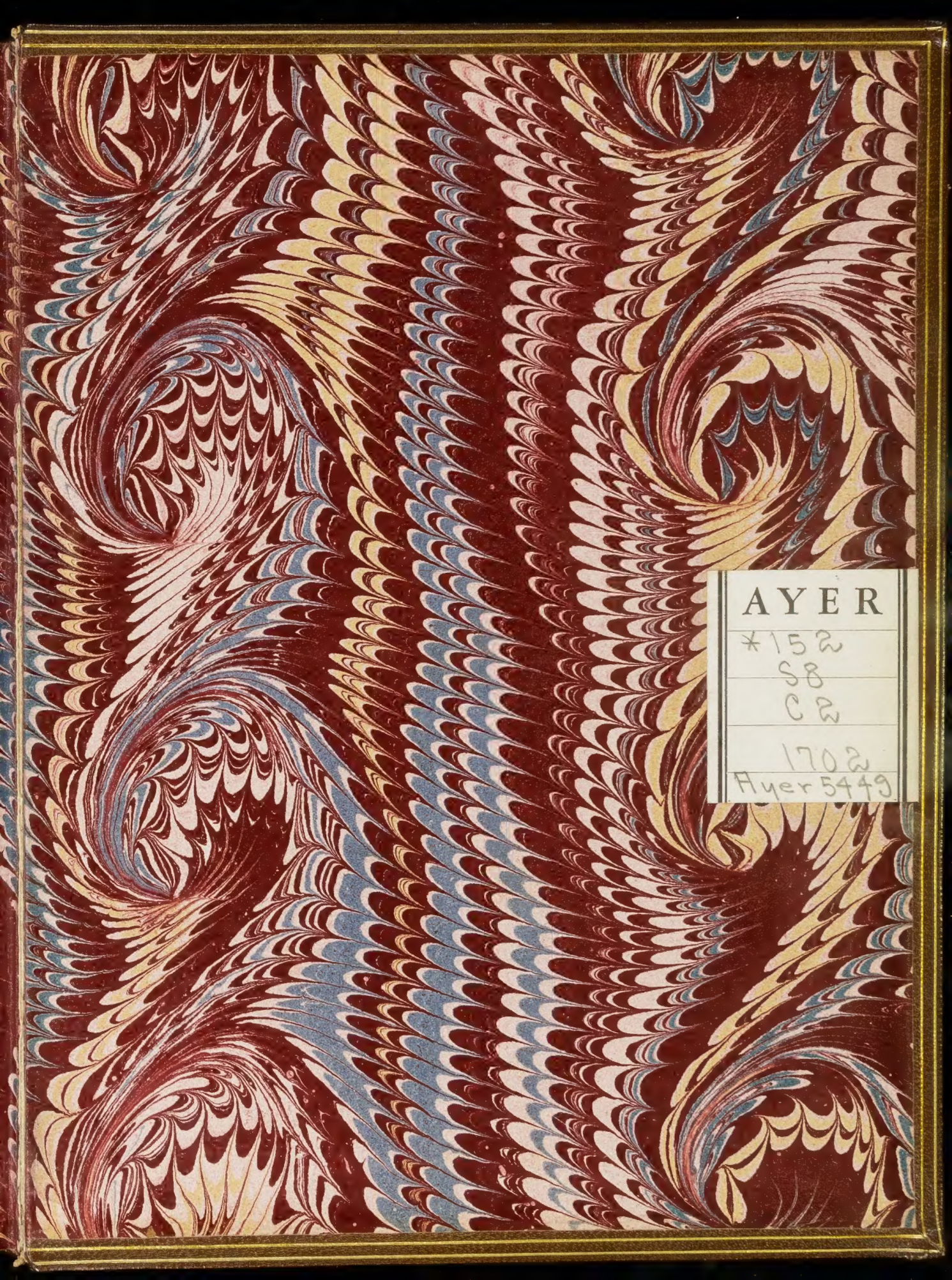
AYER
*152
S8
C2
1702
Ayer 5449